

UNIVERSITY OF LATVIA
FACULTY OF HUMANITIES
DEPARTMENT OF CONTRASTIVE STUDIES,
TRANSLATION AND INTERPRETING

PRACTICAL ASPECTS OF TRANSLATION OF LEGAL
TERMINOLOGY

JURIDISKĀS TERMINOLOĢIJAS TULKOŠANAS PRAKTISKIE
ASPEKTI

MAGISTRA DARBS

MASTER THESIS

Autors: **Artūrs Valters Freibergs**
Studenta apliecības Nr: af 17037
Darba vadītājs: assoc. prof. Arvils Šalme

RIGA 2019

ANOTĀCIJA

Juridiskās terminoloģijas tulkošanas praktiskie aspekti. Freibergs A. V., zinātniskais vadītājs asoc. prof. Šalme A. Maģistra darbs. 70 lappuses, 0 attēli, 3 tabulas, 80 literatūras avoti. Latviešu valodā.

Darbā ir veikta Eiropas Savienības tiesas spriedumu un tiesību aktu tulkojumu analīze no juridiskās terminoloģijas viedokļa. Darba mērķis ir aplūkot juridiskās terminoloģijas īpatnības, ar to tulkošanu saistītos problēmjaudājumus. Darbā izteikti priekšlikumi juridiskās tulkošanas kvalitātes uzlabošanai. Kā pētījuma objekts izmantoti Eiropas Savienības tiesas spriedumi un tiesību akti, kuros izmantoti IATE terminoloģijas datubāzē atrodamie termini publisko iepirkumu, imigrācijas politikai veltītajai terminoloģijai kā arī procesuālajai terminoloģijai Eiropas Savienības iestādēs. Eiropas Savienības tiesas lietotā juridiskā terminoloģija vācu un angļu valodās salīdzināta ar juridisko terminoloģiju latviešu valodā. Apskatītas tulkošanas problēmsituācijas un piedāvāti to risinājumi. Noskaidrotas biežākās neprecizitātes terminoloģijas lietojumā.

TERMINOLOĢIJA, TERMINI, JURIDISKĀ TULKOŠANA, EIROPAS SAVIENĪBAS
TIESA

ABSTRACT

Practical Aspects of translation of legal terminology. Freibergs A. V., scientific advisor asoc. prof. Šalme A. Master thesis. 71 pages, 0 pictures, 3 tables, 80 literature sources. In Latvian.

In the present paper analysis of terminology used in translations of decisions and legal acts of the Court of Justice of the European Union have been compared from the perspective of the use of legal terminology. The purpose of the present paper is to examine the particularities of legal terminology and examine the problems associated with translations of them. Terminology in Latvian has been compared to terminology in German and English. Suggestions have been made in the present paper to improve the quality of legal translations. Terminology present in the IATE terminology database regarding public procurement, migration law and procedural law of the institutions of the European Union have been used as an object of research. Legal terminology of the European Court of Justice used in German and English has been compared to Latvian legal terminology. Problematic case studies have been analysed and suggestions made for possible solutions. Most frequent mistakes have been identified.

TERMINOLOGY, TERMS, LEGAL TRANSLATIONS, EUROPEAN COURT OF JUSTICE

Saturs

IEVADS	1
1. Literatūras apskats	4
1.1. Terminoloģijas filozofiskā doma un vēsturiskā attīstība. Definīcijas meklējumi	4
1.2 Terminoloģijas zinātnes vēsture Latvijā.....	6
1.3 Juridiskās terminoloģijas raksturīgākās iezīmes	11
1.4 Terminoloģija kā konkrētās tiesību sistēmas paraugs	17
1.5 Juridisko terminu atveide salīdzinošā aspektā.....	22
1.6 Mutiskās tulkošanas īpatnības juridiskās terminoloģijas tulkošanā	29
1.7. Terminoloģijas atveides prakse daudzvalodības kontekstā.	31
1.8. Eiropas Savienības tiesas lietotā terminoloģija	37
2. Praktiskā daļa	39
2.1. Pētījuma izstrādes metodoloģija.....	39
2.2. Pētījuma daļa	40
2.3. Pētījuma rezultātu analīze.....	62
Secinājumi	63
Tēzes.....	65
Izmantotā literatūra un avoti:.....	66
1. Pielikums	70

IEVADS

Juridiskā terminoloģija mēdz būt gan tulkam, gan tulkotājam liels izaicinājums. Bez speciālām juridiskām zināšanām apveltīts tulks, pirmoreiz tulkojot kādu juridisku tekstu, pie tā var pavadīt ilgu laiku tikai tādēļ, ka tam nav specializētu zināšanu juridiskajā terminoloģijā. Tāpat arī klienti, kam nepieciešama tulka vai tulkotāja palīdzība kāda juridiska teksta tulkošanā reizēm ir neapmierināti par neprecīzu juridisku tulkojumu. Jurisprudencē pareizs terminu lietojums ir īpaši svarīgs,

Maģistra darba izstrādes gaitā izvirzīti sekojoši darba uzdevumi:

- apkopot pieejamos literatūras avotus par juridisko terminu tulkošanas jautājumiem.
- izvēlēties atbilstošas uzbūves tekstus, kas nereti tiek tulkoti gan rakstiskās gan mutiskās tulkošanas ietvaros ar augstu juridiskās valodas grūtības pakāpi un augstu juridiskās rakstīšanas tehniku.
- veikt šo juridisko tulkojumu analīzi.
- izdarīt secinājumus par raksturīgākajām neprecizitātēm tulkojamajā materiālā

Maģistra darbs ir veidots ar izteikti praktisku ievirzi. Darba mērķis ir sniegt ieskatu raksturīgākajās terminoloģijas atveides problēmās, ar ko saskaras tulks vai tulkotājs, tulkojot juridisku tekstu, un piedāvāt risinājumus šīm problēmsituācijām. Kā analizējamais materiāls maģistra darba izstrādei izvēlēti Eiropas Savienības tiesas spriedumi kā arī Eiropas Savienības tiesību akti.

Eiropas Savienības tiesību akti izvēlēti, jo tie satur terminoloģiju, kuras atveidi latviešu valodā ir iespējams salīdzināt ar angļu, franču un vācu atbilstošo terminu atveidi. Eiropas Savienības tiesas mājaslapā ir pieejami visās oficiālajās Eiropas Savienības valodās, tai skaitā vācu un latviešu valodā. Papildus šim apsvērumam, analīzi atvieglos arī fakts, ka Eiropas Savienībā ir izveidota tulkošanas datubāze IATE, kas nodrošina Eiropas Savienības institūcijās strādājošo tulku un tulkotāju nodrošināšanu ar aktuālāko terminoloģiju. Šai terminoloģijai dots arī konkrētā termina atveides konteksts.

Tāpat jānorāda, ka autors savu darbu veicot ir iepazinies arī ar Līgas Eglītes darbu “kontekstatkarīgo terminu izmantojums Eiropas Savienības tekstos (Eglīte, 2013). Šis darbs nepretendē aizstāt jau izpētīto, tomēr autors atzīst, ka atsevišķas minētās tēzes vai to domas abos darbos varētu būt līdzīgas. Tādēļ autors ir apzināti Literatūras apskatā un darba praktiskajā

daļā atturējies no tādu jautājumu minēšanas, kuras jau ir tikušas pētītas Eglītes darbā, piemēram, par to, kas ir termins, kā nošķirt “terminu” no “netermina”, kāda ir latviešu valodas loma Eiropas Savienībā vai kā tiek tulkots vārds *facility* Eiropas Savienības tekstos. Autors ir vairāk pievērsies tieši juridiskās terminoloģijas tulkošanas īpatnībām, apskatot plašāku ārzemju literatūras loku. Studiju programma „Konferenču tulkošana“ tieši ir orientēta uz Eiropas Savienības institūcijām, kas šo maģistra darbu padara aktuālu arī studiju programmas ietvaros. Tas ļauj atvieglot materiāla atlasīšanu, jo tulkojumus ir iespējams salīdzināt arī ar angļu valodā un citās Eiropas Savienības oficiālajās valodās veiktu tulkojumu. Eiropas Savienības tiesas spriedumi un tiesību akti savas konstrukcijas ziņā ir visai sarežģīti, kas apgrūtina tulkotāja darbu, taču padara pētāmo materiālu piemērotāku maģistra darba vajadzībām. Eiropas Savienības tiesas spriedumi un tiesību akti izvēlēti, jo darba autors ar tiem saskaras savā profesionālajā ikdienā, tie ir viegli pieejami un to rakstīšanas stils atbilst augstākajām juridiskās tehnikas prasībām, tādejādi tie ir maksimāli pietuvināti reālai dzīves situācijai, kurā tulkotājs vai tulkotājs ir saņēmis materiālu un tulkam nepieciešams veikt precīzu un juridiskās tehnikas prasībām atbilstošu tulkojumu, kādu nereti pieprasa klienti, lūdzot iztulkot juridisku atzinumu.

Maģistra darba ietvaros sākotnēji dots ieskats terminoloģijas vispārīgajos jautājumos. Sekojoši sīkāk apskatīta tieši juridiskajiem tulkojumiem raksturīga terminoloģija. Teorijas aprakstā bagātīgi atspoguļota juridiskajai tulkošanai veltītā zinātniskā literatūra, raksti, publikācijas, dotas atsauces uz terminoloģijas un klasiskajām vārdnīcām. Turpmāk darbā dots izmantotās metodes apraksts: Izvēlēti analizējamie tiesas spriedumi un veikts tulkojuma izvērtējums. Tulkojuma izvērtējuma gaitā novērtēta tulkojuma atbilstība juridiskās tehnikas prasībām. Vērtēts terminu lietojums. Nobeigumā izdarīti secinājumi par tipiskākajām kļūdām tulkojumos un doti priekšlikumi šo tulkojumu uzlabošanai.

Uzsākot darbu pie maģistra darba, autors izvirzīja arī sekojošas tēzes pārbaudei maģistra darba ietvaros:

Pirmkārt, atveidojot juridiskus terminus, ir jāievēro terminoloģiska precizitāte. Precizitāte praktiski izpaužas tādejādi, ka apzīmējot vienu juridisku jēdzienu, tiek lietots tikai viens termins.

Otrkārt, juridiskā valoda ir sistēmiska. Juridisko terminoloģiju tieši ietekmē tiesību sistēma, kurā tā ir veidota un to pārņemšana uz citu tiesību sistēmu var būt apgrūtināša, jo katrā tiesību sistēmā veidotajiem terminiem ir sava nozīme. Turklāt paši termini pat vienas tiesību sistēmas ietvaros var būt piesaistīti tikai vienai tiesību nozarei, tādejādi šādu terminu nepārdomāta pārņemšana uz citu tiesību nozari varētu radīt neskaidrības.

Treškārt, kaut arī juridiskā valoda ir precīza, tomēr juridisko jēdzienu nozīme var būt ļoti ietilpīga. Tādējādi pareizai terminu atveidei ir nepieciešams jau praksē ieviestos jēdzienus salīdzināt ar citās valodās veikto terminu atveidi, lai novērtētu terminu atveides pareizību.

Ceturtkārt, pat Eiropas Savienības institūcijām paredzētajā terminoloģijas datubāzē IATE ir atrodami daži Eiropas Savienības institūcijās lietoti termini, kuru atveide varētu tikt uzlabota.

Tādējādi darba gaitā autors izvirza sekojošus pieņēmumus, kurus aprakstīs Darba Literatūras apskatā un praktiski atainos Darba Praktiskajā daļā, par pamatu ņemot konkrētus terminu atveides piemērus:

Darba gaitā izvirzītie pieņēmumi ir sekojoši:

1. juridiskā valoda ir jēdzieniski ietilpīga un tai ir jābūt precīzai, lai tā radītu noteiktas tiesiskas sekas, tādēļ pareizai terminoloģijas lietošanai ir izšķiroša nozīme;
2. juridiskā valoda atšķiras atkarībā no tiesību sistēmas, kuras sastāvdaļa ir konkrētais atveidojamais juridiskais teksts;
3. lai salīdzinātu terminoloģijas lietojumu un veiktu pareizu terminu atveidi, lietderīgi ir izmantot salīdzinošo metodi, kurā konkrētais atveidojamais termins ir salīdzināts ar šī paša termina atveidi svešvalodās.
4. Eiropas Savienības tiesību sistēmā lietotie juridiskie teksti un terminoloģija ir īpaši pateicīga, lai novērtētu terminoloģijas pareizību, jo Eiropas Savienības tekstus var analizēt ar salīdzinošo metodi un daudzvalodības rezultātā daudzi terminrades procesā veidotie termini ir tapuši valstu kompromisu rezultātā, mijiedarbojoties dažādām valodām.

1. Literatūras apskats

1.1. Terminoloģijas filozofiskā doma un vēsturiskā attīstība. Definīcijas meklējumi

Jau Platons savā darbā *Theaetetus* (Rey, 1995) izteica tēzi ar ļoti nozīmīgu filozofisku nozīmi: “Burti un zīmes ar kādu kāds jēdziens ir izteikts, neizsaka neko vairāk par to, ka tā tikai to, ka tie ir uztveres objekts, bet paši par sevi nevar tikt definēti; tie var tikai tikt nosaukti un kompleksie savienojumi, kas veido definīciju ir izteikti vārdu kombinācijās, bet patskaņi un to kombinācijas tiek uztvertas kā jēdziens.” Šādu filozofisku definīciju varētu uzdot arī jautājumā par to, kas tad īsti ir terminoloģija. Vēsturiski terminoloģija strauji attīstījās Rietumeiropā klasiskajā periodā no 17. līdz 18. gadsimtam. To noteica valodas teorijas sintēze, zinātnes atziņu atspoguļošana, zināšanu matematizācija, tehnoloģiskā progresa apzināšanās un jauna, universāla pedagoģiska audzināšana. Terminoloģijas attīstībā lielu lomu spēlēja arī vēsturiski - filozofiskie strāvotumi Eiropā. Angļu filozofa Locka darbs *Esseja par Cilvēka Sapratni* (*Essay on Human Understanding* - angļu val.) tolaik bijis viens no ietekmīgākajiem darbiem par attiecībām starp domu, zinātņi un valodu (Rey, 1995). Kanta filozofijas iespaidā, šī perioda beigās, filozofijā ienāca doma par vērtējuma izšķirošo raksturu pār konceptu un par loģiskas spriešanas pārākumu pār vārdiem noveda pie tā, ka pasaule tiek izprasta ne tik daudz ar valodas palīdzību, kā domas. To lieliski ilustrē šāds Kanta darba fragments: “Matemātikā es sāku ar sava objekta definīciju, piemēram, trijstūra, apļa vai vienalga... Metafizikā, es nekad nevaru sākt ar definīciju. Definīcija parasti ir viena no pēdējām, ko uzzinu. Matemātikā, man nav koncepta pirms es neesmu to piepildījis ar definīciju. Metafizikā man ir jau dots koncepts, kaut arī tas man ir nesaprotams.” (Sager, 2000).

19. gadsimtā Eiropā bija jūtams nacionālisma pacēlums, un, kā pareizi norādīts literatūrā, valoda attīstās vēsturei līdzī, lai attaisnotu sociālas nepieciešamības. Bija nepieciešams aprakstīt procesus savā dzimtajā valodā. Dzima lingvistika, proti, zinātne par valodas struktūru un tās darbības mehānismiem. Gēte ieviesa jaunu vārdu “morfoloģija”. 19. gadsimtā, līdz ar nacionālisma pacēlumu tika izmainīta izpratne par lingvistiskajām tradīcijām. Romantisma laikmeta filozofi saskatīja valodā, vai, precīzāk, tās lietojumā, veidu, kā atklāt kultūru. Šajā laikā savu valodu intensīvāk sāka pētīt gan valstis, kas 19. gadsimtā pilnībā ieguva savas kultūras statusu (Anglija, Vācija, Krievija), gan arī valstis, kas, agrāk spiestas dzīvot zem citas valsts karoga, ieguva pašas savu nacionālo identitāti (ungāri, poļi, rumāņi).

19. gadsimtā pasaule un it īpaši Eiropa saskārās arī ar valodas standartizāciju. Valodas standartizāciju noteica socio-ekonomiskā revolūcija, ko pavadīja arī masu izglītības sistēmas rašanās, nacionālās pašapziņas celšanās radīja jaunas kultūras normas, kurās attīstītajās valstīs notika valodas unifikācijas mēģinājumi ar represīvām metodēm, tajā pašā laikā reģionālās valodas tika cienītas literatūrā (Rey, 1995).

Vai ir iespējams terminoloģiju nosaukt par patstāvīgu zinātne, kas patiesi būtu stādāma līdzās tādām patstāvīgām zinātnes nozarēm kā fizika, ķīmija vai bioloģija? Vai nav tā, ka pati terminoloģija ir zinātne par kāda jēdziena definīciju? Varētu uzdot arī terminoloģijai eksistenciālu jautājumu: Vai ir iespējams definēt definīciju (Sager, 2000)? Uz šo jautājumu savā darbā *Ģeometrijas gars (The spirit of geometry)* atbildi deva franču filozofs Blēzs Paskāls, cenšoties definēt vārdu kopu, ko angļu valodā var aprakstīt ar vienu vārdu *būtība ir* (angļu val. - *being*). Blēzs Paskāls raksta, ka nevar definēt vārdu *būtība ir* bez vārda *ir*. Tādejādi nonāk absurdā, jo, no vienas puses, nevar veidot definīciju bez vārda *ir*, bet nonāk absurdā, ka pats vārda skaidrojums jau saturēs pašā definīcijā iekļauto vārdu *ir*. Tādejādi, Blēza Paskāla vārdiem, pastāv vārdi, kuriem nav iespējams sniegt precīzu definīciju. Kaut arī, piemēram, vārda *laiks* būtību katrs cilvēks var saprast dažādi, visi saprot, kas tas ir un tādejādi to definēt nebūtu lielas jēgas. Līdzīgi ir ar terminoloģiju.

No filozofiskās puses jautājums ir ļoti daudzšķautņains. Pirmkārt jau tādēļ, ka terminoloģijai pašai nevar atrast vienkāršu definīciju. Arī Imanuēls Kants savos darbos atsaucas uz definīciju neobligātumu, ka tāds vispārējs likums nepastāv, ja vien pietiekami skaidrs ir pats koncepts, ko tas apzīmē konkrētā nozarē un nevar radīt nesaprašanu. Otrkārt, tāpēc, ka pati terminoloģija nodarbojas ar vārdu nozīmju skaidrošanu, tādejādi savā ziņā ar definīciju meklēšanu, tādejādi tā pati veido definīcijas. Treškārt, tādēļ, ka terminoloģijas zinātnieki savā ziņā ir katras konkrētas zinātnes speciālisti. Tomēr pretējo nevar teikt par terminoloģiju kā par patstāvīgu zinātne, ko visbiežāk saista tieši ar valodniecību jeb zinātne par valodām. No vienas puses, terminoloģija pēta vārdu nozīmes. Tomēr šo vārdu nozīmes ir aizgūtas no citām zinātnes nozarēm, tādēļ patstāvīga pētīšanas lauka no valodniecības vai citām zinātnes nozarēm terminoloģijai nav.

Jāpiekrīt teorētiskajā literatūrā izteiktajam viedoklim (Sageder, 2010), ka pastāv ilgstoša diskusija, kas terminoloģija īsti ir. Vai tā ir zinātne ar savu patstāvīgu teoriju vai arī tai jāpateicas tradicionālajām zinātnēm par tās teorētiskajiem fundamentiem. Autors sliecas uzskatīt, ka terminoloģiju nevarētu uzskatīt par atsevišķu un patstāvīgu zinātne. Tā drīzāk ir

nevis zinātne, bet gan mācība par citu zinātnes nozaru terminu pareizu, precīzu un labskanīgu atveidi dzimtajā valodā. Tā būtu jāuzskata par valodniecības apakšnozari.

Literatūrā (Cabre, 1999) ir izteikta arī visnotaļ pamatota atziņa, ka leksikoloģija būtu jānodala no terminoloģijas. Leksikoloģija ir vērsta uz pašu vārdu kā tādu, taču nevis uz tā nozīmi. Terminoloģija, turpretī, ir vērsta uz konkrētā vārda nozīmes skaidrojumu un to var uztvert arī atsevišķi no vārda, kuru dotais termina skaidrojums paskaidro. Citiem vārdiem, terminoloģijā svarīgs ir koncepts, bet leksikoloģijā pats vārds. Vispārīgās valodas atšķirība no specializētās valodas, ar kuru tieši saistīta arī terminoloģija ir faktā, ka vispārīgajai valodai, sarunvalodai raksturīgs, ka vienam vārdam var būt vairākas nozīmes. Latviešu valodā šāda vārda piemērs ir vārds “zāle”, kas atkarībā no konteksta var nozīmēt gan sporta zāli, gan to zāli, kas aug virs zemes. Terminoloģijā, turpretī, katram vārdam ir strikti noteikta, sev raksturīga nozīme, ko atklāj minētais vārds. Piedevām, vārda objektīvā terminoloģiskā nozīme ir cieši saistīta ar konkrēto zinātnes nozari, kādā konkrētais termins tiek lietots. Tādejādi tiek nošķirta polisēmija vispārīgajā valodā no uzskata, ka terminoloģijā valda homonīmija, proti, vienam vārdam atbilst tikai viens termins un attiecīgi dots plašs tā nozīmes skaidrojums konkrētajā zinātnes nozarē. Kā pareizi norādīts, nozīmes skaidrojumu visprecīzāk atklāj tieši konkrētā vārda definīcija (Saeger, 2000). Tādejādi konkrētās zinātnes terminoloģijas atveide ir ļoti pietuvināta konkrētā jēdziena definīcijas meklējumiem.

Tātad termins ir kādas parādības definīcija, kuru var skaidrot aprakstoši.

1.2 Terminoloģijas zinātnes vēsture Latvijā

Sniegt vienotu terminoloģijas definīciju un noteikt, kad tad Latvijā ir attīstījusies terminoloģijas zinātne, ir visai sarežģīti. Saskaņā ar literatūrā pausto viedokli, termins ir “*vārds vai terminoloģiska vārdkopa, kas attiecīgās zinātnes nozares terminu sistēmā izteic (nosauc un iezīmē) noteiktu zinātnes jēdzienu*” (Skujiņa, 1993: 9). Terminoloģija savukārt veidojusies kā zinātne par noteiktai zinātnes nozarei raksturīgiem terminiem, to pielietošanu noteiktās dzīves situācijās.

Pirmās ziņas par noteiktas terminoloģijas rašanos Latvijā radušās jau 16. gadsimtā, 18. gs. publicēti pirmie padomi lauksaimniecībā, veterinārijā, kā ar terminoloģija, kas attiecas uz pavārgrāmatām, kalendāriem, kā arī 18. un 19. gadsimta beigās presē parādās publikācijas par astronomijas, meteoroloģijas, klimatoloģijas un citām tēmām. Notiek dažādu aizgūtu formu pielāgošana latviešu valodas prasībām, kā arī ģermānismu latviskojumi. 19. gadsimta vidū

terminoloģijas attīstībai grūdienu dod jaunlatviešu kustība. Šajā laikā rodas tādi termini kā *kūtrība*, *necaurspiežamība*, *pakustināmība*, *pulkums*. Rodas nepieciešamība atrast terminoloģiskas atbilstmes vārdiem “pendels”. Tieši jaunlatvieši (J. Alunāns, A. Kronvalds, K. Valdemārs, K. Barons un citi) bagātināja latviešu valodu ar jauniem vārdiem. Tieši K. Valdemārs publicē “Jūrniecības Vārdnīcu”, kurā doti termini 11. valodās. Šī vārdnīca uzskatāma par pirmo latviešu valodas terminu vārdnīcu (VVK).

Terminoloģijas attīstību sekmē arī jaunā strāva 20. gadsimta sākumā. 1919. gadā darbu sāk pirmā terminoloģijas komisija. Vēlāk terminoloģijas komisija 1922. gadā izdod, sagatavo, un izdod «Zinātniskās terminoloģijas vārdnīcu», kur doti terminu atspoguļojumi latviešu valodā, krievu un vācu valodu. Tiek darināti tādi juridiski un ekonomiski termini kā “*akreditīvs*, *aktīvs*, *artelis*, *budžets*, *kredīts*, *vekselis*”. Lielu ieguldījumu juridiskās terminoloģijas attīstībā devis arī Pauls Kreislers, kura vadībā tiek izdota “Rokasgrāmata latviešu valodas apgūšanai un izmantošanai un vācu-latviešu juridiskās terminoloģijas vārdu krājums” (Štekerhofa, 2016, 184). 1937. gadā iznāk A. Būmaņa «Civiltiesību terminoloģijas vārdnīca» (1937). Nozīmīgu lomu terminoloģijas attīstībā 20. gadsimta sākumā deva arī prof. Dr. J. Endzelīns. Tieši viņš rada tādus terminus kā “pārstāvis” vai “prievārds.” (VVK).

Jau pēc Latvijas atkārtotas okupācijas, pēc Latvijas Zinātnes Akadēmijas dibināšanas 1946. gadā, sākās ražīgs laiks Latvijas terminoloģijas attīstībā. Tika dibinātas t.s. terminoloģijas komisijas, kuras vētīja dažādu terminu atveidi latviešu valodā, rīkoja šādam vajadzībām terminoloģijas komisijas plēnumus un atsevišķi publicējot strīdīgos un neskaidros terminus (VVK, 2006), kā arī dibinot terminoloģijas izstrādei konkrētu nozaru apakškomisijas, kurās līdz pat mūsdienām strādā dažādu nozaru eksperti.

Jau no pašiem pirmsākumiem šādā terminoloģijas komisijā no 1946. gada strādāja arī Jānis Endzelīns. Tika īpaši strādāts pie vienotas terminoloģijas izstrādes principiem un to, lai katra nozare un katrs atsevišķais indivīds šos kritērijus ievērotu. Mūsdienu latviešu valodā zinātniskās terminoloģijas pamatlicēja ir Valentīna Skujiņa. Valentīna Skujiņa ar latviešu valodas terminoloģiju nodarbojās jau kopš pagājušā gadsimta 50. gadiem, kā rezultātā tā guva neatsveramu praktisku pieredzi terminu atveidē. Pati Skujiņa terminoloģiju definē kā: “*Terminoloģija ir starpdisciplināra zinātnes nozare, kurā pēta terminoloģijas teorētiskos aspektus, dažādu nozaru terminu struktūru, nozaru terminu sistēmu veidošanu, attīstību, lietošanu un pārvaldību.*” (Skujiņa, 2007).

Pilnībā neapšaubot teiktā patiesību, vērts tomēr norādīt, ka *starpdisciplināritāte* terminoloģijā ir nedaudz pārspīlēta. Ne velti tomēr pastāv katrai zinātnes nozarei, neatkarīgi no tā, vai tā būtu humanitāra, eksakta vai sociāla zinātne, savi terminoloģijas veidošanas principi. Kaut gan tas zināmā mērā nonāk pretrunā ar Ekstralingvālajiem jeb ārpusvalodiskajiem principiem (Skujiņa, 2002, VVK), tomēr arī šajā gadījumā jānorāda, ka speciālistu un valodnieku sadarbības princips, kā arī terminu saskaņošanas princips tiek ievēroti tikai tad, kad termins tikai tiek veidots. Tik tālu, cik ārpusvalodiskais princips attiecas uz pašu terminu izstrādi kā tādu, starpdisciplināritātei var piekrist.

Tomēr tad, kad minētais termins jau eksistē un ir, piemēram, iekļauts kādā vārdnīcā, tad tas kļūst par nozares daļu. Nozares ietvaros arguments par starpdisciplināritāti, brīdī, kad termins jau ir iekļauts skaidrojošajās vārdnīcā, ir apšaubāms un tam no teorijas viedokļa ir ierobežotas iespējas tapt pamatotam. Ne velti atsevišķi veidotas tehnikas, ķīmijas, jurisprudences, valodniecības, fizikas, mūzikas un citas terminu skaidrojošās vārdnīcas. Precīzāk būtu teikt, ka tik ilgi, kamēr netiek skarts ekstralingvistiskais princips terminoloģijas izstrādes kontekstā, starpdisciplināritāte terminoloģijā ir ierobežota. Šo tēzi pamato kaut vai tas, ka arī termina semantiskā nozīme ir ierobežota ar pašu skaidrojamo terminu. Lai vēl precīzāk formulētu domu, autors sliecas uzskatīt, ka terminoloģijā ir starpdisciplināri saistītas dažādas nozares un eksperti terminu izstrādes stadijā, tomēr tas vēl nebūtu pietiekami, lai atzītu terminoloģiju par pilnībā starpdisciplināru, ko apliecina arī terminoloģisko vārdnīcu visai šaurais terminoloģiskais tvērums.

Vācu valodai ir īpaša nozīme tieši juridiskās terminoloģijas attīstībā latviešu valodā jau pirms Otrā Pasaules kara, jo Latvijas Civillikums, kas tika pieņemts 1937. gadā lielā mērā bija pārņēmis Baltijas Vietējo Civillikumu kopojumumu, ko bija sastādījis vācbaltietis Georgs Frīdrihs von Bunge. Tādejādi vēsturiski īpaši svarīga vācu valoda ir tieši Latvijas tiesību civiltiesību nozarē. Krimināltiesību nozarē būtisku ieguldījumu latviešu valodas juridiskās terminoloģijas attīstībā deva krievu valoda, jo agrākie sodu likumi lielā mērā bija balstīti tieši uz agrāko Krievijas Impērijas un Padomju Savienības krimināltiesību avotiem.

Literatūrā (Štekerhofa, 2017, 5) atrodams arī pārskats par Juridiskās terminoloģijas attīstību Latvijā Otrā Pasaules kara laikā, proti, laikā kad Latvija atradās Nacistiskās Vācijas okupācijā. Jānis Lauva ir bijis viens no aktīvākajiem tā laika juridiskās literatūras kodifikatoriem un tulkotājiem un viņa veikuma rezultātā tika izdota “Juridiskās terminoloģijas vārdnīca”, ko kopā izdevuši H. Blēse un jau minētais Jānis Lauva. Līdz pat 1970. gadam, kad

jau padomju laikā tiek izdota Juridisko terminu vārdnīca, kas ir viens no apjomīgākajiem darbiem, piedevām šīs vārdnīcas divas daļas (latviski-krieviski-vāciskā daļa un vāciski-latviskā daļa līdz pat 1970. gadam bija tam laikam ļoti plaša juridiskajai terminoloģijai veltītā vārdnīca.

1970. gadā iznāca Juridiskās terminoloģijas vārdnīca krievu valodā. Pēc Latvijas Republikas atjaunošanas Latvijā ir iznākušas vairākas juridisko terminu vārdnīcas. 1994. gadā iznāca viena no apjomīgākajām Juridisko terminu vārdnīcām, kura saturēja ap 20 000 terminu (Birkavs, Vēbers, Indulēns, Birziņa et. al., 1994). Vēl pirms gadsimtu mijas iznāca izdevniecības “Nordik” Autoru kolektīva izdotā Juridisko Terminu Vārdnīca ar 1413 svarīgākajiem juridiskajiem terminiem (Dubure, Krastiņš et. al., 1998). 20. gadsimta beigās latviešu valoda arvien vairāk saskārās ar no angļu valodas aizgūtas terminoloģijas ienākšanu latviešu valodā. Tādas tiesību nozares kā Eiropas Savienības tiesības, Eiropas integrācija, kam spilgts piemērs ir Eiropas Savienībai domāta terminoloģijas vārdnīca angļu-franču-latviešu kombinācijā (Vārdnīca, 2004). Minētā daudzvalodu, uz Eiropas Savienības terminiem orientētā vārdnīca nav vienīgā, kas iznākusi pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā.

Šādas internacionalizācijas un virzības uz Eiropas vērtībām tendences īpaši bija novērojamas pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā. Tika izdoti dažādi gan tiesību zinātnei veltīti un no Vācijas juridiskās kultūras aizgūti darbi par to, ko nozīmē dzīvot tiesiskā valstī, kā par piemēru minot Hansa Vilberga “Pilsonis tiesiskā valstī” (Vildbergs, 2004), gan ar konferenču un mutvārdu tulkošanu plašākā izpratnē saistīti darbi (Veisbergs, 2005). Šādas specializētas literatūras iznākšana latviešu valodā liecināja par Latvijas arvien lielāko integrāciju Eiropas Savienībā.

Sākot ar 21. gadsimtu līdz pat mūsdienām terminoloģijā vērojams internacionalizācijas fenomens. Kā norādīts literatūrā, to lielā mērā ietekmējusi gan globalizācija, gan valstu aizvien lielāka savstarpēja sadarbība, kas praksē izpaužas kā valstu dalība dažādās starptautiskajās organizācijās. Internacionalizācijai neizbēgami pakļauti Starptautiskajās tiesībās lietotie termini, Eiropas Savienības institūcijās lietotie termini (kurus, savukārt, būtiski ir ietekmējusi angļu valoda kā modernās pasaules *lingua franca*, kā arī, saskaņā ar ārvalstu literatūru, Eiropas Savienības terminus ir ietekmējusi arī franču valoda (Mattila, 2016) un eksaktajās zinātnēs lietotie termini. Latvijas gadījumā terminoloģijas attīstība sākot ar 21. gadsimtu būtu jāsaista ar Latvijas aizvien plašāko dalību dažādās starptautiskajās organizācijās, internacionalizāciju, t.s. “brīvo robežu” principu, kas ir kā pretstats Padomju laika slēgtajām robežām. Primāri būtu jārunā par valsts dalību Eiropas Savienībā un NATO, Eiropas Savienības tiesību iekļaušanu

nacionālajā regulējumā, jauno speciālistu un studentu mobilitātes programmām, Latvijas pievienošanos OECD valstu grupai, aizvien vēl spēkā uzturēto ideju par “Vienotu Eiropu” (kas savu aktualitāti īpaši saglabā pēc Lielbritānijas *Brexit* balsojuma par izstāšanos no Eiropas Savienības un Donalda Trampa ievēlēšanas par Amerikas Savienoto valstu prezidentu).

Taisnības labad gan jāpiemin, ka arī Padomju laikā terminoloģijas attīstībai par labu nāca saskare ar citu Savienoto Republiku zinātniekiem, tomēr atšķirībā no mūsdienu terminoloģijas, padomju laikā šādu vienojošās jeb *lingua franca* funkciju pildīja krievu valoda. To nevarētu uzskatīt ne par terminoloģijas attīstību nedz bremsējošu, nedz veicinošu apstākli, tomēr ņemot vērā šī darba tematiku un ievirzi, tomēr jāatzīst, ka juridiskās terminoloģijas attīstība angļu valodas un internacionalizācijas ietekmē noteikti bijusi straujāka nekā krievu valodas ietekmē. To lielā mērā veicinājis fakts, ka Padomju Savienībā bija vienots tiesiskais regulējums, kā jau vienas valsts ietvaros tas ir sagaidāms. Mūsdienās, kad pieaugusi valstu savstarpējā atkarība vienai no otras, kad aizvien lielāku nozīmi ieņem savstarpējā valstu tirdzniecība, kad valstu likumu tulkojumi lielākajā daļā Eiropas valstu pieejami ne tikai nacionālajā valodā, bet arī tās angļu valodas tulkojumā, laikā, kad bez nacionālā tiesību regulējuma lielu nozīmi iegūst arī starptautisko tiesību regulējums, kad Eiropas Savienības dalībvalstīm ir saistoši ne tikai vietēja mēroga normatīvi tiesību akti, bet arī Eiropas Savienības tiesiskais regulējums, kad pieteikties darbā var ne tikai Latvijā, bet arī jebkurā citā Eiropas Savienības dalībvalstī, angļu valoda viennozīmīgi ir kļuvusi par daudz nozīmīgāku valodu nekā savulaik par tādu tika uzskatīta krievu valoda. Taču līdz šim šādu *de facto lingua franca* stāvokli īpaši 2019. gadā apdraud draudošais *Brexit* process un var paredzēt, ka angļu valodas nozīme Eiropas Savienībā ja ne samazināsies, tad pavisam noteikti nekļūs ievērojamāka un pat samazināsies. Tas, protams, lielā mērā angļu valodas pozīcijas starpvalstu sarunās neapdraud, jo angļu valoda noteikti arī ir un paliks savstarpējā saziņas valoda, piemēram, starp delegātiem kādā konferencē. Tomēr, no otras puses, *Brexit* process zināmā mērā ir iedragājis pašas Apvienotās Karalistes, ne tik daudz angļu valodas, statusu un prestižu. Tādejādi var secināt, ka angļu valodas loma arī Eiropas Savienībā, pat ja tā kļūs mazāka, neizzudīs pavisam.

Latviešu valodā ir izdots ir maz vārdnīcu, kas apvienotu sevī gan Eiropas Savienībā lietoto terminoloģiju, gan ietvertu jurisprudences jēdzienus. Savā ziņā Eiropas Savienības terminu vārdnīca (Vārdnīca, 2004) ir unikāla vārdnīca, jo apvieno gan svešvārdu, gan terminoloģijas, gan juridiskās vārdnīcas elementus, piemēram, tieši Eiropas Savienībai raksturīgajā kontekstā, *elastīguma klauzula* (*flexibility clause* - angļu val.) ir skaidrota, atsaucoties uz *Līgumu par Konstitūciju Eiropai, I- 18. panta 1. punktu*. (Vārdnīca, 2004).

Tādejādi ir ne tikai dots termina tulkojums angļu un franču valodās, bet arī dots termina skaidrojums, atsaucoties uz juridisku avotu. Tādejādi redzams, ka atbilstošā terminoloģija ir iestrādāta likuma tekstā uz kuru šī vārdnīca atsaucas. Tādejādi redzams, ka terminoloģija ir cieši saistīta ar noteikta jēdziena definīciju, ko ļoti bieži nav iespējams izprast, neizlasot juridisku avotu, uz kuru tas bija balstīts. Tādejādi redzams, ka šādus jēdzienus pat īsti nevar nosaukt par terminiem. Ja pieņem, ka terminoloģija ir starptautiska un starpdisciplināra zinātne, tad šādu juridisku terminu skaidrojums sagādā problēmas pat vienas zinātnes (jurisprudences) ietvaros. *Elastīguma* klauzulām var būt patstāvīga nozīme Eiropas Savienības terminu skaidrojumā, tomēr citos gadījumos, piemēram, līgumtiesībās, elastības klauzula var nozīmēt kaut ko pilnīgi citu, piemēram, atļauju darba līgumā darbiniekam strādāt elastīgu darba laiku.

Tādejādi var secināt, ka terminoloģijas zinātne Latvijā ir attīstījusies laika gaitā no senatnes līdz pat mūsdienām un katros laikmetu griežos terminoloģijas zinātne ir pievērsusies atšķirīgu jautājumu noregulēšanai un noteiktu nozaru attīstībai.

1.3 Juridiskās terminoloģijas raksturīgākās iezīmes

Atveidojot juridisko terminoloģiju, par pamatu ir jāņem vispārīgās terminoloģijas atveides stratēģijas. Kā norādīts literatūrā (Veisbergs, VVK), jānodala “īstie termini”, kuri parādās tikai ļoti specifiskos kontekstos un apzīmē specializētus jēdzienus, kuri ir reti sastopami ikdienā no bieži sastopamiem un vispārlietojamiem vārdiem. Pirmajā grupā ietilptu termini ķīmijā, inženierzinātnēs un citās specifiskās nozarēs. Tādejādi katru šādu nozari, kurai raksturīga sava terminoloģija, sauc par speciālo lietojuma valodu. Tas ir izteikts arī speciālās lietojuma valodas definīcijā: “*Zinātnes valodas sastāvdaļa, ko lieto konkrētas nozares speciālistu profesionālajā saziņā un kas raksturīgs specifisko izteiksmes līdzekļu — terminu — lietojums*” (Skujiņa, 2007).

Sekojoši, lai runātu par juridiskās valodas īpatnībām, vispirms būtu jāatbild uz jautājumu, kurai terminu grupai pieder termini jurisprudencē. Juridiskās terminoloģijas lietojums ir reti sastopams ikdienā. To pārsvarā lieto noteiktu juridisku profesiju pārstāvji un šajā nozarē lietotie termini būtu jāpieskaita tieši “īstajiem terminiem”.

Autors tomēr no savas puses izvirza tēzi, ka jurisprudences termini tomēr nav pilnīgi “īsti termini”, salīdzinot ar ķīmijas, inženierzinātnes vai medicīnas terminiem. Minēšu piemēru: ja ikdienā ar ķīmiju nesaistītai personai jautātu, vai tā spētu sniegt skaidrojumu “trimetilamīnam”, pastāv ļoti liela iespēja, ka persona pat nesaprastu termina aptuveno nozīmi. Turpretī, ja šādam

cilvēkam lūgtu skaidrot, piemēram, juridisko terminu “civilprocess”, persona tomēr aptuveni varētu nojaust, ka termins ir saistīts ar procesu tiesā, kādā tiek izskatītas civillietas. Tādejādi jurisprudences termini varētu tikt klasificēti esam pa vidu starp patiesi “īstiem terminiem” un tādiem terminiem, kura nozīmi nezinātājs tomēr varētu nojaust.

Juridiskā valoda tiek primāri lietota tieslietu sistēmā iekļautajās iestādēs (tiesās), to lieto zvērināti notāri, zvērināti advokāti, tiesu izpildītāji, prokurori, juristkonsultanti un citi juristi. Latviešu literatūrā norādīts, ka tulkojot juridiskus tekstus, ļoti liela nozīme ir tieši terminoloģijas pareizam lietojumam (Rudziša, 2017).

No iepriekšrakstītā secināms, ka juridiskā valoda ir speciālās lietojuma valodas veids ar savu terminoloģiju. Ārvalstu literatūrā norādīts uz vairākām juridiskās valodas niansēm, kas to atšķir no citām speciālā lietojuma valodām (Mattila, 2016). Katrs juridiskais teksts un tajā lietotā terminoloģija ir radīta, lai šis juridiskais teksts pildītu kādu funkciju. Saskaņā ar ārvalstu literatūrā pausto (Mattila, 2006), šādas funkcijas ir vairākas: Pirmkārt, sasniegt taisnīgumu. Otrkārt, pārnest juridisku vēstījumu. Treškārt, vairot likuma autoritāti, un, ceturtkārt, uzlabot juristu kopības izjūtu.

Bez šīm funkcijām, juridiskajai valodai ir raksturīgas arī noteiktas pazīmes, kas to atšķir no citiem tulkojamiem tekstiem. Pirmkārt, juridiskajai valodai ir jābūt precīzai. Šī funkcija prasa arī papildus skaidrojumu, jo nereti literatūrā nākas lasīt arī pretēju nostāju, proti, ka juridiskā valoda ir pārāk abstrakta un vispārīga, piemēram, šajā atziņā “*R. Stolze to aspektu vidū, kas padara juridiskos tekstus par īpašiem tekstiem, ir minējusi leksisko piesātinātību, abstraktus formulējumus, bezpersonisku stilu un ciešamās kārtas lietojumu (Stolze 2001: 308)* (Šīrmane, 2017, 19), vai vēl tiešāk šajā citātā: *D. Keja un A. Felici ir norādījuši, ka juridiskos tekstus, īpaši tiesību aktus, raksturo neskaidrība un nenoteiktība, kas, no vienas puses, ļauj tiesību aktus interpretēt pēc iespējas plašāk, taču, no otras puses, izraisa juridiskus strīdus un domstarpības, kā arī sarežģī to tulkošanu (Correia 2003, 38, Cao 2007, 19, Felici 2010, 98), citēts pēc (Šīrmane, 2017: 19).*

Tādejādi šāda šķietama nekonsekvence ir jāpaskaidro. Juridiskajai valodai patiešām ir raksturīga precizitāte. Tomēr šī precizitāte attiecas nevis uz šauri noregulētu gadījumu, kā tas būtu dabaszinātnēs ar kādu skaidri noteiktu procesa rezultātu, bet gan ar pašu terminu., kurš, lai gan kā termins izsaka pat ļoti konkrētu juridisku jēdzienu vai parādību, tomēr nozīmes ziņā ir ar ļoti plašu nozīmi. Tieši šī polisēmija nosaka arī juridisko terminu abstraktumu un attiecīgi

sekojošu nenoteiktību un neskaidrību. Tādejādi ir grūti sniegt vienotu definīciju par juridisko terminu kļūdaini nosauktajam vārdu salikumam "publiskās un privātās tiesības" (Dubure, Krastiņš, 1998, 220). Šo šķietamo terminu nevar uzskatīt par terminu, jo to nav iespējams aprakstīt īsi, saprotami, izplatītāka ir tieši aprakstošā definīcija. Tomēr starp garu, aprakstošu definīciju un terminu tomēr nebūtu liekama vienādības zīme. Tādejādi vēlreiz jāuzsver, ka tas nemaina faktu, ka pats juridiskais teksts sastāv no juridiskajiem terminiem, kuri paši par sevi ir ļoti precīzi. Tādejādi, pretēji literatūrā minētajam, (Dubure, Krastiņš, 1998, 220), "*publiskās un privātās tiesības*" nav termins. Šādu secinājumu pamato divi apsvērumi: Pirmkārt, tādēļ, ka šī jau ir vesela sintaktiskā vienība, kas sastāv no vairākiem patstāvīgiem terminiem. Otrkārt, tādēļ, ka skaidrojot šādus šķietamus terminus nāktos izmantot aprakstošu definīciju. Arī literatūrā norādīts, ka terminam ir jāatbilst zināmiem kritērijiem no kuriem viens no svarīgākajiem ir to īsums. (Veisbergs, 2002, VVK). Šis īsums juridiskajā terminoloģijā gan nereti netiek ievērots, jo termini savas semantiskās ietilpības dēļ ir ļoti plaši.

Otrkārt, juridisko tekstu raksturo arī informācijas pārbagātība. Informācijas pārbagātība izpaužas apstākļi, ka tekstā sastopami ļoti daudzi juridiski termini ar savu nozīmi, turklāt lai uztvertu visa terminu kopuma nozīmi kontekstuāli juridiskajā tekstā, ir jāanalizē liels daudzums ar informāciju tieši intelektuāli. Turklāt šāda veida informācijas (kas ir pārbagāta ar juridiskajiem terminiem) juridiskajā literatūrā ir ļoti daudz. Jāuzsver arī, ka teksta saprotamību tomēr būtu jāattiecina uz profesionāliem juristiem, jo nepieciešamības gadījumā arī personas, kas nav juristi, konsultētos ar šādiem profesionāļiem, lai juridisko tekstu tie saprastu.

Treškārt, juridiskais teksts vienmēr ir universāls un arī abstrakts. To lielā mērā nosaka tas, ka tiek lietoti termini ar ļoti lielu semantisko nozīmi un ļoti plašām interpretācijas iespējām. Kā piemēru var minēt atvērta satura jēdzienu "*labi tikumi*". Kaut gan terminam ir iespējams sniegt vispārīgu definīciju, tomēr tas ir sarežģīti termina lielās saturiskās ietilpības dēļ.

Tā ir vispārīga ģenerālklausula ar ļoti plašām interpretācijas iespējām. Piedevām tas, kas katrā konkrētā gadījumā tiek saprasts ar jēdzienu "*labi tikumi*", ir atkarīgs gan no konkrētās personas ētiskajiem standartiem, gan konkrētās valsts, kurā persona atrodas, viņas reliģiskās pārliecības, sociālā stāvokļa, iepriekšējās pieredzes un citiem apstākļiem. Tas var radīt zināmu tiesisku neskaidrību, tomēr, no otras puses, ļauj kompakti dažos jēdzienos ietilpināt ievērojamu saturu, ko tad pēc tam tiesību piemērotājs piepilda ar saturu.

Juridiskajai valodai ir raksturīgs arī sistēmisks raksturs, jo likumu kodifikācijas veido sistēmisku kopumu, kurā panti ir tikai kā maza daļa no lielāka tiesiskā kopuma. Tas ir izteikts arī juridiskajā literatūrā (Neimanis, 2004), kurā minēts, ka tiesību norma veido tiesību institūtu (piemēram, laulība), savukārt tiesību institūti veido tiesību nozari (ģimenes tiesības), kas savukārt ir daļa no vēl plašākas tiesību zinātnes nozares (civiltiesības). Tā kā Civillikums ir nekas cits, kā juridisks teksts ar savu terminoloģiju, minētās tēzes var attiecināt arī uz konkrēto gadījumu un vispārināt.

No iepriekšminētā izriet vēl kāda svarīga tēze: termini jurisprudencē visbiežāk ir piesaistīti kādai konkrētai tiesību nozarei un nereti pat nebūtu ieteicams pārnest šos terminus uz kādu citu tiesību nozari, jo katrā tiesību nozarē tiek lietoti noteikti termini. Ar juridiskās valodas sistēmiskumu lielā mērā ir saistīts arī jautājums par dažādām atsaucēm juridiskajos tekstos. Kā norādīts latviešu valodā rakstošajā literatūrā, tulkojot juridiskus tekstus, tulkotāja galvenais uzdevums ir ievērot maksimālu atbilstību oriģinālam, ko nedrīkst jaukt ar burtiskumu (Rudziša, 2017, 10). Tas nozīmē, ka terminos ietvertās nozīmes ir jāpārnes precīzi uz mērķvalodu. Tas tomēr nenozīmē, ka ir jāsauglabā precīzas teikumu gramatiskās vai sintaktiskās konstrukcijas. Tādejādi pirmā juridiskās terminoloģijas atveides stratēģija ir netulkot burtiskijuridisku tekstu no avotvalodas mērķvalodā. Atsevišķi autori gan šādu burtisku pieeju tulkošanai uzskata ne tikai par normu, bet arī par nepieciešamu tehniku juridisko tekstu tulkošanā, un nav jābaidās, ja tulkojums rezultātā izklausās neveikli un samāksloti, jo šī esot attiecīgā teksta veida īpatnība (Weisflog 1996, 55). Autors šādam viedoklim nevar pievienoties. Juridisko tekstu tulkošana nav tikai “pārkodēšanas process” (Rudziša, 2017). Vēl vairāk, tādā veidā “*Tulkotājs baidās no pārfrāzēšanas tulkojumā, slēpjoties aiz precizitātes vairoga*”. (Rudziša, 2017: 11). Tulkojot juridiskus tekstus, būtu maksimāli jāizvairās no mehāniskas un burtiskas teksta pārņemšanas no vienas valodas otrā. Ja tas netiktu ievērots, tad teksts kļūtu lasītājam, kurš pats cenšas orientēties vai izprast juridisku tekstu, nesaprotams. Tas noved pie tā, ka burtiskuma vārdā tiek pazaudēta saprātīga un viegli uztverama teksta jēga, dodot priekšroku mākslīgai teksta “pārkodēšanai” labākajā gadījumā un pavisam grūti uztveramam, smagnējam tekstam sliktākajā gadījumā. Tādēļ ar tulkojumzinātnei saistītajā literatūrā ir ieviests termins “ekvivalences princips”. Tā skaidrojumi dažādos tekstos tiek dažādi un plaši skaidroti, piemēram, M. Snella-Hornbija, analizējot speciālo literatūru min 58 dažādus ekvivalences tipus un katrā no tiem ir atspoguļots citāds ekvivalences jēdziens (Rudziša, 2017, 13), tomēr var pieņemt, ka “*terminu lietoja, norādot uz oriģināla un tulkojuma ekvivalenci un uzsverot, ka, attulkojot pārtulkoto tekstu, iegūst precīzu oriģināltekstu.*” (Rudziša, 2017: 13). Gadījumā, ja konkrētajā tiesību sistēmā nav konkrētā jēdziena (termins ir netulkojams), literatūrā ieteikts

izmantot funkcionālo ekvivalentu. Proti, jēdzienu, kas pēc savas funkcijas atbilst tulkojamajam jēdzienam avotvalodā, pat ja mērķvalodā konkrētais jēdziens (piemēram, tiesību institūts) nav sastopams. (Širmane, 2017, 21).

Jāņem vērā ne tikai lingvistiskā pareizība, bet arī juridiskā pareizība, jo jāatceras, ka pārtulkotajam tekstam ir jābūt ar tādu pašu juridisku jēgu un tādejādi tam jārada tādas pašas juridiskas sekas kā avotvalodas tekstam. Tieši tādēļ juridisko tekstu tulkošana tiek uzskatīta par vienu no sarežģītākajām tulkošanas nozarēm. Tulkojumam ir jāsauglabā ne tikai lingvistiskā, bet arī juridiskā teksta jēga un turklāt šī jēga nedrīkst būt kaut mazākajā mērā pārprotama. Nedrīkst būt nekādu noviržu no pareiza terminoloģijas lietojuma. Tas ir īpaši nozīmīgi, jo parasti ar juridisku terminu saprot tieši terminu ar īpašu saturu, ko var izprast *tikai konkrēta tiesību akta kontekstā* (Sandrini, 1996, 15) vai *tikai konkrētās tiesību sistēmas kontekstā* (Weisflog, 1996, 91). Tie ir termini, kas nav īpaši definēti, bet tiesību aktos tiek lietoti konsekventi vienā nozīmē (Groot, 1999, 15), citēts pēc (Rudziša, 2017: 14).

Kaut arī izteiksmes var tikt mainītas, tomēr teksta jēgai jābūt tādai, lai starp mērķvalodu un avotvalodu tiek atspoguļotas tādas pašas juridiskas sekas, tādejādi tiesību aktos ietvertajai jēgai gan mērķvalodā, gan oriģinālvalodā jābūt vienādai. Papildus, ir jāzina arī tulkojamā dokumenta juridiskais saturs un tas, ko ar šo tulkoto dokumentu grasās darīt mērķvalodas klients.

Latviešu valodā rakstošajā literatūrā juridiskie teksti tiek iedalīti atkarībā no tā, vai teksts ir preskriptīvs (tiesību akti, noteikumi, līgumi, nolīgumi, konvencijas), aprakstošs ar preskriptīvu tekstu iezīmēm ((tiesas nolēmumi un dokumenti, ko izmanto tiesvedībā), kā arī aprakstošos tekstos (tiesībzinātnieku pētījumi) (Šarčević 1997, 11), citēts pēc (Širmane, 2017: 18). Šādam iedalījumam noteikti ir pamats. Preskriptīvi teksti uzliek personai kādu pienākumu. Jebkurš likums vai normatīvs tiesību akts savā ziņā ir preskriptīvs, jo tas uzliek zināmus uzvedības pienākumus personai. Aprakstoši teksti ar preskriptīvām iezīmēm, piemēram, tiesas spriedumi pārsvarā apraksta noteiktas tiesiskas attiecības, tajā pašā laikā ar sprieduma rezolutīvo daļu uzliekot personai zināmus pienākumus, kā acīmredzamāko minot pienākumu ievērot šo tiesas spriedumu un pakļauties tiesas nolēmumam, vai arī uzliekot tiesības to pārsūdzēt. Tas viss tiek panākts ar ļoti specifiskas juridiskas valodas palīdzību, kas nereti ir pārbagāta ar juridiskajiem terminiem. Latviešu valodā rakstošajā literatūrā, aprakstot juridisku tekstu tulkošanu, parasti norāda, ka tulkojot juridiskus tekstus vislaikietilpīgāk ir tieši sameklēt

atbilstošus terminus mērķvalodā, jeb, precīzāk, jāmeklē tieši ekvivalence starp terminiem, jo šādus terminoloģisko ekvivalenci bieži apgrūstina jēdzieniska neatbilstība (Širmane, 2017: 20).

Kā ir atzīts ārvalstu literatūrā, formālajā valodā, kas tiek lietota iestādēs, arī nereti tiek lietota tieši juridiskā speciālā lietojuma valoda. Iestādēs gan bieži vien šāda valoda sajaucas ar komerczinībām, finansēm un tieslietu nozarēm, radot terminoloģisku mikslu, kas tiek apkopots atbilstoša nosaukuma un satura vārdnīcās (Herbst, Readett, 1989). Angļu valodā rakstošās zemēs pat ir pieejama literatūra, kurā salīdzināts, kādā veidā komunicēt ar Amerikas Savienotajās Valstīs izplatīto zvērināto solu, lai zvērināto sola (tiesas) locekļi saprastu, kas, kādā veidā un kad jādara (Heffer, 2005). Tas liecina, ka arī no valodas viedokļa pastāv liela plaisa starp juridisko profesiju pārstāvjiem, valodniekiem un tulkiem, kuri nereti saskaras ar juridisko valodu un ar juridisko profesiju nesaistītiem cilvēkiem, kuriem bieži vien ir grūtības izprast samērā sarežģīto juridisko valodu. Atsevišķi autori arī norāda šādas juridiskās valodas īpatnības: terminu veidošanu no mirušām valodām un tādas sintakses izmantošanu, kas sevī ietver vairākus noliegumus (Phillips, 2002, 24).

Atsevišķi autori uzskata, ka juridisko valodu var iedalīt atkarībā no tā, kuras juridiskās profesijas pārstāvji juridisko valodu lieto (Mattila, 2006). Piemēram, juridiskā valoda atšķiras atkarībā no tā, vai to lieto tiesībzinātnieki, likumdevējs, advokāti, tiesneši vai kādas citas juridiskas profesijas pārstāvji. Tiesībzinātnieku valodai raksturīga salīdzinoši brīva izteiksmes forma, atšķirībā, piemēram, no tiesnešu valodas, kas ir pieblīvēta ar samērā arhaisku, smagnēju un formālu valodu, lai tā atbilstu tiesās lietotajai rituālajai valodas lietojuma formai.

Juridiskā valoda atšķiras no citām nozarēm ar savu visai īpatno, smagnēju un dažubrīd arhaisko teikumu konstrukciju. Kā visnotaļ trāpīgi norādīts literatūrā: *“lawyers and judges often repeat – and thus keep on life support – ancient verbiage that should long since have died out”* (Tiersma 1999, 40) [“juristi un tiesneši bieži atkārto – un tādejādi uztur pie dzīvības - senatnus izteicienus, kuriem jau sen vajadzētu būt izmirušiem” – aut. tulk.], citēts pēc (Williams, 2004: 119). Tāpat arī norādīts uz juridiskās valodas pārbagātību ar aizguvumiem no citām valodām, īpaši latīņu valodas un ļoti bieži vienādu teikuma sintaktisko konstrukciju un vārdu atkārtošanos, tā vietā lietojot citas anaforas (Williams, 2004). Iemesls, kādēļ tas tiek darīts ir fakts, lai novērstu pārpratumus, lai personas saprastu, uz ko tieši tiesa savā spriedumā atsaucas. Ārpus juridiskā diskursa šāda atkārtošanās bieži vien tiktu uzskatīta par dīvainu, taču jāņem vērā, ka jurisprudencē katram jēdzienam ir sava nozīme, kas nedrīkst tikt patvaļīgi mainīta.

Lai cīnītos ar smagnējām teikumu struktūrām, ir ieteikts iekļaut juridiskajos tekstos t.s. “definīciju punktus”, kuros ir skaidroti definīciju veidā tekstā izmantotie jēdzieni un termini. Tāpat ir ieteikts samazināt kopējo teikumu garumu un censties pateikt būtiskāko, neizmantojot tik daudz īpašības, apstākļa un citus vārdus. Kaut arī ir bijuši ieteikumi atteikties arī no pārmērīgas ciešamās kārtas izmantošanas juridiskos tekstos, literatūra atsaucas uz pētījumiem, kas norāda ka ciešamā kārtā nerada nozīmīgu lasītāju uztveres neskaidrību (Charrow & Charrow 1979, 1325). Tāpat norādīts uz anglo - amerikāņu juridisko un līgumu tekstu īpaši garajām, sarežģītajām teikumu struktūrām, pēc kuru pakārtojumu saikļiem neseko turpmāka teikuma daļa (Bhatia, 1993).

Tādejādi jāsecina, ka juridiskajā valodā tiek konsekventi ievērota terminoloģiska precizitāte, jo juridiskie teksti mēdz būt ar visai sarežģītām teikumu konstrukcijām. Tādejādi, lai pareizi atveidotu terminus, kuru precīzs lietojums jurisprudencē ir īpaši svarīgs, nepieciešams meklēt terminu ekvivalentus mērķvalodā.

1.4 Terminoloģija kā konkrētās tiesību sistēmas paraugs

Juridiskā valoda pasaulē nav vienāda. Katrā valstī pastāv tiesību sistēma ar savām īpatnībām, kas tieši ietekmē lietoto juridisko terminoloģiju. Parasti runā par divām lielākajām tiesību sistēmām Pasaulē: Kontinentālās Eiropas tiesību sistēmu (“rakstītā likuma zemēm”) un anglosakšu tiesību sistēmu (“precedenta tiesībām”).

Lielākā daļa angļu valodā rakstošo juridiskās valodas autoru (Williams, Badinter, Nolfi, Gubby u.c.) ļoti maz pieskaras kontinentālās Eiropas tiesību sistēmai, kurā juridiskā terminoloģija būtiski atšķiras no anglo - amerikāņu tiesību saimē sastopamās terminoloģijas. Uz šādu fenomenu ir pamatoti norādījusi arī Valda Rudziša: “*Tā kā tiesību sistēmas dažādās valstīs ir atšķirīgas, to terminoloģija nesakrīt, un līdz ar to rodas terminu ekvivalences problēma, kas ievērojami apgrūtina juridisko tekstu tulkotāju darbu*”. [...] *Tiesību terminu lietojums ir atkarīgs no konkrētās tiesību sistēmas, proti, šie termini konkrēto nozīmi iegūst noteiktas valsts tiesību sistēmā, jo, neņemot vērā attiecīgās valsts tiesību normu sistēmu kopumā, nav iespējams izprast katra juridiskā termina nozīmi atsevišķi. Šī iemesla dēļ dažādu tiesību sistēmu juridisko terminu starpā ne vienmēr sastopami termini ar pilnīgi vienādu saturu* (Rudziša, 2017: 10). Tādi juridiskie termini kā *Equity, Barrister, Magister Court, ratio decidendi* ir ļoti reti (*ratio decidendi*) vai pat vispār neeksistējoši (*Equity, Barrister, Magister*

Court) kontinentālās Eiropas tiesību lokā. Tāpat Lielbritānijā ļoti bieži tiesas izdotu izpildrakstu apzīmē ar vārdu *Writ*. Turpretī Kontinentālās Eiropas tiesību lokā šāds termins ir reti sastopams. Tam par iemeslu ir fakts, ka kontinentālajā Eiropā noteicošā ir nevis angļu, bet vācu valoda. Ņemot vērā katras tiesību sistēmas īpatnības, tulks riskē iztulkot terminu pareizi, taču klientam absolūti nesaprotami, jo tas nebūs izmantojis konkrētajai tiesību sistēmai atbilstošāku vai piemērotāku terminu. Terminoloģijā atspoguļojas katras konkrētās tiesību sistēmas elementi ar tiem raksturīgajām īpatnībām. Pat ja leksikogrāfiski termins var būt identisks ar kādu citu terminu, tulka uzdevums ir pārliecināties par tā atbilstību. Anglo - amerikāņu tiesību sistēmā jēdziens *Rules on Civil Procedure* būtu jātulko daudz plašāk nekā tikai *Civilprocess*, kaut arī pēc būtības šis termins patiešām apzīmē kārtību, kā Amerikas Savienotajās Valstīs tiek izskatīti civiltiesiski strīdi. Tādejādi arī tulkam, tulkojot terminus, kas raksturīgi Eiropas tiesību sistēmai (romāņu-ģermāņu tiesību lokam), pie kura pieder arī Latvija, vajadzētu izvairīties no angļu valodā rakstošās literatūras izmantošanas, jo tā bieži vien atspoguļo reālijas, kādas pastāv tieši Amerikas Savienotajām Valstīm vai Lielbritānijai (Britu Sadraudzībai plašākā izpratnē) piederošajām tiesību sistēmām.

Literatūrā atrodams viedoklis, ka Kontinentālajā Eiropā ir attīstījusies arī t.s. “notāru valoda”. Tas ir saistīts ar faktu, ka gadsimtu gaitā privāttiesībām paredzēto dokumentāciju ir veidojuši īpašas notariāta profesijas pārstāvji. Turpretī anglo - amerikāņu tiesību sistēmā šāda profesija nav izveidojusies.

Pilnīga terminoloģiska atbilde starp diviem juridiskiem terminiem dažādās tiesību sistēmās tiks iegūta tikai tad, ja šīs abas tiesību sistēmas būs vienādas vai arī ja tulkošana notiek vienas tiesību sistēmas ietvaros, piemēram Kanādas tiesību sistēmu salīdzinot ar Šveici (*Groot* 1999, 19). Protams, atsevišķās tiesību jomās, piemēram, civiltiesībās, valdošie principi ir salīdzināmi. Piemēram, pušu sacīkstes princips (*adversial process* – angļu val.) ir pazīstams gan vienā gan otrā tiesību sistēmā. Arī fakts, ka abās tiesību sistēmās pusēm tiesas procesa laikā ir iespējas panākt izlīgumu (*settlement*- angļu val), piemērojāmās metodes ir līdzīgas. Arī Civilprocesa nosaukums (*Rules on Civil Procedure* -angļu val) var šķist līdzīgs gan vienā, gan otrā tiesību sistēmā, un arī kārtība un procedūras ir visai līdzīgas. Tā, piemēram, vārds “apelācija” jeb “pārsūdzība” (*apellatio* – latīņu val.) ir sastopams gan vienā, gan otrā tiesību sistēmā, turklāt bez vērā ņemamām terminoloģiskām atšķirībām.

Ir arī tiesību nozares, kuras mazāk ir skāris šāds terminoloģiskais dalījums. Tādas pārsvarā ir starptautiskās, Eiropas un komercietības, kā arī līgumtiesības. Gan kontinentālās

Eiropas, gan anglo - amerikāņu līgumtiesībās ir sastopams vārds “patiesā labuma guvējs” (*beneficiary*- angļu val.). Tāpat arī komerciesībās sastopamie termini “akcija” (*share* - angļu val.), “akcionārs” (*shareholder* – angļu val.), “peļņa” (*profit*- angļu val.), “valdes loceklis” (*director, member of the board* – angļu val.), “dividende” (*dividend* – angļu val.), “Sabiedrība ar ierobežotu atbildību” (*Limited Liability Company* – angļu val) tiek tulkoti bez vērā ņemamām atšķirībām identiski abās tiesību sistēmās. Autors izsaka pieņēmumu, ka tam par iemeslu ir fakts, ka starptautiskā tirdzniecība ir attīstījusies, gan nacionālo valstu valdības, gan komersanti, savstarpēji slēdzot darījumus, cenšas unificēt līgumu tiesībām piemērojamo terminoloģiju. Piemēram, amerikāņu literatūrā (Nolfi, 2008) ir atzīta t.s. “salmu vīra” (*strawman* -angļu val.) juridiskā persona, kas ir tikai juridiskās personas fikcija un izveidota ar mērķi maldināt vai sasniegt kaut ko netieši. Šādā aspektā amerikāņu komerciesības ir salīdzināmas, piemēram, ar vācu tiesībām, kas ir viena no labākajām Kontinentālās Eiropas tiesību sistēmām, kurā šādu fiktīvas sabiedrības locekli apzīmē līdzīgā vārdā *Strohmann-Geschäftsführer* jeb “salmu” valdes priekšsēdētājs. No valodniecības viedokļa ir interesanti, ka gan angļu, gan vācu valodās vārdu “salmu vīrs” apzīmē gandrīz identiski.

Otrkārt, atšķiras pati tiesas procesa organizācija. Kaut gan Kontinentālajā Eiropā zvērināto tiesas civilprocesos nenotiek vispār, tomēr literatūrā atrodamas ziņas, ka Lielbritānijā mūsdienās tikai neliela daļa no civilprocesi tiek izskatīti ar zvērināto tiesas palīdzību (Gubby, 2016). Autore šajā literatūras avotā pat norāda, ka pēdējos gados Civilprocesa norises kārtība ir kļuvusi jūtami atšķirīga, pat salīdzinot Amerikas Savienotās valstis un Lielbritāniju (Gubby, 2016). Kā norādīts Civilprocesa glosārijā, piemēram, anglo-amerikāņu tiesību sistēma nodala mazāk formālas liecinieku liecības no liecībām, pirms kuru došanas lieciniekam ir jādod zvērests (*Affidavit*- angļu val). *Subpoena* ir termins, kas tiek lietots pārsvarā amerikāņu tiesību sistēmā, lai apzīmētu procesu, kādā tiesas vai kāda izpildinstitūcija izsauc liecinieku sniegt liecības vai nodrošināt tiesu ar dokumentāciju (Nolfi, 2008). Īpaši uzmanīgam tulkam ir jābūt, kad tas sastopas ar terminu, kas tiek rakstīts un tādejādi arī tulkots identiski gan Kontinentālās Eiropas tiesību sistēmā, gan anglo - amerikāņu tiesību sistēmā. Kā šāds piemērs jāmin termins “Administratīvais akts” (*Administrative Act* – angļu val.). Nav šaubu, ka tulkam nav liela rīcības brīvība tulkojumā un vienīgais un arī pareizais tulkojums ir “administratīvais akts”. Tomēr anglo – amerikāņu tiesību sistēmā terminam “administratīvajam aktam” pastāv tieši terminoloģiska rakstura atšķirība, salīdzinot ar Kontinentālās Eiropas tiesību lokā lietoto “Administratīvo aktu”, kaut leksikogrāfiski šie abi jēdzieni ir identiski. Šis terminoloģiskās atšķirības izpaužas termina skaidrojumā. Amerikas Savienotajās Valstīs tas ir: *routine act by a public official, required by law, as opposed to an act based upon a decision involving a degree*

of choice; a ministerial act. EXAMPLE: the maintaining of court records by the clerk of the court. [akts, ko izdod amatpersona, saskaņā ar likumu, pretstatā aktam, ko izdod saskaņā ar lēmumu, kas izdots ievērojot zināmus izvēles apsvērumus; ministrijas izdots akts. PIEMĒRS: tiesas kancelejas darbinieka saglabātie tiesas ieraksti – aut. tulk.] (Okrent, 2008: 3). Latviešu valodā ar vārdu “administratīvais akts” saprot likumā tieši noteiktiem kritērijiem atbilstošu, publisko tiesību jomā izdotu aktu: **Administratīvais akts** ir uz āru vērsts tiesību akts, ko iestāde izdod publisko tiesību jomā attiecībā uz individuāli noteiktu personu vai personām, nodibinot, grozot, konstatējot vai izbeidzot konkrētas tiesiskās attiecības vai konstatējot faktisko situāciju. Administratīvais akts ir arī tāds lēmums, kuru likumā paredzētajos gadījumos iestāde izdod attiecībā uz individuāli nenoteiktu personu loku, kas atrodas konkrētos un identificējamos apstākļos (vispārīgais administratīvais akts). Administratīvais akts ir arī lēmums par amatpersonas vai iestādei īpaši pakļautas personas tiesiskā statusa nodibināšanu, maiņu, izbeigšanu un šīs personas disciplināro sodīšanu, kā arī cits lēmums, ja tas būtiski ierobežo amatpersonas vai iestādei īpaši pakļautas personas cilvēktiesības” (Latvijas Administratīvā Procesa likuma 1. panta trešā daļa). Redzams, ka lietotās nozīmes nav gluži identiskas, jo atšķiras tieši termina kā jēdziena skaidrojums. Amerikas tiesību sistēmā ar administratīvu aktu izprot amatpersonas izdotu aktu, pretstatā aktam, kuru var izdot, balstoties uz izvēles kritērijiem (rīcības brīvību). Turpretī Latvijā ar jēdzienu “administratīvais akts” saprot daudz šaurākas nozīmes terminu, kura pareizam lietojumam nepieciešams, lai būtu izpildīti Latvijas Administratīvā procesa likuma konkrētajā pantā noteiktie priekšnoteikumi.

Tāpat jānorāda uz dažiem vārdiem, kas terminoloģiski apzīmē vienu un to pašu jēdzienu, taču atšķiras to rakstība Kontinentālās Eiropas tiesību lokā un anglo - amerikāņu tiesību lokā. Pie tādiem vārdiem pieder, piemēram, vārds “konkurences tiesības” (*Competition Law* Kontinentālajā Eiropā un Lielbritānijā un *Antitrust Law* Amerikas Savienotajās Valstīs). (Gubby, 2016). Šeit novērojama pretēja tendence – gramatiskais un leksikogrāfiskais elements vārdiem atšķiras, tomēr kā termini tie varētu tikt skaidroti identiski. Pamatoti literatūrā norādīts (Arntz, Picht 1995, 159), ka lai konstatētu terminoloģisku atbilstību, ir jākonstatē visu semantisko pazīmju sakritums un jākonstatē pilnīga jēdzieniskā identitāte. Šeit gan jāpiekrīt, ka tulkojumzinātnē var runāt par terminu līdzvērtību, nevis to vienādību (Hohnhold 1990, 56). Tādejādi no terminoloģiskā viedokļa nav nozīmes, kuru vārdu tulks izvēlas kā tulkojumu – svarīgi ir tulkam apzināties, kuru valsti pārstāv klients, kura interesēs tulks tulko un attiecīgi piemeklēt tās valsts tiesību sistēmai atbilstošāko tulkojumu.

Literatūrā atrodams viedoklis, ka juridiskā valoda sastāv no vairākiem žanriem, katru ar savu noteiktu īpatnību (Williams, 2004). Amplitūda, kā valoda jurisprudencē var atšķirties, ir bijusi ļoti dažāda. Tie var būt komplicēti mutiski strīdi advokātu un liecinieku starpā, līdz pat diezgan standartizētām instrukcijām, kas tiek sniegtas amerikāņu tiesību sistēmai raksturīgās zvērīnāto tiesas locekļiem, turklāt starp profesijas pārstāvjiem var pastāvēt t.s. “profesionālais žargons”, kas var būt nesaprotams ikvienam, izņemot juridiskās profesijas pārstāvjus (Williams, 2004). Interesantā aspektā, šis pats autors savā 7 gadus vēlāka rakstā norāda, ka arī anglo - amerikāņu tiesību lokā ir notikušas izmaiņas, vēloties aizvien samazināt arhaiskas valodas ietekmi jurisprudencē (t.s. “Plain language movement” (“Skaidras valodas kustība”- angļu val.)). Atsaucoties uz literatūru (Adams 2008; Darmstadter 2008, citēts pēc Williams 2012: 146), norādīts, ka angļu valodas arhaiskās valodas fenomenam īpaši pakļauti apstākļa vārdi *hereby*, *therein* vai *whereof*. Tāpat arī literatūrā (Williams, 2004) norādīts, ka juridiskajā valodā ļoti bieži tiek izmantoti frazālie darbības vārdi, kas Amerikas literatūrā nereti dēvēti arī par *multi - part* verbs. Mūsdienās, īpaši anglosakšu līgumtiesībās, ir vērojama tendence censties vienkāršot lietoto terminoloģiju un lietot vairāk modernu izteiksmes veidu. Problēma gan saglabājas, īpaši tādēļ, ka pasaule kļūst aizvien globalizētāka, tādēļ būtu izšķiroši svarīgi nodrošināt skaidrību un vienkāršību, izmantojot ikdienā lietojamus terminus. Tādejādi vismaz anglosakšu tiesību lokā korporatīvā jurisprudencē izvēlas lielākai sabiedrības daļai nesaprotamākus terminus un frazeoloģiju, kas tomēr ir konservatīvāka, gadsimtu gaitā pierastāka, lai nenestu risku, ka kādas citas, bet tomēr anglosakšu tiesību sistēmai piederošs, valsts pārstāvis, jurists šādu lietoto valodu nesaprastu.

Juridisko valodu var iedalīt arī atkarībā no tā, cik lielā mērā tā ir tikusi reformēta pēdējos gados. Lielbritānijā un ASV zināmā mērā juridiskā valoda reformām ir pakļāvusies tās “Skaidras valodas kustības” ietekmē. Literatūrā (Williams, 2011) norādīts, ka starptautiskās institūcijas šādai valodas vienkāršošanai nav pakļāvušās, ar vienīgo izņēmumu Apvienoto Nāciju Organizācijas personā, jo tās atsevišķas vienošanās ir pieejamas arī “Skaidras valodas kustības” formā. Šādas “skaidras valodas” vadlīnijas ietver sekojošo (Williams, 2011): izslēgt arhaiskus un latīniskus izteicienus, likvidēt liekvārdību, nodrošināt, ka teksts būtu saprotams arī kādam ar vidēju inteliģences līmeni, iekļaut mērķa klauzulu katra teksta sākumā, samazināt pasīva formas lietošanu, samazināt nominalizāciju (,proti, darbības vārdu pārvēršanu tā lietvārda formās, aizvietot shall ar must konstrukciju vai semi-modālo “būs” (*is/are to – angļu val.*)), kā piemērā “būs juridiskā persona” (*There is to be a body corporate – angļu val.*) vai vienkāršo tagadni un nodrošināt, ka teksts ir dzimumneitrāls.

Šeit jāpiemin, ka atšķirība starp vārdu savienojumiem “labi tikumi” (*good morals* – angļu val.) un “sabiedrības iekārta” (*public policy* – angļu val.) ir praktiski terminoloģiski vienāda un nav nozīmes arī tam, kādi tiesību sistēmai piederošs teksts tas ir. Norādīts, gan ka dažās tiesību sistēmās pirmajai tiek dota priekšroka, jo tā ir plašāka un ietver arī “sabiedrības iekārtu” (Fauvarque- Cosson, Mazeaud, 2008).

Otrkārt, jāņem vērā juridiskās terminoloģijas tiešais sakars ar valstī pastāvošo tiesisko sistēmu. Piemēram, angļu valodā lietotais vārds *statute* var tikt tulkots gan kā *likums*, gan *normatīvais tiesību akts*, gan *statūts*. Atkarībā no tā, kādai tiesību sistēmai piederīga klienta mītnes zeme un tādejādi tulkojums paredzēts, attiecīgā termina tulkojums var atšķirties. Piemēram, Lielbritānija netiek uzskatīta par valsti, kurā likumi ir kodificēti, tā netiek uzskatīta par “rakstīto likumu valsti”, pretstatā romāņu - ģermāņu tiesību sistēmai. Anglo-amerikāņu tiesību sistēmas pamatā ir precedentu tiesības. Sekojoši, ja tulkojums ir paredzēts anglo-amerikāņu tiesību sistēmā dzīvojošam klientam (Lielbritānija, ASV, Jaunzēlande, Austrālija, Dienvidāfrika kā Britu Sadraudzības valstu locekles), tad vārdam *statute* atbilstošākais tulkojums būtu tā burtiskais tulkojums *statūts*. Turpretī, ja vārda *statute* tulkojums nepieciešams, piemēram, klientam Latvijā vai Vācijā, tad atkarībā no konteksta atbilstošākais termina “*statute*” tulkojums būtu vai nu “*likums*” vai arī “*normatīvais tiesību akts*”. Jurisprudencē precīzs terminu lietojums paģēr, lai vārda “likums” izpratne būtu iespējami plaša, tādejādi par atbilstošāko tulkojumu būtu jāuzskata “*normatīvais tiesību akts*”.

Tādejādi juridiskās terminoloģijas atveidi tieši ietekmē valstī pastāvošā tiesību sistēma. Tieši no tā, kurai tiesību sistēmai tulkojamais teksts vai runa ir piederīgi, ir atkarīga arī atbilstošas terminoloģijas lietošana.

1.5 Juridisko terminu atveide salīdzinošā aspektā

Juridisko terminu tulkošana mēdz būt visai sarežģīts un laikietilpīgs process. Kā pareizi norādīts Valsts Valodas Centra juridiskās terminoloģijas skaidrojumā, “*Terminoloģijas bagātība ir viena no juridisku tekstu raksturīgām īpatnībām, tāpēc terminu izpēte un adekvāta izvēle ir būtisks kvalitātes nodrošināšanas komponents, un šajā procesā svarīgi ievērot tiklab pareizu, atbilstošu terminoloģiju, kā tās konsekventu lietojumu, t. i., izraudzītais termins attiecīgajā nozīmē jālieto visā dokumentā, tāpat arī savstarpēji saistītu dokumentu kopumā. Būtiski atcerēties arī to, ka attiecībā uz terminoloģiju parasti runā par terminu ekvivalentiem, nevis terminu tulkojumiem, ar to uzsverot, ka terminoloģijas darba pamatuzdevums ir nodrošināt*

dažādās valodās izteikto terminu savstarpēju jēdzienisku atbilstību, neizvirzot par mērķi obligāti panākt arī leksisku vienādību. Lai labāk izprastu kādu konkrētu terminu un atrastu tam visprecīzāko ekvivalentu, vienmēr jāizmanto citu valodu paraugi.” (Tiesību Aktu Tulkošanas Rokasgrāmata TTC, 2006: 10).

Tātad, tulkojot terminus, svarīgi ir atrast pēc iespējas atbilstošāku ekvivalentu tulkotajam tekstam. Juridisko terminu tulkošanā jāņem vērā vairāki apsvērumi, kas ir tulkojuma kvalitātei īpaši būtiski. Pirmkārt, tulkojot no svešvalodas latviešu valodā, svarīgi salīdzināt, lai tulkotāja lietotais termins būtu atbilstošs likuma oficiālajā tulkojumā atrodamajam terminam. Tātad jāmeklē šāda termina ekvivalence mērķvalodā, kas var tikt panākta ar salīdzinošo metodi. To, ka juridiskajā tulkošanā nevar runāt par terminu pilnīgām atbilstībām, bet gan tikai par terminu ekvivalentiem, norāda jau 1.4. nodaļā minētais piemērs ar angļu valodas terminu *Rules on Civil Procedure*, ko tikai ekvivalenti varētu tulkot kā *Civilprocess*, jo angļu valodas terminam *Rules on Civil Procedure* vai pat *Civil Procedure* semantiski ir daudz plašāka nozīme nekā latviešu valodas vārdam *Civilprocess*, un šādu terminoloģisku nevienādību nosaka galvenokārt fakts, ka pirmais termins *Rules on Civil Procedure* ir ņemts no anglo - amerikāņu tiesību sistēmas, savukārt *Civilprocess* ir romāņu-ģermāņu tiesību institūts.

Ja tulkojamais termins likuma tulkojumā nav minēts, jābūt īpaši uzmanīgiem. Praktiski gan tas, protams, neizslēdz varbūtību, ka vienu un to pašu terminu divi dažādi tulki tulkotu atšķirīgi. Tomēr nolūkā nodrošināt tulkojuma juridisko atbilstību juridiskās tehnikas prasībām, tulkam vienmēr ir ieteicams salīdzināt lietotā juridiskā termina tulkojumu ar oficiālo, likumā doto tulkojumu. Tas nodrošina vienveidīgu juridiskās terminoloģijas lietojumu, jo nereti tieši divu dažādu tulku lietotie juridiskie termini rada neatbilstības juridiskajā atzinumā vai tā tulkojumā. Taču praksē var atrast arī gadījumus, kad šādu noteikumu par tādas terminoloģijas lietojumu, kāds minēts likuma oficiālajā tulkojumā, var neievērot tā iemesla dēļ, ka dogmatiska pieturēšanās pie oficiālajā tulkojumā dotā termina tulkojuma varētu radīt pat vēl lielākas neatbilstības un pārpratumus. Šādā gadījumā tulkam būtu lietderīgi salīdzināt veikto oficiālo tulkojumu no latviešu uz angļu valodu ar kādas citas valsts likumu kodifikācijas tulkojumu, kurā, pirmkārt, minētais tiesību institūts vispār ir iekļauts.

Otrkārt, jāpārlicinās, ka valstī, kuras oficiālais termina tulkojums tiek salīdzināts ar latviešu valodas versiju, ir tāda pati tiesību sistēma kā Latvijā (skatīt Literatūras apskata 1.4. nodaļu), lai nodrošinātu, ka terminam nav sašaurināta vai paplašināta semantiskā nozīme, salīdzinot ar terminu latviešu valodā. Šādam nolūkam vislietderīgāk izmantot romāņu-ģermāņu

tiesību saimes zemes, piemēram Vāciju vai Austriju. Lai praktiski ilustrētu šādu piemēru no Latvijas Civillikuma, var minēt tiesību institūtu “*Atprasījums jebkāda pamata trūkuma dēļ*”. Tā Civillikuma atbilstošais angļu valodas oficiālais tulkojums dots: “*Reclaim on the Grounds of Absence of Any Basis*”. Ja tulks izmantotu šādu tiesību institūta tulkojumu, tas varētu radīt zināmas sapratnes grūtības. No otras puses, būtu ievērots noteikums par to, ka ir izmantots oficiālais Civillikuma tulkojums un tas ļautu lasītājam vai citiem tulkotājiem gūt zināmu drošības sajūtu, ka izmantotais tulkojums ir vienāds ar oficiālo.

Šajā gadījumā būtu jāizvēlas vidusceļš. Jāsalīdzina Civillikuma oficiālais tulkojums ar valstu, kuru tiesību sistēma ir radniecīga Latvijai, tiesību sistēmu. Proti, jāsalīdzina termina atveide latviešu valodā ar termina atveidi citās valodās. Piemēram Vācijas Civillikumā 26. nodaļas “*Netaisna iedzīvošanās*” (*Unjust enrichment* – angļu val; *Unberechtigte Bereicherung* – vācu val.) §812. paragrāfā regulēta restitūcijas prasība, kurā ir minēts šāds tulkojums: “*A person who obtains something as a result of the performance of another person or otherwise at his expense without legal grounds for doing so is under a duty to make restitution to him. This duty also exists if the legal grounds later lapse*” [Personai, kas iegūst kaut ko, pamatojoties uz citas personas izpildījumu vai uz viņas rēķina bez tiesiska pamata, ir pienākums veikt šai personai restitūciju. Šāds pienākums arī pastāv gadījumā, ja šāds pamats vēlāk atkrīt - aut. tulk.].

Šajā tulkojumā un nodaļas virsrakstā minēti 3 atslēgvārdi, kas varētu būt noderīgi galīgajā latviešu valodas tulkojumā: latviešu valodas tulkojumā vārdu “*reclaim*” (atprasījums – angļu val.) varētu aizstāt ar “*restitution*”. Tomēr šāda pieeja nebūtu vēlama, jo Latvijas Civillikumā, atšķirībā no Vācijas Civillikuma, nav definēta restitūcijas prasība, bet gan tikai atprasījums. Tādejādi arī termins “restitūcija” šajā gadījumā nebūtu jālieto. Otrkārt, vārdu salikums “*if the legal ground later lapse*” ir interesants. “*Legal ground*” (tiesiskais pamats - angļu val.) ir ļoti labs tulkojums, kas parādās arī latviešu valodas tulkojumā. “*Later lapse*” (vēlāk atkrīt – angļu val.) ir intersants, jo vārdu “*lapse*” (atkrišana- angļu val.) lasītājs var arī neatpazīt. Vārda “*lapse*” nav arī Vācijas vai Austrijas Civilkodeksu atbilstošajos tulkojumos. Tādēļ veiksmīgāks risinājums būtu aizstāt vārdu “*atkrīt*” (*lapse*- angļu val.) ar vārdu “*beidz eksistēt*” (*cease to exist* – angļu val). Šādā gadījumā tomēr šāds tulkojums tāpat uzskatāms par veiksmīgāku tulkojumu, jo latviešu valodas tulkojumu “*on the Grounds of Absence of Any Basis*” burtiskais tulkojums būtu “*kam pamatā ir jebkāda pamata trūkuma neesamība*”, nevis “*jebkāda pamata trūkuma dēļ*”, tādejādi, no tulkojumzinātnes viedokļa, Civillikumā dotais tulkojums uzskatāms par ļoti neveiksmīgu tulkojumu. Šāds secinājums

jāizdara galvenokārt tādēļ, ka šāds juridiskais tulkojums nav veiksmīgs, jo ir viegli pārprotams vai nesaprotams cilvēkam, kurš nezinot latviešu valodu meklē to Latvijas Civillikumā.

Šveices Saistību tiesību kodifikācijas 62. pantā minēts: “*A person who has enriched himself without just cause at the expense of another is obliged to make restitution.*” Šeit jebkāda pamata neesamība ir aprakstīta ar vārdiem “*has enriched [...] without just cause.*” *Just cause* tomēr nebūtu veiksmīgākā tulkojuma izvēle, jo kaut arī ar vārdu *just* apzīmē arī tiesisko pareizību un pamatu, tomēr *cause* (*causa* -latīņu val.) arī apzīmē tiesisko pamatu. “*Legal ground*”, īpaši latviešu valodā lasītājam rada lielāku skaidrību, ka tieši tiesiskais pamats ir tas, kurš atkrīt. Nenoliedzot arī Šveices saistību tiesību kodifikācijas tulkojumu, “*Legal ground*” būtu labāks tieši tādēļ, ka radītu mazāk nevajadzīgas interpretācijas iespēju, piemēram, vārdu “*just*” tulkojot burtiski kā “tikai”. Tādejādi visatbilstošākais tulkojums būtu “*Unjust enrichment reclaim in case no legal ground exist or in case such legal ground later cease to exist* [Netaisni iedzīvotā atprasījums gadījumā, ja nepastāv tiesiskais pamats vai ja šāds tiesiskais pamats vēlāk atkrīt – aut. tulk.].

Šādi terminoloģiski uzlabojumi praksē būtu jāveic biežāk. Tas ir viegli izdarāms angļu valodā, jo Latvijas Republikas normatīvo aktu datubāzē ir pieejami visu svarīgāko likumu tulkojumi angļu valodā, ko piedevām ir veicis Valsts Valodas Centrs (www.likumi.lv). Uzdevumu atvieglo arī fakts, ka Valsts Valodas Centrs ir publicējis Civillikuma terminu angļu-latviešu, latviešu-angļu vārdnīcu. (Angļu Vārdnīca, 2001). Tulkam būtu pienākums ikreiz, kad tas tulko kādu Civillikumā iekļautu juridisku terminu, iepriekš ielūkoties šajā terminu vārdnīcā, lai noskaidrotu vai minētais termins minēts arī šajā literatūras avotā. Praksē tas ļoti bieži netiek darīts laika trūkuma dēļ. Turklāt nav arī garantijas, ka Vārdnīcā iekļautais katra atsevišķa vārda tulkojums būtu piemērots pareizai terminu atveidei vai definīciju veidošanai juridiskajā valodā. Juridiskā valoda ir īpaši pakļauta nozīmju atšķirībām, atkarībā no tā, vai vārds ir lietots vispārlietojamās valodas nozīmē vai juridiskajā nozīmē. Uz to ir norādīts arī latviešu valodā rakstošajā literatūrā: Juridiskajiem terminiem, kas piederīgi vispārīgā lietojuma valodai var atšķirties semantiskais saturs gadījumā, ja ar tiem apzīmē jēdzienus jurisprudencē (Stolze 2001, 305), citēts pēc (Širmane, 2017: 20-21).

Kā vienu no piemēriem var minēt vārdu “cesija”. Civillikuma angļu valodas tulkojumā (Angļu Vārdnīca, 2001, 354) šis termins ir tulkots kā “*cession*”. Valsts valodas centra tulkojumā Civillikumā ir lietots vārds “*cession*”. Par to, ka “cesija” faktiski apzīmē prasījuma nodošanu liecina arī oficiālajā angļu valodas Civillikuma tulkojumā lietotais vārdu savienojums “*Cession*

of right to claim”. Atsevišķās mājaslapās, kas piedāvā salīdzināt no dažādiem avotiem veiktus tulkojumus atrodami dažādi termina “cesija” tulkojumi (Linguee, Assignment of Rights, [b.g.]) (*transfer, assignment*). Tas liecina, ka tulks vai tulkotājs nevar droši paļauties uz automātisko tulkošanas programmatūru, pat ja tā piedāvā salīdzināmus rezultātus. Tulkam, kuram jātulko vārds “cesija-”, pirmkārt, ir jāvadās pēc oficiālajā likuma tulkojumā iekļautā tulkojuma, kas termina “cesija” gadījumā ir “cession”. Turklāt vārds “cesija” ir interesants vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, vārds “cesija” ir svešvārds, kas cēlies no latīņu valodas vārda “cessiō” (cēdere) ar nozīmi “*atkāpšanās, tiesību tālāk došana*” arī “*iet, atkāpties*”, arī “*in iōre cessio*”, (*kā pie pretora cedēt īpašumu – latīņu val.*) (Rāta, 1991: 244). Tādejādi latviešu valoda šo vārdu ir pārņēmusi no romāņu cilmes valodām un tas nav latviešu valodai raksturīgs vārds. Turklāt šis vārds var tikt dažādi tulkots uz latviešu valodu gan no vācu valodas, gan angļu valodas (kas abas ir ģermāņu valodas grupai piederīgas valodas). Vācu valodas gadījumā tiek lietots vārds *Abtretung* ar nozīmi *prasījuma pārvedums*. Šādi vācu valodas terminu “cesija” apzīmē arī Vācijas Civillikuma § 398. paragrāfs. Tomēr pat juridiski šo terminu skaidro kā cesija. Cesija ir prasījuma nodošana kādai citai personai.

Minētais piemērs ar vārdu “cesija” ļauj teorētiski izvirzīt tēzi, ka ļoti daudzi termini valodā var tikt izteikti ar viena vārda palīdzību, jo to jēdzieniskā ietilpība ir tik plaša, ka termina skaidrojums jau tiek “izteikts” ar šo jēdzienu. Tā, piemēram, juristam ir jābūt skaidrai termina “cesija” nozīmei arī tad, ja minētais termins nebūtu skaidrots kā prasījuma nodošana citai personai.

Latviešu valodā tulkoti tikai atsevišķi likumi citās valodās, kuriem juristi, sadarbībā ar tulkiem ir veikuši oficiālu tulkojumu. Kā viens no piemēriem ir Latvijas Republikas Civillikuma bilingvālais tulkojums vācu valodā (Latvijas Republikas Civillikuma tulkojums vācu valodā, 2006). Turklāt jāņem vērā, ka likumu redakcijas laika gaitā piedzīvo izmaiņas un to rezultātā, 2006. gadā veikts oficiāls tulkojums vairs (var nebūt) aktuāls pēc desmit gadiem.

Minēto apsvērumu dēļ kļūst acīmredzama priekšrocība, ja tulks izvēlas tulkot Eiropas Savienības tiesas vai Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumus. Eiropas Savienības tiesas lietotie termini ir apkopoti arī datubāzēs. Šie spriedumi ir pieejami dažādās valodās, kas ļauj tulkam savu veikumu salīdzināt ar konkrētajā spriedumā lietoto terminu tulkojumu. Turklāt tiek nodrošināta arī tulkojuma kvalitāte, jo šos spriedumus tulko ar juridiskām priekšzināšanām apveltīti tulki. Tulkiem to darbā palīdz arī IATE terminoloģijas datubāze. Turklāt šie spriedumu tulkojumi tiek arī aktualizēti un, ņemot vērā faktu, ka Eiropas Savienības tiesa regulāri saņem

dalībvalstu prelimināros jautājumus par kādu ES tiesību normas piemērošanas jautājumu, tiek nodrošināta šādu tulkojumu aktualitāte. Aizvien atjaunināti tulkojumi savukārt nodrošina, ka šādā veidā tulki ir informēti gan par likumu izmaiņām, gan arī par tulkojumā lietotās terminoloģijas aktualitāti. Terminoloģisks dalījums juridiskajai valodai pastāv atkarībā no tā, kuras juridiskās zinātnes apakšnozares teksti ir jātulko. pat vienas, terminoloģiski līdzīgas nozares ietvaros. Tā, piemēram, krimināltiesības ir cieši saistītas ar psiholoģijas terminiem un psiholoģijā lietoto valodu. Pamatojums tam ir fakts, ka krimināltiesībās bieži tiek vērtēta vainīgā subjektīvā attieksme, kuru var ietekmēt psiholoģiska rakstura problēmas, dažādas psihiatriskas saslimšanas un citi apstākļi. Konstitucionālajās un civiltiesībās savukārt ļoti reti kad jāstopas ar krimināltiesībām raksturīgajiem jēdzieniem. Nodokļu tiesībās liela nozīme ir grāmatvedības terminiem. Tikai kā piemērs tiks dots vārds latviešu valodas vārds “ievedmuita”- Juridisko terminu vārdnīcā (Dubure, Krastiņš et al. 1998: 66) tās angļu valodas tulkojums ir *import duties*. Tās latviešu valodas skaidrojums dots: “*valsts noteikti nodokļi, ko importētājs maksā par ārzemju preču ieviešanu patēriņam kādas valsts teritorijā*”. Tādejādi redzams, ka jēdziena skaidrojumam ir gan juridiska, gan ekonomiska nozīme, Burtiskā (aptuvenā tulkojumā) šo jēdzienu tulkotu kā “importa nodeva”, vai vēl sliktāk, “importa pienākums”. Tomēr šāds iztulkojums būtu visnotaļ nepareizs, jo tulkam būtu jānoskaidro, ka vārdu “imports” var tulkot arī kā “ievešana” un “duties” tiktu tulkots kā “muita”. Tādejādi arī ir redzams, no kurienes radies termins “duty free”, ko sarunvalodā bieži sauc vienkārši par “tax free” – ar nodokli vai nodevu neapliekams. Šāds elementārs piemērs norāda, ka tulks nedrīkst tulkot jēdzienus burtiski, tam ir jābūt arī pietiekamām priekšzināšanām citās nozarēs, lai nepieļautu nevajadzīgas kļūdas terminoloģijas lietojumā.

Tādejādi starpdisciplināritāte izpaužas apstākļi, ka dažās juridiskajās apakšnozarēs ir nepieciešamas ne tikai juridiskas, bet arī citu zinātnes nozaru (ekonomikas, grāmatvedības, psiholoģijas) zināšanas, bez kuru pienācīgas apguves un pārzināšanas nebūtu iespējams sekmīgi darboties konkrētajā juridiskās zinātnes tulkošanas apakšnozarē. Tas tieši ietekmē tulka darbu. Tulkam ir jābūt pietiekamām zināšanām arī tulkojot terminus, kas ir tikai netieši saistīti ar jurisprudenci. Pieņemams, ka tulkam nebūs problēmu, iztulkot, piemēram, vārdu “mortgage” kā “hipotēka”, jo tas ir internacionāls vārds, piedevām, ar vienu iespējamu nozīmi, kas cēlies no latīņu valodas vārda *hypotheca*, kā norādīts Nordik izdotajā Juridisko terminu vārdnīcā, kas izdota 1998. gadā. Atsevišķos gadījumos pat šķietami vārdnīcas izvēlas visai samākslotus un vispārējām valodas normām neatbilstošus terminu skaidrojumus vai to tulkojumus. Tā, piemēram, Juridisko terminu vārdnīcā (Dubure, Krastiņš et al. 1998: 170) ir norādīts sekojošs termins: “stressors”. Kā tā angļu tulkojums dots “stressor”, kas skaidrots latviešu valodā

dotajā termina tulkojumā: *“nelabvēlīgs ārējās vai iekšējās vides faktors, kas rada organismā saspringuma stāvokli”*. Latviešu valodas termina skaidrojums ir labs, visnotaļ pamatots un zinātnisks termina skaidrojums. Diemžēl pats termins “stressors” vairāk būtu uzskatāms par neveiksmīgu mēģinājumu latviešu valodā tulkot kādu terminu, kas pat angļu valodā izklausās smagnēji.

Tādejādi arī praktiski tulks nedrīkst paļauties pat uz šķietami autoritatīviem avotiem, tādiem avotiem, kas veidoti specifiskas terminoloģijas apguvei un atbilstoša satura tekstu vēlākai tulkošanai. Ja tulks sastaptos ar tam nezināmu vārdu, tam būtu pienākums to sākotnēji saprast kontekstā ar citiem vārdiem (tādā veidā tiktu ietaupīts arī laiks un cilvēka resursi) Tas izriet no vārda “termins” skaidrojuma latviešu valodā. Termins ir vārdu savienojums vai vārds, kas precīzi atspoguļo kādu parādību. Izšķiroši šeit ir vārdi “kas precīzi atspoguļo”. Starp vārdu “stressors” un “stressor” būtu novelkama tikai šķietama terminoloģiska atšķirība, jo abi apzīmē vienu un to pašujēdzienu, un teiktais par latviešu valodas terminu vienlīdz attiektos arī uz vārdu “stressor” angļu valodā. Proti, nav skaidrs, ko šis termins īsti apzīmē. Nezinātājam (un tieši nezinātāji ir tie, kas parasti arī meklē terminoloģijas vārdnīcas, lai noskaidrotu patieso vārda nozīmi, pie kuriem konkrētajā gadījumā ir pieskaitāms arī autors) varētu šķist, ka stressors ir kāds ar elektrotehniku vai inženierzinātnēm saistīts jēdziens, nevis termins, kas apzīmē fizioloģiski-psiholoģisku parādību. Šāds termins “stressors” arīdzan neatbilst vispārējiem valodniecības noteikumiem, jo atveidē būtībā ir izveidots lieks un valodā grūti iedzīvināms kalks.

No vienas puses, nevar, protams, pārņemt nepareizību, tomēr jāuzsver, ka tulkojumam būtu jābūt daudz veiksmīgākam. Daudz veiksmīgāka būtu kaut vai vārdkopa: “stresa izraisītājs”. Interesanti, ka nebūtu pareizi celt iebildes par to, ka šis termins tādā gadījumā šķietami sastāvētu no diviem vārdiem, jo piemēram, nākamais termins minētajā vārdnīcā “subjektīvā puse” arī ir vārdkopa, kas sastāv no diviem vārdiem, tās angļu tulkojums dots “subjective part”. Līdz ar to terminoloģijā nozīmīgākais tulka uzdevums ir kritiski paraudzīties arī uz profesionālajās vārdnīcās atrodamajiem terminiem un ne tikai akli izvēlēties atbilstošo terminu no profesionālās vārdnīcas, bet arī vērtēt izvēlēta termina atbilstību valodas labskanīgumam, loģikas elementiem un vērtēt iespējamās alternatīvās, piemēram, izvēloties garāku termina skaidrojumu, kas tomēr labāk atbilstu valodā pieņemtajām normām.

Treškārt, jāņem vērā, ka tulkojot juridiskus tekstus, jāizvēlas vienota, reizēm pat visai garlaicīga un samākslota leksika. Ir pilnīgi noliegts lietot konkrētā vārda sinonīmu pat tad, ja

teksta labskaņas nolūkā kas tāds būtu atļauts. To ilustrē pavisam vienkāršs piemērs, kurš tomēr ir pietiekami efektīvs, lai norādītu uz vienveidīgas tulkošanas kā juridisko tekstu tulkošanas īpatnību. Piemērs ir saistīts ar vārdiem “prasītājs” (*Claimant*- angļu val.; *Kläger* – vācu val.) un attiecīgi vārdu “atbildētājs” (*Defendant* – angļu val.; *Beklagte* – vācu val.). Kaut arī tulkojot, piemēram, reklāmas tekstus tulkotājs kādā gadījumā izvēlētos lietot konkrētās personas vārdu vai aizstātu šīs personas vārdu ar vietniekvārdu vai vispār neizvēlētos pieminēt lietas dalībnieku, tomēr juridiskajā terminoloģijā tā nedrīkst darīt. Juridiskajā diskursā, piemēram, tulkojot juridiskus atzinumus vai arī tulkojot tiesas spriedumus, allaž jālieto viens un tas pats termins, terminācijas vienība, kas apzīmē vienu un to pašu dalībnieku, proti, prasītāju vai atbildētāju.

Tādejādi pastāv veidi kā precīzāk aprakstīt juridiskus jēdzienus. Jāvērtē, vai nav iespējams minēto terminu aprakstīt īsāk, skaidrāk, neizmantojot sinonīmus. Atsevišķos gadījumos būtu kritiski jāizvērtē arī autoritatīvos avotos atrodamie termini vai jāsalīdzina minētie termini ar līdzīgu (ekvivalentu) terminu atveidi no citām valodām.

1.6 Mutiskās tulkošanas īpatnības juridiskās terminoloģijas tulkošanā

Terminoloģijas lietojums ir svarīgs ne tikai rakstiskajā, bet arī mutiskajā tulkošanā. Juridiskās valodas un ar to saistītās terminoloģijas pareizs lietojums ir īpaši svarīgs tieši gadījumos, kad tiek tulkots rakstiski. Salīdzinot rakstisko tulkošanu ar mutisko, izaicinājums mutiskās tulkošanas gadījumā kļūst īpaši sarežģīts, jo, tulkojot mutiski, saglabāt terminoloģisku ekvivalenci kļūst visai sarežģīti. To ietekmē vairāki faktori. Pirmkārt, jau katrs labs mutiskais tulkojums būs nekvalitatīvāks par labu rakstisko tulkojumu (Veisbergs, 2016, 22). Otrkārt, ļoti augstā līmenī jā saglabā lojalitāte avotvalodā teiktajam (Veisbergs, 2016). Visbeidzot, tulkam jābūt objektīvam, /neieinteresētam lietas iznākumā, un bez emocijām, jo, tādas izrādot, vai paužot savu personisko viedokli par apsūdzēto gan pozitīvā gan negatīvā veidā, varētu norādīt pretējās puses pārstāvim, ka tulks ar savu attieksmi cenšas ietekmēt tiesu, otru pusi vai zvērinātos. Literatūrā (Veisbergs, 2016) arī norādīts, ka tiesu tulkošana no tulka prasa īpašus enerģijas resursus, jo tiesā ļoti bieži valda ļoti sakāpinātas emocijas un emocionāla gaisotne vispār. Tam var piekrist. Papildus grūtības autora pieredzē ir radījis tas, ka tieši tiesu tulkošanā runātāja temps (vienalga, vai tas būtu kāds liecinieks, advokāts vai kāds cits pārstāvis), ir visātrākais. Atšķirībā no rakstiskās tulkošanas, kur tulkotājam ir dots laiks, lai izprastu kādu tiesību problēmu, pirms tulkojuma iesniegšanas pārliecinātos par juridiskās terminoloģijas atbilstību, mutiskajā tulkošanā šādu iespēju “dot sev laiku”, lai atrastu pareizo terminu praktiski

nav. Ņemot vērā šo apstākli kopsakarā ar sarežģīto terminoloģiju, kura jālieto precīzi un bez kļūdām, šis tulkošanas veids ir ļoti sarežģīts. Turklāt tieši šajā - mutiskās tulkošanas veidā - runātāji nereti viens otru pārtrauc vai runā cits caur citu. Neizbēgami tā rezultātā rodas arī dažādi izlaidumi, tulkam rodas paaugstināts stress un var tikt pieļautas kļūdas.

Kā vienu no juridiskās terminoloģijas īpatnībām, kas vairāk izteikta tiesu tulkošanā tieši tās mutiskā, nevis rakstiskā paveida gadījumā, jāmin fakts, ka tulkam nereti ir mehāniski jācenšas atcerēties dažu sekundes desmitdaļu laikā nosauktās gan materiālās, gan procesuālās tiesību normas, liecinieku skaits un dalībnieku skaits, klātesošo vārdi un ātri nosauktais tiesas sastāvs, ko vēl papildina tulkam nereti neskaidrie civilprocesu vai kriminālprocesu regulējošie panti un šo pantu saturs. Tieši civilprocesuālie jautājumi un ātrā šo procesuālo normu nosaukšana rada problēmas tulkam, jo tiesneši reizēm neuzskata par vajadzību šādus procesuāla rakstura jautājumus izskatīt tā, lai tulkam būtu pieņemams tiesneša vai kādas puses, vai liecinieka runas ātrums. Autora pieredzē gan tiesā tiesnesis nereti izsludina pārtraukumu tiesas sēdē, ar pamatojumu "lai ļautu tulkiem atpūsties". Šāds cilvēcis tiesas žests būtu jāuztver kā cieņas izrādīšana tulkam un rūpēšanās par procesa taisnīgu un noguruma neietekmētu tiesas procesu. Tādējādi jāsecina, ka procesa dalībnieki tomēr respektē tulka salīdzinoši daudz grūtāko darbu, ja to salīdzina ar tulkotāja darbu.

Tiesu tulka darbu būtu jāvērtē kā cienījamu un prestižu, ņemot vērā arī atsevišķus gadījumus, kad tulks tiek uzskatīts tikai par tehnisku priedekli vai, gluži otrādāk, uztverts ar apbrīnu (Veisbergs, 2016, 20).

Līdzīga situācija ir arī gadījumā, ja uz tiesu ir ieradušies vairāki liecinieki, kuri tiek izsaukti ļoti ātrā tempā un tulkam nezināmā secībā. Šāda situācija ir pilnīgi atšķirīga no rakstiskās tulkošanas gadījuma, jo, pirmkārt, nav šī pēkšņuma un straujuma efekta, kā rezultātā tulkotājs var kaut ko palaist garām. Otrkārt, svarīgu nianšu izlaišana mutiskajā tulkošanā ir nopietnāka kļūda nekā rakstiskajā, ņemot vērā iespēju, ka kļūdu rakstiskās tulkošanas gadījumā vēlāk pamanīs korektors vai redaktors. Turklāt nevar būt runa par pilnīgi precīzas un atbilstošas terminoloģijas lietojumu. Rezultātā vienmēr saglabājas risks kādu terminu iztulkot nepareizi un tādā veidā mainīt tiesas iznākumu kādai pusei par labu. Uz šādiem gadījumiem ir norādīts arī interneta avotos (Bowcott, 2016). No šādām situācijām praktiski ir pasargāti rakstiskie tulki (ja vien pieņem, ka tie rūpīgi pēc tam pārbauda savu darbu), taču diemžēl mutiskie tulki, pieļaujot šādas kļūdas, var izšķirt lietas iznākumu, jo tiem pieder liela ietekme un vara, piedevām tieši tulkojamais (vienalga, vai tas būtu apsūdzētais vai liecinieks) nereti uzskata tulku sev par

draugu jo tieši tulks ir tas, kuru šī persona uzskata par savu vienīgo aizstāvi un uzticības personu (Veisbergs, 2016).

Nemot vērā izklāstītos apstākļus, jānorāda uz konstatētajām atšķirībām tulkošanas procesā mutiski un rakstiski. Pirmkārt, tā ir mutiskās tulkošanas augstāka sarežģītības pakāpe, ko nosaka galvenokārt runas ātrums un sacītā neatgriezeniskums. Otrkārt, mutiskajā tulkošanā, kaut arī nav pieļaujamas novirzes no precīzas terminoloģijas, tomēr praktiskajā darbā precīza terminoloģija var nebūt izšķiroša, ja vien ar neprecīzas terminoloģijas lietojumu netiek nodota vajadzīgā ziņa tiesā, vai arī šādas nepareizas idejas, kas ietver konkrētu vēstījumu tiesā, nodošanas rezultātā tiesas procesa iznākums mainītos kādai pusei par labu. Tas radītu tiesisku pamatu atsaukties uz tiesas nespēju nodrošināt abu pušu vienlīdzīgas iespējas uz taisnīgu tiesu. Treškārt, nereti pārlietu formālā un uz procesuālajām normām balstītā tiesneša veiktā tiesas procesa vadīšana ir tas, kas visnotaļ apgrūtina tulka darbu. Rakstiskajam tulkam nav jāsaskaras ar šāda veida problēmām, jo tas savā darbā aizvien var izmantot rakstiskus palīglīdzekļus (vārdnīcas), kuru lietošana mutiskajam tulkam ir stipri ierobežota.

Tādejādi mutiskā tulkošana tiesās ir ar paaugstinātāku grūtības pakāpi nekā rakstiskā. To galvenokārt ietekmē fakts, ka ātrās runās tulkam saglabāt terminoloģisku ekvivalenci ar avotvalodā runāto, īpaši sarežģītas, procesuālas terminoloģijas gadījumā kļūst ļoti sarežģīti.

1.7. Terminoloģijas atveides prakse daudzvalodības kontekstā.

Pasaules vēsturē nav otra analoga gadījuma Eiropas Savienībai. Nav iespējams atrast piemēru gadījumam, kad Eiropas valstis, kas pēc saviem ekonomiskajiem rādītājiem, demogrāfijas, politiskajiem, sociālajiem, kultūras, zinātnes vai reliģiskās pagātnes ir tik atšķirīgas, tomēr spētu vienoties par vienotu pārvaldes modeli, kuru iemieso Eiropas Savienība un ar to saistītās institūcijas. Eiropas Savienības tiesību telpai raksturīga arī sava terminoloģija, kura nereti atspoguļo centienus vienādot dažādo Eiropas Savienību veidojošo valstu valodu un pārvaldes modeļu atšķirības.

Pirms aprakstīt tieši terminoloģijas atveides problēmjautājumus Eiropas Savienībā, ir lietderīgi sākt ar praktisku problēmas aprakstu. Pēc tam lietderīgi apskatīt Eiropas Savienības vēsturiski-politiskā fona ietekmi uz Eiropas Savienības kā valstu apvienības vienotas

terminoloģijas izveidošanos. Visbeidzot, sniegti praktiski piemēri terminrades procesam Eiropas Savienībā, norādīts uz izplatītākajām problēmām un izaicinājumiem

Terminu klasifikāciju un atrašanu Eiropas Savienības tulku dienests ir jūtami atvieglojis. Eiropas Savienības terminoloģijas (*European Union Terminology, IATE*) datubāzē ir atrodami 1 017 429 dažādi ieraksti, savukārt no šiem ierakstiem var tikt atlasīti 7 959 310 termini (dati uz 29.05.2019). To lieto Eiropas Savienības institūcijas un aģentūras no 2004. gada. Pats projekts par vienotas Eiropas Savienības terminoloģijas izveidi tika sākts jau 1999. gadā. Tomēr tas nav vienīgais resurss. Eiropas Komisijas mājaslapā ir atrodami gan paraugi pareizai terminoloģijas veidošanai, gan atsevišķi nepareizi tulkoti termini no Eiropas Savienības tiesību aktiem, kas veltīti iepirkumu procedūrām, gan ieteikumi rakstiskajiem tulkiem, kā veidot vieglāk uztveramus tekstus.

Viena no Eiropas Savienībā raksturīgākajām terminrades problēmām, ir tās daudzvalodība. Veidojot Eiropas Savienības normatīvos tiesību aktus, terminologiem ir jāspēj izveidot tādus terminus, kuri būtu pieņemami visām Eiropas Savienībā ietilpstošajām valstīm, pat ja šāda vai līdzīga termina nav konkrētās valsts nacionālajā tiesību sistēmā. Tāda arī ir Eiropas Savienības daudzvalodības problēmas būtība. Nereti radītie termini ir visai sarežģīti un tikai Eiropas Savienības tiesību sistēmai raksturīgi. Tādejādi Eiropas Savienībā lietotā terminoloģija tiek literatūrā dēvēta par “eirožargonu”. Tieši šāda “eirožargona” terminoloģijas atveide arī ir lielākais izaicinājums terminologiem (Deičmane 2009:16) citēts pēc (Širmane, 2017:103-104). Literatūrā norādīts arī uz garo terminu saskaņošanas posmu Eiropas Savienības iestādēs koplēmuma procedūras ietvaros, dažādo dienestu iesaisti, vairākkārtīgu tekstu pārtulkošanu un sliktas kvalitātes tulkojumu vispār, kā arī uz pārmērīgu terminu standartizāciju dažādās valodās, kas rada kvalitātes problēmas (Širmane, 2017, 104-105)

Pārsvārā Eiropas Savienības terminu jaunievedumi nacionālajās valodās skāra tieši jurisprudenci un tiesības. Tādi termini kā *Advocate General* (Ģenerāladvokāts), *directive* (Direktīva), *ordinary legislative procedure* (parastā likumdošanas procedūra vai kārtība) visi ir termini, kas saistīti ar tieslietām un savu nozīmi ieguvuši tieši Eiropas tiesību, nevis nacionālo tiesību kontekstā. Arī tādi termini kā *social inclusion* (sociālā iekļaušanās pretstatā sociālajai atstumtībai), *synergy* (sinerģija), *low carbon economy* (zema oglekļa ekonomija, kas būtu burtisks tulkojums), ir piemēri neoloģismiem, kuriem nacionālajās valodās bija nepieciešams atrast terminoloģiskas atbilstmes

Atsevišķu kopautoru darbos, piemēram, apkopojumā “Lawmaking in the EU multilingual environment” (Somssich et al., 2013) ir norāde uz veselu virkni terminu, kuri patiesībā ir tikuši veidoti kā neoloģismi, proti vārdi, kuriem atrasta jauna nozīme nacionālajās valodās, taču šāda neoloģisma ģenēze saistīta tieši ar jaunu terminu radi Eiropas Savienībā. Kā piemērs šādam vārdam literatūrā ir dots vārds *flexicurity* (kas veidots no angļu valodas vārdiem *flexibility* (elastība) un *security* (drošība)). Tulkiem un tulkotājiem sākotnēji bija ļoti lielas grūtības atrast šim vārdam atbilstību latviešu valodā. Tieši latviešu valodā šim terminam tika piemēklēta latviešu valodas atbilde (saliktenis) *elastdrošība*. Labklājības ministrijas mājaslapa, Elastība un drošība darba attiecībās, [b.g.]), tad: “*elastdrošība ir integrēta stratēģija, lai vienlaikus uzlabotu elastību un drošību darba tirgū. Ar šo iezīmi var raksturot sabiedrību, kas ir gatava un spēj mainīties un gūt labumu no globālās vides, nezaudējot iekšējo saliedētību un dzīves kvalitāti.*” Terminu elastdrošība ir grūti definēt. Kā terminrades produkts, elastdrošība visai smagnēji un nesaprotami atveido šī aprakstošā jēdziena saturu. Pirmkārt, nav skaidrs, kas tiek saprasts ar skaidrojuma ietvertajiem vārdiem “integrēta stratēģija”. Tas ir plašas nozīmes jēdziens, kas apvieno (“integrēta”) izplānotu darbību kopumu (“stratēģija”) darba tirgū. Otrkārt, termina definīcijā ir lietots vārdu savienojums: “lai uzlabotu elastību darba tirgū”, kas nav īpaši veiksmīgi, jo nav skaidrs (tomēr ir nojaušams) subjekts, uz kuru šī elastība attiecas. Tā kā tas ir termina skaidrojums, tad termina definīcija varētu tikt papildināta un aizstāta sekojoši: “lai uzlabotu darbaspēka iespējas pārkvalificēties un reaģēt uz darba vides tirgus pārmaiņām”. Šāds termina skaidrojums neradītu jautājumus, kas būtu jāsaprot ar vārdu “elastība”, turklāt daļēji iekļautu arī vārdu “drošība”.

Nozares, kurās terminologi saskaras ar pastāvīgiem izaicinājumiem, ir, piemēram, imigrācijas nozarē. Šajā nozarē valodas aktīvi mijiedarbojas un terminoloģija tikai attīstās. Par to liecina fakts, ka terminoloģijas datubāzē atrodami daudzi vārdu savienojumi, kuri tikai šķietami nosaukti par terminiem. Patiesībā tās ir patstāvīgas sintaktiskās vienības, kas sastāv no vairākiem terminiem. Piemēram, par terminu nevarētu uzskatīt sekojošu sintaktisko vienību, kas ņemta no IATE terminoloģijas datubāzes: “atkārtots iesniegums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu.” Šī sintaktiskā vienība satur vismaz 3 patstāvīgus, nodalāmus jēdzienus: “iesniegums”, “bēglis” un “alternatīvais statuss”. Ja terminologs vēlētos šādu šķietamu sintaktisko vienību nosaukt par terminu, būtu jāskaidro arī katrs atsevišķais termins.

Atsevišķos Eiropas Savienības normatīvajos aktos atrodami termini, kuru skaidrojums ļauj izdarīt secinājumu, ka termins, ar kuru skaidrots noteikts jēdziens vai parādība, satur liekvārdību. Piemēram, par neveiksmīgu terminrades piemēru būtu uzskatāms šķietamais

termins, kas minēts Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnija Direktīvā 2013/33/ES “īpaša aizturēšanas iestāde”. No minētā termina skaidrojuma “*Pieteikuma iesniedzēju [...] aizturēšanu parasti īsteno īpašās aizturēšanas iestādēs*”, nav saprotams, kādēļ terminu nevarētu skaidrot vienkārši kā “aizturēšanas iestādi” un kas šajā aizturēšanas iestādē ir tik “īpašs”. Vārds “īpašs” šajā terminā ir lieks. Arī cita šī paša termina skaidrojums kā “īpašas aizturēšanas telpas” nav precīzs un terminrades procesā varētu aprobežoties ar “aizturēšanas telpas”. Šāda termina pretnostatījums vārdam “cietums” termina skaidrojumā ir pats par sevi saprotams, jo aizturēšanas iestāde jau pati par sevi norāda uz šādas aizturēšanas īslaicīgo raksturu, iepretim cietumam, kurš pagēr ieslodzītāšanu uz ilgu laiku. Termina skaidrojumā nav izsmeļoši paskaidrots, kas šādas “īpašas” aizturēšanas iestādes atšķir no parastām “aizturēšanas iestādēm” (piemēram, termina skaidrojumā nav minēti kādi īpaši apstākļi, kādos aizturētie būtu jātur vai kādi īpaši aizturēšanas termiņi vai īpašās aizturēšanas iestādes vai telpu izkārtojums vai novietojums). Tādejādi pastāv iespējas šādu terminu vienkāršot.

Jānorāda arī uz citām problēmām. Kā pareizi norādīts literatūrā, viens no lielākajiem izaicinājumiem Eiropas Savienībai ir tās daudzvalodība. Tas rada grūtības attīstīties vienotai terminoloģijai. Tomēr terminoloģijas unifikācijas uzdevumu aizvien turpina pildīt IATE terminoloģijas datubāze. Kā pareizi norādīts, tad juridisko tekstu autori ļoti bieži veido likumdošanu valodā, kas patiesībā pat nav viņu dzimtā valoda. Kā viena no tādām tika minēts fakts, ka lielākā daļa no Eiropas Savienības tiesību aktu sastādītājiem nemaz nav personas, kuru dzimtā valoda ir angļu valoda (Mattila, 2016). Pieņemot, ka datiem nevajadzētu būt daudz atšķirīgiem no 2004. gadā pieejamajiem, visvairāk runātā valoda Eiropā ir vācu valoda (Kahn, 2008).

Kaut arī veidot vienotu juridisku terminoloģiju Eiropas Savienības ietvaros ir visai sarežģīti, tomēr Eiropas Savienībai būtu arī jānovērtē tās daudzvalodības potenciāls. Protams, juridiskie termini un it īpaši to tulkojumi uz kādu citu no 24 oficiālajām Eiropas Savienības valodām (Šarčević, 2016) var būt visai smagnēji. Kā valstu apvienība, kurā apvienojušies dažādu rasu, mentalitāšu un kultūru cilvēki ar atšķirīgu valodu, sabiedrības izpratni, likumdošanu un tiesībām, kā arī izpratni par kāda jēdziena terminoloģisko atveidu, visi šie faktori rada Eiropas Savienībā vēl nebijušas iespējas. Citiem vārdiem sakot, valodu kontakti un to mijiedarbība sekmē valodu attīstību un šādu valodu un valodniecības plašākā nozīmē attīstības rezultātā attīstās arī terminoloģija. Tieši juridiskajā diskursā tas ir īpaši nozīmīgi.

Eiropas Savienība, ir 28 dažādu valstu apvienība ar savu izpildvaru, lēmējvaru un tiesu varu. Tā ir kā federatīva valsts tomēr katrai valstij ir tiesības saglabāt savu suverenitāti. Termins suverenitāte juridisko terminu vārdnīcā skaidrots kā “*juridisks (konstitucionāls) un politisks princips, kura būtību raksturo divu vārdu – “vara” un “augstākais” – vienotība, t.i., augstākā vara. Suverenitāte raksturo varas kvalitāti un pilnību.* (Dubure, Krastiņš et. al., 1998). Šis vārds ir cēlies no latīņu valodas vārda *super* ar nozīmi “virs”. Tā nav nejaušība, ka šis vārds ir cēlies tieši no latīņu valodas, jo tieši Romas Impērijas bija pirmā lielvalsts, kas “zem sava karoga” (līdzīgi kā mūsdienās Eiropas Savienība) apvienoja vairākas tautas ar centralizētu pārvaldi. Tieši šī no vārda “virs” ņemtā daļa ir saglabājusies lielākajā daļā Eiropas Savienības valodu, ja salīdzina franču valodas vārdu *souverainete* vai vācu valodas vārdu *Souverenität*. To autori dažkārt nenovērtē.

Zinātnieku rokās ir vēl nebijusi iespēja, salīdzināt, kā notiek terminoloģijas atveide un saskaņošana. *Suverenitāte* ir pietiekami vispārīgs un tādejādi arī labs piemērs, lai ilustrētu vispārīgās tendences,. Tomēr Eiropas Savienības tiesību telpā ir arī ļoti daudzi termini, kuri ir tikuši izveidoti valstu kompromisu rezultātā. Tas nozīmē, ka daudzi termini Eiropas Savienības ietvaros ir tapuši smagu pārrunu ceļā, salāgojot katras valsts termina izpratni ar citām valstīm. Tas nereti darīts uz termina skaidrības rēķina un var neatbilst avotvalodas vārda patiesajai, literārajai nozīmei. Kā šāds piemērs angļu valodā būtu jāmin vārds “actor” (ar nozīmi aktieris, krāpnieks – angļu val.) Tomēr Eiropas Savienības tiesību aktos vārds “actor” apzīmē personu, kura vienkārši veic kādu darbību vai ir iesaistīta kādā procesā (Misused English words and expressions in EU publications, 2016). Tādejādi termina “actor” izpratne angļu valodā ir daudz šaurāka nekā tā dažkārt tiek attēlota Eiropas Savienības dokumentācijā. Šis piemērs ir labs, jo arī IATE terminoloģijas datubāzē angļu valodas vārds “actor” latviešu valodā ir ticis atveidots kā “*dalībnieks*” (kā piemērā: *economic actor* angļu valodā atveidots kā *ekonomikas dalībnieks* latviešu valodā), vai, vēl sliktāk, kā *rīcībspēks (non Governmental actor - angļu val.)*. Uz šādu dalībnieku kā jebkuru personu norāda arī termina skaidrojums: *jebkura persona, organizācija vai iestāde, kam piemīt lēmumu pieņemšanas autonomija un kas ražo, pārdala vai patērē valsts ekonomikas resursus*. Šādu termina atveidi ir piedāvājuši tieši Latvijas terminologu grupa Eiropas Savienības Padomē. Tādejādi redzams, ka Eiropas Savienības institūcijās lietotā terminoloģija (precīzāk, terminrade,) ne vienmēr atbilst avotvalodas atsevišķā vārda literārajai nozīmei.

Atsevišķi termini Eiropas Savienībā būtu uzskatāmi par neoloģismiem. Pie šāda termina būtu pieskaitāms, subsidiaritātes princips, kas ir raksturīgs tieši Eiropas Savienības tiesībām

(Mattila, 2016). Tādejādi terminoloģijas atveides grūtības var uzlūkot kā apgrūtinājumu, tajā pašā laikā ir jānovērtē arī kādas praktiskas iespējas tas sniedz. Kaut arī juridiskās terminoloģijas unifikācija Eiropas Savienības ietvaros nav vienkāršs uzdevums, tomēr tas rada iespējas, kas ļauj veidot pēc iespējas atbilstošāku juridisko terminoloģiju pēc iespējas sarežģītākos apstākļos. Tas, savukārt, rada iespēju attīstīties gan Eiropas Savienības vienotajai terminoloģijas valodai, gan arī ļauj pašiem terminoloģijas veidotājiem uzlabot savas prasmes.

Latviešu valodā rakstošajā literatūrā norādīts arī uz vairāku valstu politiskās un ekonomiskās sadarbības rezultātā radās termini, kas, veidojas arī salīdzināmi jēdzieni. Tos ietekmējusi gan starptautisko, gan Eiropas Savienības tiesību attīstība. Pie šādiem terminiem pieder, piemēram, *ekoinovācija*, *emisija*, *ilgtspējīga attīstība*, *vides monitorings*, no personu datu aizsardzības tiesībām: *datu subjekts*, *sensitīvi personas dati*, *personas datu operators*, *personas identifikācijas kods*, no autortiesību jomas: *publiskošana*, *publisks izpildījums*, *reproducēšana*, *autors*, *izpildītājs* (Rudziša, 2017: 15). Eiropas Savienības ietvaros ir izstrādāta atsevišķa terminoloģija publisko iepirkumu jomā, kuru Eiropas Savienība uzskata par īpaši svarīgu regulējamu jomu, tādēļ arī tādi vārdi kā *līgumslēdzējs*, *līgumslēdzēja iestāde*, *darbuņēmējs*, būtu jāuzskata par Eiropas Savienības terminiem pieskaitāmus, jo tie ir atrodami e- tiesiskuma portālā. Nereti terminologi šo terminu atveidē sastopas ar grūtībām, jo publiskā iepirkuma juridiskā terminoloģija ir sarežģīta.

Autors izsaka dziļas šaubas, vai ir nepieciešams veidot terminoloģisku jūkli laikā, kad cilvēki jau tāpat sūdzas par “normu plūdiem”, “informācijas pārpilnību”, kad dzīvojam laikā, kad patiesu, uzticamu un konkrētajam gadījumam atbilstošu informāciju atrast kļūst arvien grūtāk. Kad viltus ziņas kļūst aizvien grūtāk nošķirt no uzticamas un profesionālas žurnālistikas. Kad (un tas īpaši attiecas uz Latviju) dzīvojam pašpasludināta informācijas kara apstākļos un kritiskā domāšana ir kļuvusi svarīgāka par visu. Tomēr kritiskās domāšanas esamības vai neesamības vērtēšana lai paliek katras personas personīgajā sfērā un to vērtēt nav šī darba mērķis. Autors tikai lūdz ievērot terminoloģisku vienkāršību.

Tādejādi tieši Eiropas Savienības institūcijās lietotā terminoloģija ir interesants terminoloģijas pētījumu avots, jo paver plašas iespējas vērtēt un analizēt daudzus Eiropas Savienības institūcijās lietotos terminus to daudzvalodības dēļ.

1.8. Eiropas Savienības tiesas lietotā terminoloģija

Eiropas Savienības tiesa ir tiesu varas orgāns Eiropas Savienībā. Šīs tiesas galvenā funkcija ir interpretēt Eiropas Savienības Regulu un Direktīvu punktus. Tas parasti tiek darīts tieši pēc kādas Eiropas Savienības dalībvalsts lūguma. Tomēr tie nav vienīgie pienākumi, kurus veic Eiropas Savienības tiesa. Tā var uzsākt arī t.s. “pārkāpumu procedūru” (*infringement procedure* - angļu val.) pret nacionālo valdību, ja tā neievēro saistošās tiesības Eiropas Savienībai. Tā var arī anulēt (pasludināt par spēku zaudējušiem) Eiropas Savienības tiesību aktus. Turklāt viens no Eiropas Savienības tiesas uzdevumiem ir arī dzan nodrošināt, ka Eiropas Savienība veic noteiktas darbības pie noteiktiem apstākļiem (*ensuring EU takes action* – angļu val.), kā arī uzsākt darbības pret Eiropas Savienības institūcijām, ja tās ir nodarījušas zaudējumus. Tādejādi Eiropas Savienības tiesas spriedumos var sastapties ar tikai Eiropas Savienības tiesai un Eiropas Savienības tiesību sistēmai kā tādai raksturīgiem terminiem. Šī terminoloģija ir apkopota jau minētajā Eiropas Savienības terminu datubāzē IATE.

Eiropas Savienības tiesu instancēs galveno lomu ieņem franču valoda. Eiropas Savienības tiesas (Eiropas Kopienų tiesas un Pirmās instances tiesas) darba valoda ir tieši franču valoda (Mattila, 2016). Franču valodas dominējošais stāvoklis Eiropas Savienības tiesu instancēs un terminoloģijā ir atspoguļots arī literatūrā. Par to liecina kaut vai fakts, ka latviešu valodas termins “*Ģenerālvokāts*” (*Advocate-General* - angļu val.) ir veidots, par paraugu ņemot franču valodas vārdu *commisaire du Government* un franču valodas vārdu *Conseil d’Etat*, kas burtiski atveidojot terminu, nozīmē valsts sapulce un zemākajām administratīvajām tiesām. Arī termins “tiesnesis - referents” (*judge-rapporteur*- angļu val.) ir netieši pārņemts no franču valodas, par ko liecina tieši otrais vārds *rapporteur* (franču valodā no vārda “referēt”, “reportieris”). No šo terminu atveides arī redzams, ka tieša aizgūšana no franču valodas ir notikusi nevis latviešu valodas juridiskajā terminoloģijā, bet gan tulkojot no franču valodas angļu valodā. Turklāt literatūrā norādīts, ka Eiropas Savienības tiesā tieši franču valoda ir dominējošā valoda, jo 60 % no visiem tekstiem tiek tulkoti uz citām valodām tieši no franču valodas kā avotvalodas (Mattila, 2016).

Papildus jānorāda, ka *Brexit* ietekmē noteikti palielināsies arī vācu valodas ietekme. Tomēr ir tikai daži vācu valodas vārdi, kuri ir tieši ietekmējuši latviešu valodas juridisko terminoloģiju. Kā viens no šādiem vārdiem ir pilnvarojums jeb mandāts. (*Mandat* – vācu val.), kas būtu jāatšķir no pilnvaras (*Vollmacht* -vācu val.) Tieši pilnvaru un pilnvarojuma juridiskā

terminoloģija ir aizgūta no vācu valodas. To ir noteikuši vēsturiskie apstākļi, jo Vietējo Civillikumu kopojums pilnvarojuma līgumu apzīmēja ar vārdu “Mandat” (Vietējo Civillikumu Kopojums, 1928, 503). No IATE terminoloģijas datubāzes ir redzama nekonsekvence. Proti, latviešu valodā vārds “mandāts” minēts sekojošā nozīmē: *sarunu mandāts - pilnvarojums, ko Eiropas Savienības iestādes piešķir saviem delegātiem nolūkā vest apspriedes starpiestāžu vai starptautiskā satvarā*. Šādu termina atveidi ir izveidojuši tieši Latvijas Eiropas Padomes terminologi. Tomēr pats mandāts latviešu valodā ir atveidots kā *Befugnis* vācu valodā. Savukārt pats termins pilnvara ir tikusi tulkota kā *Vollmacht*, kura termina skaidrojums vācu valodā dots dažādās nozīmēs: Vienkāršākajā gadījumā “*durch Rechtsgeschäft erteilte Vertretungsmacht*” [ar tiesisku darījumu piešķirta pārstāvības vara – aut. tulk.]. Citā gadījumā atkal uzsvars ir tieši uz šādas pilnvaras fiksēšanu dokumentā: “*Eine vom zuständigen Organ eines Staates errichtete Urkunde*“ [atbildīgās amatpersonas (orgāna) izdots apliecinājums, dokuments [..]” -aut. tulk.]. Redzams, ka kaut arī tulkojamais termins ir viens, tomēr tā nozīme mainās – vienā gadījumā termins apzīmē tieši pārstāvības varu, otrā gadījumā uzsvars tiek likts tieši uz dokumentu. Termina nozīme no tā acīmredzami mainās. Latviešu valodā abos gadījumos tiek lietots vārds pilnvara.

Tādejādi Eiropas Savienības tiesas diskursā visplašāk izpaužas Eiropas Savienības ietvaros lietoto juridisko terminu atspoguļojums tieši franču valodā. Tas gan nemazina angļu un vācu valodas lomu terminoloģijas atveidē.

2. Praktiskā daļa

2.1. Pētījuma izstrādes metodoloģija

Jebkura pētījuma pamatā ir izvēlēta metode, kādā veidā pētījuma praktiskā daļa tiks realizēta. Konkrētā darba ietvaros analizējamais materiāls ir Eiropas Savienības tiesas spriedumi, tiesību akti un Eiropas Savienības tiesas reglaments, kas ir tikuši publicēti latviešu, angļu un vācu valodās. Šāda spriedumu daudzvalodība ļautu sasniegt šī darba mērķi – pēc iespējas plašāk un objektīvāk novērtēt lietotās juridiskās terminoloģijas pareizību. Angļu un vācu valodās dotie terminu tulkojumi izvēlēti salīdzinošā nolūkā tādēļ, ka darba autors pārzin šīs valodas un spētu objektīvāk novērtēt lietotās terminoloģijas pareizību. Kaut arī autoram ir nelielas priekšzināšanas arī Literatūras apskatā minētajā franču valodā, tomēr franču valoda nav izvēlēta kā salīdzinošā valoda, jo šajā valodā autors nespētu uztvert valodas nianšes, kas ir tik būtiskas terminoloģijas atveidē. Terminoloģijas atveides salīdzinājumam izmantotas terminu datubāzes IATE un AkadTerm.

Metode, kā izvēlēti pētāmie spriedumi ir sekojoša: jau teorijas daļā autors norādīja uz terminoloģijas atveides īpatnībām juridiskajā valodā. Praktiskajā daļā tās arī ir grupētas pēc noteiktām pazīmēm: **Pirmajā grupā** ietilpst tie termini, kuros izpaužas juridiskās valodas precizitāte, saglabājot šo terminu jēdzienisko ietilpību (kā minēts Literatūras apskata 1.3. nodaļā). **Otrajā grupā** ietilpst termini, kuri tiek lietoti kontekstā ar noteiktu tiesību sistēmu un tādēļ pārnesot šādus terminus uz citu tiesību sistēmu, to nozīme mainītos (kā minēts Literatūras apskata 1.4. rindkopā). **Trešajā grupā** ietilpst neveiksmīgi tulkoti termini, kurus precīzāk atveidojot, iegūtu labāku jēdziena ekvivalenci mērķvalodā (kā minēts Literatūras apskata 1.5. nodaļā).

Analizēti ir sekojoši termini. **Pirmkārt**, tie ir Literatūras apskatā minētie juridiskie termini. **Otrkārt**, saskaņā ar Literatūras avotā minēto avotu “Lawmaking in the EU multilingual environment”, tie ir tieši ar Eiropas Savienības tiesību aktiem (regulām, direktīvām, tiesu spriedumiem un reglamentiem) saistītie termini. Analīzes pilnībai un dažādībai izvēlēti gan latviešu valodas izvēlēto terminu tulkojumi angļu valodā, gan šo terminu tulkojumi vācu valodā.

Pastāv arī metodoloģija, kā ir atlasīti paši analizējamie tiesas spriedumi. **Pirmkārt**, literatūrā norādīts tieši uz terminoloģiskām neprecizitātēm, tulkojot ar **publisko iepirkumu** saistītus terminus. Tādejādi pirmajā grupā ietilpst spriedumi, kurus pieņēmusi Eiropas Savienības tiesa un kuri publicēti latviešu valodā un vēl vismaz vienā Eiropas Savienības oficiālajā valodā un ir saistīti ar publisko iepirkumu tematiku. Publiskais Iepirkums Eiropas Savienības tiesību aktos tiek regulēts ar 2 Direktīvu palīdzību: Direktīva 2004/18/EK par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu, piegādes valsts līgumu un pakalpojumu valsts līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūru un Eiropas Parlamenta Un Padomes Direktīva 2014/24/ES (2014. gada 26. februāris) par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK. Publisko iepirkumu tematikai veltītā terminoloģija ir pieejama arī Eiropas Savienības terminoloģijas datubāzē IATE.

Otrkārt, nākamajā grupā ietilpst termini, kuri ir saistīti ar **Eiropas Savienības Imigrācijas politiku**. Minētie termini izvēlēti, jo to apkopojums ir dots Eiropas Savienības terminoloģijas mājaslapā kā paraugs, kā tiek veidoti dažādi daudzvalodu termini, tomēr nevienā avotā autors neatrada lietoto terminu kritisku izvērtējumu.

Treškārt, pēdējā grupā ietilpst **Eiropas Savienības tiesas procesuālie termini**. Procesuālie termini izvēlēti, jo Literatūras apskata 1.4. nodaļā norādīts, ka tieši procesuālie termini bieži vien visbiežāk ir pakļauti terminoloģiskām neprecizitātēm, īpaši, kas attiecas uz terminu atveidi dažādās tiesību sistēmās. Tādēļ praksē ļoti bieži runā tieši par Eiropas Savienības tiesību sistēmu, kura ir izveidojusi savu “eirožargonu”.

2.2. Pētījuma daļa

Autors centīsies atbilstoši Literatūras apskatā dotajām vadlīnijām salīdzināt terminu atveidi angļu un vācu valodās. Priekšroka tikusi dota samērā sarežģītiem, daudznozīmīgiem terminiem, piemēram, publisko iepirkumu jomā. Publisko iepirkumu joma ir sarežģītas terminoloģijas pārbagāta, kas padara šādas sarežģītības tekstus par labu analizējamo materiālu. Analizētie termini ir apkopoti tabulā, kuras izkārtojums ir sekojošs:

Pirmajā tabulas kolonnā dots juridiskās lietas kārtas numurs. Otrajā kolonnā dots konkrētais normatīvais akts.. Trešajā kolonnā dots konkrētās lietas numurs. Ceturtajā kolonnā dots latviešu valodas tulkojums un pēdējā kolonnā visbeidzot dots atbilstošais angļu valodas vai vācu valodas termina vai sprieduma tulkojums.

Šāds tabulas izkārtojums izvēlēts, lai nepieciešamības gadījumā viegli terminoloģijas datubāzē varētu atrast gan konkrēto tiesību aktu, kurā minētais termins ir minēts, gan konkrēto terminu latviešu valodā. Minētā termina latviešu valodā atbilstes (ekvivalenti) angļu un vācu valodā doti salīdzinošā aspektā. Tieši salīdzinošais aspekts bieži ļauj novērtēt konkrēta termina atveides kvalitāti. Piemēram, vizuāli novietojot latviešu un vācu valodas atbilstošos termina tulkojumus jau pirmšķietami ir novērtējama to savstarpējā līdzība – termina garums, termina atveidei nepieciešamo vārdu skaits, kā arī leksikogrāfiskas līdzības (piemēram, kā vārdā “piešķiršanas kritēriji” redzams, ka *Kriterien* un kritēriji tiek leksikogrāfiski attēloti ļoti līdzīgi.).

Termina labskaņas nolūkā vērtēts, vai garus terminus nevarētu aiztāt ar produktīvākām leksēmām, piemēram, kā gadījumā ar “patvērumtūrismu”. Atsevišķiem terminiem novērtēta arī to atbilstība juridiskās valodas loģikai. Termini, kas atveidoti no dažādām valodām ļauj salīdzināt tos leksikogrāfiski. Leksikogrāfiskas līdzības ļauj pirmšķietami novērtēt, cik lielā mērā termini savstarpēji atšķiras. Turklāt salīdzinošais aspekts termina latviešu valodas atveidē un vācu un angļu valodas atveidē ļauj izmantot vienu no pētniecības metodēm: Salīdzinošo metodi. Salīdzinošās metodes būtība ir aprakstīta arī Literatūras apskata 1.5. nodaļā. Tas viss ir apkopots sekojošas tabulas veidā:

2.1. Tabula: Terminu atveides tabulas paraugs

Nr. p.k.	Eiropas Savienības tiesa, Eiropas Savienības tiesību akts vai Reglaments	Lietas Nr.	Termins	Latviešu valodas sprieduma tulkojums	Atbilstošais sprieduma angļu vai vācu valodas tulkojums vai saistītais termins
1.	Piem. ES tiesas spriedums, Regula, Direktīva vai	Piem. 48/12 vai “The Communication from the Commission of June 2007”	Piem. flexicurity	Piem. elastdrošība	Piem. Flexibilität und Sicherheit; Flexicurity (vācu val.)

	cits tiesību akts.	[Komisijas 2007. gada jūnija ziņojums] oriģināli pieejams Komisijas Paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai (Paziņojums, 2006)			
--	--------------------	--	--	--	--

Tieši Eiropas Savienības Regulas un Direktīvas ir biežākais tulkotais avots Eiropas Savienības tiesībās, jo tās nosaka visu Eiropas Savienības tiesību sistēmas funkcionēšanu. Balstoties uz Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvām, Eiropas Savienības tiesa skatītajās lietās visbiežāk interpretē Regulās un Direktīvās iekļautos punktus. Tādējādi tieši Regulās un Direktīvās iekļautie punkti ir tie, kuros atrodama arī visbiežāk lietotā un tulkotā terminoloģija. Kā viens no interesantākajiem terminoloģijas pētījuma objektiem Eiropas Savienības tiesību kontekstā ir publiskā iepirkuma procedūras (*Public Procurement Procedure* – angļu val.). Šajā kontekstā Praktiskās daļas ietvaros tiks analizēti un salīdzināti arī termini, kas lietoti divās Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvās, kas saistītas ar publiskā iepirkuma procedūru - Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 31. marta Direktīva 2004/18/EK par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu, piegādes valsts līgumu un pakalpojumu valsts līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūru (*Directive 2004/18/EC Of The European Parliament And Of The Council of 31 March 2004 on the coordination of procedures for the award of public works contracts, public supply contracts and public service contracts* – angļu val.), taču šī Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 31. marta Direktīva 2004/18/EK ir atcelta un

pašlaik vairs nav spēkā, jo ir aizstāta ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2014/24/ES (2014. gada 26. februāris) par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK (*Directive 2014/24/EU Of The European Parliament And Of The Council of 26 February 2014 on public procurement and repealing Directive 2004/18/EC*- angļu val.) Šajās Direktīvās minētais termins *contractor* (autoprāt, precīzāks tulkojums par doto – būvuzņēmējs). Uz dotajās Direktīvās doto terminu pareizu atveidi īpaši latviešu valodā ir īpaši norādīts (Publisko Iepirkumu Terminoloģijas krājums, [b.g.]):

Tabula 2.2. Termini publisko iepirkumu jomā

Nr.	Eiropas Savienības tiesību akts	Lietas vai Eiropas Savienības tiesību akta Nr.	Termins	Latviešu valodas atbilstošais tulkojums	Atbilstošais sprieduma angļu vai vācu valodas ekvivalents tulkojums
1.	Direktīvas	Eiropas Parlamenta Un Padomes Direktīva 2004/18/EK (2004. gada 31. marts) par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu, piegādes valsts līgumu un pakalpojumu	central purchasing body	centralizēto iepirkumu struktūra	<i>Zentrale Beschaffungsstelle</i> (vācu val.)

		mu valsts līgumu slēgšanas tiesību piešķiršana s procedūru			
--	--	--	--	--	--

1. Skaidrojums, kādēļ, autoprāt, minētais termins būtu jāmaina uz centralizēto

iepirkumu veicējs : Kā redzams no Publisko Iepirkumu Terminoloģijas krājuma, tad minētā termina skaidrojums dots: “*Subjekts, kas rīko iepirkuma procedūras un iepērk preces vai pakalpojumus citu līgumslēdzēju iestāžu/līgumslēdzēju vajadzībām.* Tādejādi šāda struktūra ir jebkurš subjects, kurš veic pirkumus citu publiskajā iepirkumā iesaistīto pušu vajadzībām. Tādejādi tā ir nevis kāda struktūra, bet gan cita iestāde. To apliecina arī AkadTerm lietotais tulkojums jēdzienam “body”: Tā ir vai nu institūcija (Angļu-latviešu nodokļu terminu vārdnīca, 2006, AkadTerm) vai arī grupa; kolektīvs; organizācija; institūcija (Angļu-latviešu muitas terminu vārdnīca, 1997 AkadTerm.) Tātad minēto terminu varētu skaidrot arī kā noteikta veida subjektu, kas tomēr nav tikai kāda struktūra. Nav pat zināms, vai tā ir kāda struktūra. Ir **tikai zināms, ka tas ir noteikta veida subjekts.**

2. Turklāt nedz angļu, nedz vācu valodas tulkojumā neparādās jēdziens struktūra. Turklāt AkadTerm dotais termina skaidrojums nav precīzs, jo neattiecas tiešu uz publiskā iepirkuma jomu, bet gan uz ekonomikas un lietvedības sfēru. Tādejādi arī AkadTerm sniegtais termina tulkojums kā “*tāmes dokumentācija; tāmes dokumenti*” nav precīzs.

3.	Direktīvas 2004/18/E K par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu, piegādes	Lieta C- 216/17 un C305/08	<i>economic operators</i>	Uzņēmējs	Contractor; Wirtschaftsbeteiligter (vācu val)
----	--	-------------------------------------	-------------------------------	----------	---

valsts līgumu un pakalpoju mu valsts līgumu slēgšanas tiesību piešķiršan as procedūru					
--	--	--	--	--	--

Skaidrojums, kādēļ, autoprāt, minētais termins būtu jāmaina uz “saimnieciskās darbības veicējs” un sekojoši arī terminu datubāzē IATE atrodamais termins varētu būt precīzāks:

1. Pirmkārt, jau atkal novērojama nesakritība starp vācu valodas veikto termina *economic operators* tulkojumu kā “*Wirtschaftsteilnehmer*” (saimnieciskās darbības veicējs – vācu val.), angļu valodas tulkojumu *economic operator* un latviešu valodas tulkojumu “uzņēmējs”. Tie ir 3 dažādi termini katrs ar savu semantisko lauku. AkadTerm dotais termins “uzņēmējs” tādā gadījumā būtu jāatveido tieši kā “*entrepreneur*”, jo bez konteksta tulks nevarētu iedomāties, ka “*economic operator* [tāds, kas darbojas ekonomikā – aut. tulk] būtu jāatveido kā “uzņēmējs”. Ir cilvēki, kuri dod kādu pienesumu ekonomikai, tomēr tie nav uzņēmēji (piemēram, studenti, kuri studē doktorantūrā, iespējams, dod kādu pienesumu ekonomikai, tomēr tie nav uzņēmēji).
2. Arī Publisko Iepirkumu Terminoloģijas krājumā dotais termina pareizais tulkojums “ekonomikas dalībnieks” būtu jāvērtē kritiski, analizējot termina kontekstu lietā C305/08. Pēc konteksta “ekonomikas dalībnieks” ir bezpeļņas struktūra, kurai nav uzņēmuma organizatoriskās struktūras. Savukārt ja terminu atveidotu kā “ekonomikas dalībnieks”, tad tā nozīme būtu pārāk plaša un neskaidra – proti, ar ekonomikas dalībnieku varētu tieši saprast kādu uzņēmumu vai pat privātpersonu, kura piedalās publiskajā iepirkumā, lai saņemtu pasūtījumu.
3. Iepriekšminēto tēzi pierāda kaut vai fakts, ka latviešu valodas tulkojumā vārdam *economic operator* atrasti divi dažādi termini- virsraksta tēzēs minēts “saimnieciskās darbības subjektiem”, ko var noteikt pēc tā, kur minētais termins dots angļu valodas tulkojumā. Tomēr jau paša sprieduma C216/17 5. rindkopā ar vienu un to pašu angļu

valodas jēdzienu tiek apzīmēts “komersants”. Saskaņā ar terminoloģijas datubāzi IATE termina “komersants” atbilde latviešu valodā dota “registered trader” vai “merchant”. Saskaņā ar vācu- latviešu vārdnīcu (Vācu valodas vārdnīca, 2004 : 783) ar vārdu “Wirtschaft” apzīmē ekonomiku un saimniecību, kas ir semantiski plašāks jēdziens nekā tikai uzņēmējs. Saimnieciskās darbības veicējs vai komersants latviešu valodā nevar būt terminoloģiski viens un tas pats, kas uzņēmējs un vēl mazāk terminoloģiski nav pamata tad uzņēmēju saukt par “economic operator”.

4. Vēl vairāk, vārds “economic operator” ir plašāks nekā tikai “uzņēmējs”, jo tas aptver gan piegādātāju, gan līgumslēdzējusi, gan pakalpojuma sniedzēju. Pašas Direktīvas 2004/18/EK tiek lietots vārds “komersants”.
5. Var secināt, ka minētais angļu valodas termins *economic operator* terminoloģiski ir piederīgs pie Literatūras apskata 1.5. nodaļas, jo, ja tiek lietoti divi dažādi vārdi, apzīmējot vienu un to pašu terminu, tiek pārkāpts juridisko terminu atveides stratēģija. Tiek pārkāpts princips, ka viena termina atveidei ir nepieļaujami lietot divus dažādus vārdus.

4.	Direktīvas 2004/18/EK par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu, piegādes valsts līgumu un pakalpojumu valsts līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūru	Lietā C-465/17	<i>Award criteria</i>	piešķiršanas kritēriji; līguma slēgšanas tiesību piešķiršanas kritēriji	Zuschlagskriterien (vācu val)
----	---	----------------	-----------------------	---	-------------------------------

Skaidrojums, kādēļ, minētais termins tiek atveidots ne ar identisku nozīmi un sekojoši arī terminu datubāzē IATE atrodamais termins varētu būt precīzāks:

1. Saskaņā ar sprieduma Lietā C-465/17, ko pieņēmusi Eiropas Savienības tiesa, piedaloties pusēm *Falck Rettungsdienste GmbH, Falck A/S* pret *Stadt Solingen*, no sprieduma 11. rindkopas lasāms: “*Solingenas pilsēta (Stadt Solingen) 2016. gada martā nolēma atjaunot publiskā glābšanas pakalpojumu līguma slēgšanas tiesības uz pieciem gadiem*” angļu valodas teksta versijā lasāms: “[..] to renew the award of the contract [..]”. **Atjaunot publiskā glābšanas pakalpojumu līguma slēgšanas tiesības**, skan visai smagnēji. Jau pats vārdu salikums “atjaunot tiesības” skan tā, it kā kāds dotajam uzņēmējam šādas tiesības būtu no sākuma atņēmis un tikai vēlāk (vai šajā brīdī) tikai atjaunojis. Tomēr šajā gadījumā kontekstuāli termins apzīmē tiesību **pārjaunošanu, proti, vēlreiz to tiesību apliecināšanu, kas uzņēmējam jau piemīt**. Šādu gadījumu varētu tulkot vēl vienkāršāk: Pārjaunot līgumu vai pārslēgt līgumu. Tāpat sprieduma 14. rindkopā lasāms nedaudz cits “award criteria” tulkojums, proti, “piešķirot iepirkumu”. Nevar piešķirt iepirkumu, iepirkums no valodniecības viedokļa vai nu ir, vai nu nav. Šajā gadījumā, atbilstoši terminu datubāzei IATE, var runāt par līguma slēgšanas tiesību piešķiršanas kārtību, jo tiesības jau tiek piešķirtas.
2. No tā var secināt, ka minētais termins var tikt pieskaitīts Literatūras apskatā minētajiem piemēriem par gadījumu, kad termins tiek lietots ne gluži nepareizi, tomēr neprecīzi (Literatūras apskata 1.5. nodaļa).

<u>5</u>	Direktīva 2004/18/E K par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu, piegādes valsts līgumu un pakalpoju mu valsts	Lietā C-4– 13/17	Contracting authority/contr acting entity	Līgumslēdzēja iestāde/Līgumslē dzējs	<u>öffentlicher</u> <u>Auftraggeb</u> <u>er</u> <u>Vergabeste</u> <u>lle</u> <u>Auftraggeb</u> <u>er</u> <u>ausschreibe</u> <u>nde Stelle</u> <u>Vergabebe</u> <u>hörde (vācu</u> <u>val.)</u>
----------	---	---------------------	---	--	---

līgumu slēgšanas tiesību piešķiršana s procedūru un Eiropas Parlamenta Un Padomes Direktīva 2014/24/E S (2014. gada 26. februāris) par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/E K					
--	--	--	--	--	--

1. Šajā gadījumā termins ir precīzs no valodniecības viedokļa, tomēr juridiski tas var radīt zināmu neizpratni, ja lasītājs vai tulks nav iepazīstināts ar termina kontekstu. Proti, līgumslēdzējs juridiski ir jebkurš līguma dalībnieks. Tādejādi tīri no juridiskā viedokļa, neko neizsaka termini “līgumslēdzēja iestāde” vai “līgumslēdzējs”, jo tie abi no juridiskā viedokļa var tikt apvienoti zem viena termina “līgumslēdzējs”. Citiem vārdiem, ar vārdu “līgumslēdzējs” var apzīmēt gan līgumslēdzēju iestādi, gan pašu līgumslēdzēju. Uz pareizību no valodnieciskā un terminoloģiskā viedokļa gan norāda fakts, ka arī vācu valodā ar Vergabestelle vai Vergabebehörde apzīmē tieši “izdošanas”, “piešķiršanas” (no vārda *Vergabung*; *die Vergabe*, - *nodošana* - *vācu val.*) iestādi, proti iestādi, kura izdod pasūtījumu.

2. Kā risinājums šajā gadījumā tiek piedāvāts terminu nedaudz pārveidot: Nozīmes ziņā precīzāks būtu “publiskā iepirkuma pasūtītāja iestāde”. Šāds termins, kaut arī garāks, tomēr terminoloģiski nodalītu pasūtītāju (kas veic publisko iepirkumu) no uzņēmēja (kas publisko iepirkumu izpilda). Tas novērstu juridiska rakstura pārpratumu, ka ar vārdu “līgumslēdzējs” var tikt saprasts gan uzņēmējs, gan pasūtītājs. Tas ir atbilstoši loģikas likumiem, jo līgumu savstarpēji slēdz gan uzņēmējs, gan pasūtītājs. Tādējādi šāda termina atveide šķietami nonāktu pretrunā ar Literatūras apskata 1.3. nodaļā minēto, tomēr novērstu juridiska rakstura pārpratumus.

Otrajā terminoloģijas grupā ietilpst Eiropas Savienības Imigrācijas politikai veltītie termini. Šie termini zināmā mērā pārklājās ar dažādiem Eiropas Savienības sociālajiem jautājumiem. Ar šiem terminiem var iepazīties Eiropas Savienības terminoloģijas krājumā, kas veltīts Migrācijas tiesībām (Migrācijas tiesību krājums, [b.g.]). Šīs terminoloģijas pētīšana ir interesanta tādēļ, ka Eiropas Savienība tikai nesen ir saskārusies ar imigrācijas problēmām (bēgļu un patvēruma meklētāju problēmu šaurākā izpratnē) un tādēļ minētās jomas terminoloģija vēl tikai sāk veidoties. Tā kā darbs ir ar praktisku ievirzi, autors piedāvās savu skatījumu uz Eiropas Savienības terminu datubāzē jau iekļautajiem terminiem. Tā kā migrācija pašlaik ir Eiropas Savienības likumdevēja uzmanības lokā, autors uzskata par nepieciešamu pievērsties ar imigrācijas terminoloģiju saistītajiem terminiem.

Tabula 2.2. Termini Imigrācijas jomā.

N r. p. k.	Eiropas Savienības tiesību akts	Lietas vai Eiropas Savienības tiesību akta Nr.	Termins	Latviešu valodas atbilstošais tulkojums	Atbilstošais sprieduma angļu vai vācu valodas ekvivalentais tulkojums
1.	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas Atzinums par tematu "Zaļā"	COM(2007) 301	<i>asylum shopping</i>	Izdevīgāko patvēruma noteikumu meklēšana	<i>inadmissibility of asylum application due to an identical application;</i> <i>application for asylum;</i> Asyl-Shopping (ieteiktais vācu valodas tulkojums).

grāmata par topošo kopējo Eiropas patvēruma sistēmu" COM(2007) 301 galīgā redakcija [09.01.201 4] / Komisijas ziņojums Eiropas Parlamenta m un Padomei par Dublinas sistēmas novērtējum u COM(2007) 299 galīgā redakcija				
--	--	--	--	--

Skaidrojums, kādēļ, autoprāt, minētais termins būtu jāmaina uz “patvēruma tūrisms”:

1. Pirmkārt, latviešu valodas termins ir pārāk garš. Izdevīgāko patvēruma noteikumu meklēšana sastāv no 4 vārdiem, angļu un vācu valodas ekvivalenti angļu valodas gadījumā no 2 vārdiem, vācu valodā: no viena vārda, kas kā saliktenis savienots ar defisi. Tā kā latviešu valodā nav pieņemts veidot terminus kā salikteņus, atšķirībā no vācu valodas, tad termins “patvērumtūrisms” nebūtu veiksmīgs. Tādēļ autors piedāvā vidusceļu: neveidot salikteni, taču neveidot arī terminu no 4 vārdiem. Ja tiek veidots termins no 4 vārdiem, tas ir pārāk grūti uztverams un terminiem jābūt pēc iespējas īsākiem. Pats termina skaidrojums, proti, *Prakse, kad patvēruma meklētājs iesniedz*

vairākus patvēruma pieteikumus vienlaicīgi vairākās valstīs, lai izvēlētos valsti, kas viņam piedāvā vislabvēlīgākos patvēruma noteikumus, vai pēc kārtas nākošajā valstī pēc tam, kad iepriekšējā valstī viņa patvēruma pieteikums ir ticis noraidīts ļauj terminu apzīmēt arī ar vārdu “patvērumtūrisms”, it īpaši vārdi “pēc kārtas nākošajā valstī”, jo tūrisms parasti tiek saprasts kā ceļošana uz kādu citu valsti, taču pastāv arī iekšzemes tūrisms. Taču analizējot skaidrojuma pirmo daļu, “[..]kad patvēruma meklētājs iesniedz vairākus patvēruma pieteikumus vienlaicīgi vairākās valstīs [..]” norāda uz to, ka terminoloģiski precīzs ir arī garākais izvēlētais termins, jo “tūrisms” nevar praktiski notikt vairākās valstīs vienlaicīgi.

2. Tādejādi, kaut arī ir ievērota terminoloģiskā precizitāte ar terminu “izdevīgāko patvēruma noteikumu meklēšana”, tomēr semantiski tikpat ietilpīgas nozīmes jēdzienu varētu aprakstīt tikai ar diviem vārdiem “patvēruma tūrisms”. To apliecina arī vācu valodas vārds dažādās variācijās, kas būtībā nozīmē tieši to pašu, ko angļu valodas vārds, piedevām ar angļiskotu otro salikteņa vārda daļu “Shopping”.
3. Latviešu valodā nebūtu pieņemams vārdu savienojums “Patvēruma šopings”, jo tas pārkāptu visas latviešu valodas atveides normas. Tad tiktu izveidots kas līdzīgs “brendam” vai “stresoram” (Literatūras apskata 1.5. nodaļa.).
4. “Patvēruma tūrisms” ir arī pietiekami neitrāls. Tas nerada kādas negatīvas asociācijas vai konotācijas. Turklāt vienkāršam lasītājam ir vienkāršāk uztverams. Minētā termina skaidrojums kā “patvērumatūrisms” ir arī labāk saistāms ar termina skaidrojumu: “*Prakse, kad patvēruma meklētājs iesniedz vairākus patvēruma pieteikumus vienlaicīgi vairākās valstīs, lai izvēlētos valsti, kas viņam piedāvā vislabvēlīgākos patvēruma noteikumus, vai pēc kārtas nākošajā valstī pēc tam, kad iepriekšējā valstī viņa patvēruma pieteikums ir ticis noraidīts.*” Sarunvalodā, īpaši sporta diskursā ļoti bieži tiek lietots vārds “tūrists”, lai apzīmētu tieši tādu personu, kura ne uz ko īpaši necerot braukā no vienas valsts uz otru (analogi imigrācijas un bēgļu gadījumā: tie iesniedz patvēruma lūgumus vairākās valstīs,): viduvēji startē sacensībās tikai lai vāktu vajadzīgos punktus kaut kādu robežvērtību pārsniegšanai, lai piedalītos Olimpiskajās spēlēs vai kādā pasaules kausa posmā. Arī *Akadterm* ir piedāvājuši sekojošus vārdu savienojumus, kuros iekļauta leksēma “tūrisms”: “atpūtas tūrisms”, “atvaļinājuma tūrisms”. Tas liecina, ka piedāvātā termina atveide iekļautos arī vispārējā valodas sistēmā.

2.	Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 13. decembra Direktīva 2011/98/ES par vienotu pieteikšanās procedūru, lai trešo valstu valstspiederīgajiem izsniegtu vienotu uzturēšanās un darba atļauju dalībvalsts teritorijā, un par vienotu tiesību kopumu trešo valstu darba ņēmējiem, kuri kādā dalībvalstī uzturas likumīgi	2011/98/ES Direktīva, jo atbilstošu tiesas spriedumu nav	<i>permision to work</i>	atļauja strādāt vai tiesības uz nodarbinātību (kas ir ieteicamais tulkojums)	<i>work permit; work of foreign nationals; employment of a foreign national not entitled to work; permission to carry out paid employment; Erlaubnis zur Ausübung einer Erwerbstätigkeit (vācu val.)</i>
----	--	--	--------------------------	--	--

1. **Skaidrojums, kādēļ, autoprāt, minētais termins būtu jāmaina uz “atļauja strādāt”:**

Kā redzams no tulkošanas datubāzes, tad ieteicamais termins ir “tiesības uz nodarbinātību”. Kaut arī šis termins ir ņemts no Latvijas Republikas Imigrācijas likuma, tādejādi ir ievērots Literatūras apskata 1.4. nodaļā noteiktais noteikums juridiskajai valodai būt noteiktai vienas tiesību sistēmas ietvaros (šajā gadījumā termins ir salīdzināms vienas tiesību sistēmas ietvaros, jo lietotais termins nāk tieši no Latvijas Republikas normatīvā tiesību akta), tomēr šajā gadījumā ieteikums būtu lietot tieši terminoloģijas datubāzes neieteikto terminu “atļauja strādāt”.

2. Pirmkārt, tādēļ, ka tas ir īsāks.

3. Otrkārt, angļu valodā ar vārdu “*permission*” parasti apzīmē atļauju, nevis tiesības. Starp atļauju un tiesībām pastāv saikne, tomēr atbilstošāks vārda “*permission*” tulkojums ir tieši “atļauja”. Tiesību tulkojums būtu “*rights of employment*” vai “*right(s) to be employed*” Treškārt, arī no juridiskās valodas viedokļa termins “*tiesības uz nodarbinātību*” nav īsti precīzs. “*Tiesībām uz nodarbinātību*”, tāpat kā “*tiesībām strādāt*” jāpiemīt visiem cilvēkiem jau saskaņā ar vispārējām cilvēktiesībām, jo nav šaubu, ka bēglis varētu tikt nodarbināts savā mītnes zemē.

Tātad pat ja persona ir bēgļa statusā, tai tāpat ir “*tiesības uz nodarbinātību*”. Atšķirība ir tā, ka pirms šādas tiesības reāli var realizēt, bēglim mītnes zemē ir jāiegūst tieši atļauja (*permit* -angļu val.) Citiem vārdiem, atļauja tikai atļauj izmantot tiesības, kas pašas par sevi eksistē un jau bēglim piemīt, tikai lat bēglis šīs tiesības varētu realizēt, tam ir jāizpilda zināmi kritēriji, kuru izpildes galarezultātā tiek iegūta atļauja strādāt.

4. Šādu termina lietojumu saskaņā ar Literatūras apskata 1.5. punktu atbalsta arī termina tulkojums. *Erlaubnis zur Ausübung einer Erwerbstätigkeit. Erlaubnis* tiek vācu valodā precīzāk tulkots kā atļauja, nevis tiesības. Otrkārt, ar vārdu *Ausübung* apzīmē ne tik daudz nodarbinātību, cik *nodarbošanos* darbības vārda formā, proti *veikt kādu darbu, izpildīt kaut ko*. Saskaņā ar Literatūrā minēto (Vācu valodas vārdnīca, 2004: 96) *Ausübung (die) – amata pienākumu izpildīšana*, nevis nodarbošanās. *Izpildīt kaut ko* norāda uz darbību, nevis uz stāvokli, tieši tāpat kā tiesības nav tas pats, kas atļauja.

3.	Padomes 2005. gada 1. decembra Direktīva 2005/85/EK par minimāliem standartiem attiecībā uz dalībvalstu procedūrām , ar kurām piešķir un atņem bēgļa statusu.	lietā C-503/03 Ģenerālvok ātes J. Kokotes [J. Kokott] secinājumu 48. punkts	<i>fraudulent asylum application; application for asylum using deception</i>	<i>viltus patvēruma pieteikums; iesniegum s par bēgļa vai alternatīv ā statusa piešķiršan u, iesniedzot nepatiesu informācij u</i>	<i>refusal of asylum application; Ablehnung eines Asylantrags wegen falscher Angaben oder Dokumente; betrügerisch er Asylantrag (vācu val.)</i>
----	---	--	--	--	---

Skaidrojums, kādēļ, autoprāt, minētais termins “iesniegums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, iesniedzot nepatiesu informāciju” būtu jāmaina:

1. Problēma ir faktā, ka termins “iesniegums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, iesniedzot nepatiesu informāciju” ir ne visai precīzs. Pirmkārt, tas ir garš un smagnējs. Tā ir sintaktiskā vienība, kas sastāv no vairākiem pastāvīgiem terminiem. Taču ierasti terminācijas vienība sastāv no maksimums

trīs vārdiem, Ja salīdzina latviešu valodas terminu ar angļu valodas atbilstošu terminu, tad redzams, ka angļu valodas tulkojums nesatur latviešu valodā lietotos jēdzienus “bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu”. Labāka alternatīva būtu lietot sekojošu terminu: “patvēruma pieteikums, sniedzot nepatiesu informāciju” vai, vēl īsāk, “nepatiess patvēruma pieteikums”, jo informācijas sniegšana jau ir iekļauta vārdā “pieteikums”. Tas būtu saskanīgi arī ar 1. termina lietojumu “patvēruma tūrisms”. Kā redzams no angļu un vācu tekstiem, ar vārdu *asylum* (*Asyl* – vācu val.) jāsaprot tieši patvēruma. No valodniecības viedokļa latviešu valodā notiek termina paplašināšana, jo nedz angļu, nedz vācu valodās nav sastopami jēdzieni “bēglis” (*refugee* – angļu val.) vai “alternatīvais statuss” (atbilstoši IATE terminoloģijai - *subsidiary protection status* – angļu val.). Kā redzams, alternatīvajam statusam Eiropas Savienības terminu datubāzē ir pat savs termina nosaukums, tomēr tas neparādās nedz angļu, nedz vācu valodas atbilstošajos tulkojumos. Tomēr tas patvaļīgi parādās latviešu valodas termina tulkojumā, kaut arī nav atbilstošs IATE terminoloģijas datubāzē atrodamajam.

2. Vācu valodā šo pašu terminu arī paplašina ar vārdiem “*Angaben und Dokumente*”. Pirmkārt, vārds “*Angabe*” ir daudznozīmīgs (Vācu valodas vārdnīca, 2004, 44). Tuvākais ir “*dati vai ziņas*”, savukārt “*Documente*” ir daudz viennozīmīgāks un apzīmē “dokumentus”. Tomēr latviešu valodas tulkojumā šāda atsauce uz dokumentiem nav atrodamā. Izvērtējot visus apstākļus, tomēr jāatzīst, ka arī vācu valodas tulkojums būtu atzīstams par nepilnīgu, jo, ja tiek lietots vārds “*Angaben*”, tad būtu jāvērtē, vai vispār šādā terminā ir nepieciešams iekļaut vārdu “*Documente*”.
3. Tādejādi jāsecina, ka termins iesniegums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, iesniedzot nepatiesu informāciju” nav precīzs, jo pieļauts Literatūras apskata 1.5. nodaļā minētais gadījums, kad salīdzinājums ar citu valstu terminu tulkojumiem ļauj secināt, ka analizētais termina tulkojums ir ticis mākslīgi paplašināts un tādejādi priekšroka būtu dodama tikai vienam no termina tulkojuma variantiem.

4.	Izpildu Komitejas 1997. gada	Nav	<i>facilitator of illegal</i>	<i>nelegāls pārvedējs pār robežu;</i>	<i>human trafficking; smuggling of</i>
----	------------------------------------	-----	-----------------------------------	---	--

	<p>15. decembra lēmuma par pamatprincipiem attiecībā uz pierādījumu un netiešu pierādījumu paņēmieniem atpakaļuzņemšanas nolīgumos starp Šengenas valstīm 2. punkta 11. ievilkums.</p>		<p><i>migration; smuggler</i></p>	<p><i>nelikumīgas pārvietošanas pāri valsts robežai veicējs</i></p>	<p><i>foreign nationals; Menschenschmuggler; Schlepper; Schleuser (vācu val.)</i></p>
--	--	--	-----------------------------------	---	---

Skaidrojums, kādēļ, autoprāt, minētais termins “nelikumīgas pārvietošanas pāri valsts robežai veicējs” būtu jāmaina uz “nelikumīgs pārvedējs pāri robežai”:

1. Pirmkārt, “nelikumīgas pārvietošanas pāri valsts robežai veicējs” ir pārāk garš, ko vēl vairāk sarežģī pēdējais vārds “veicējs”. Turklāt daudz veiksmīgāks nav arī pats termina skaidrojums, termina atveide. Arī nelegāls pārvedējs pār robežu skan visai smagnēji, ja to var aizstāt ar īsāku terminu nelikumīgs pārvedējs, kurš turklāt saglabā to pašu jēgu. Terminam ir jāklūst īsākam, saglabājot to pašu terminoloģisko jēgu. Tādēļ autors iesaka mainīt minēto terminu uz “nelikumīgs pārvedējs”.
2. Kā redzams arī no minētā termina atveides citās valodās, tad gan angļu gan vācu tulkojumi ir daudz īsāki: “*smuggler*” (kontrabandists), *Menschenschmuggler*; *Schlepper*; *Schleuser* (*slepens pārvedējs – vācu val*), kas visi apzīmē kontrabandistu. Protams, minēto terminu var tulkot arī tā, kā tas dots terminoloģijas datubāzē, tomēr tas ir tikai lieks darbs un liekvārdība.
3. To, ka termins latviešu valodā varētu tikt skaidrots ar vārdu savienojumu “nelikumīgs pārvedējs”, apliecina arī tas, ka arī citās valodās terminoloģijas datubāzē parādās šī vārda “nelikumīgs pārvedējs” ietekme. Angļu valodā vārds *facilitator* pēc

tā nozīmes būtu atveidojams kā *izpalīgs* vai *atvieglotājs* (pēc *Cambridge Dictionary* jēdziena definīcijas).

4. Turklāt minētais termins nepārklājas ar nevienu no saistītajiem terminiem, turklāt atbilstoši gan angļu gan vācu valodas tulkojumam, būtu pieļaujams vārdam “cilvēku nelikumīgs pārvedējs pāri robežai” pievienot arī vārdu “cilvēku”, kā vācu valodas ekvivalentā *Menschenschmuggler*.
5. Tādejādi pašlaik terminoloģijas datubāzē atrasto terminu “*nelikumīgas pārvietošanas pāri valsts robežai veicējs*” būtu jāuzskata par pārāk garu, turklāt, ņemot vērā Literatūras apskata 1.5. nodaļā minēto, analizējot arī citu valstu valodās veikto termina atveidi, jāsecina, ka šāda gara, aprakstoša termina lietojums, kaut arī nav nepareizs, tomēr ir nelietderīgs. Turklāt kā secināms no IATE terminoloģijas datubāzē atrodamās informācijas, tad termins “cilvēku kontrabandists” jau eksistē, tādēļ tā attiecināšana uz nozīmes ziņā identisku gadījumu nesagādātu problēmas. No otras puses, ja ir izveidots atsevišķs termins *nelikumīgas pārvietošanas pāri valsts robežai veicējs*, nav saprotams, kāpēc šo terminu nevarētu saīsināt par vienkārši “nelikumīgs pārvedējs pāri valsts robežai”. Tādejādi būtu arī realizēta Literatūras apskata 1.4. nodaļā izvirzītā tēze, ka terminu tulkojumā ir jāizvēlas atbilstošs ekvivalents, proti, jēdzienu ekvivalence. Šajā gadījumā nav konstatējama arī jēdzieniska neatbilstība. Jēdzieniska neatbilstība nav konstatējama arī tādēļ, ka minētais termins “*nelikumīgas pārvietošanas pāri valsts robežai veicējs*” ir izveidots, sadarbojoties Eiropas Savienības Padomes Latvijas terminologiem (IOM rokasgrāmata sociālajiem darbiniekiem (2006) "Cilvēku tirdzniecība – izpratne, problēmas, risinājumi)". Autors piedāvā šo terminu tikai saīsināt.

Pēdējā grupā ietilpst Eiropas Savienības tiesas Procesuālie noteikumi, kurus Eiropas Savienība ir akceptējusi savā diskursā kā terminus. Procesuālie noteikumi ir pētnieciskajam darbam interesanti, jo tie ļoti bieži satur ļoti specifiskus terminus. Šie termini arīdzan ir ņemti no Eiropas Savienības tiesas terminoloģijas krājuma franču valodā (Procesuālo terminu Krājums). Tas izskaidrojams ar to, ka katrā organizācijā procesuālā kārtība atšķiras. Arī salīdzinošā aspektā procesuālie termini ir interesants pētījuma avots, jo paša termina “procesuālā kārtība”, “process”, “Civilprocess” termina atveides īpatnības ir ļoti atkarīgas no konkrētās tiesību sistēmas, kurās šis termins ir ticis radīts (skatīt Literatūras apskata 1.4. nodaļu). Konkrētajā gadījumā tiek praktiski apskatīti gadījumi, kad terminu atveide notiek atbilstoši Eiropas Savienības tiesību normām. Tātad tiks apskatīta terminoloģijas atveide tieši Eiropas Savienības

tiesību sistēmā. Latviešu valodā gan vairāki termini varētu tikt atveidoti gan vienkāršāk, gan lasītājam saprotamāk.

2.3. Tabula: Termini procesuālajās tiesībās

Nr	Tiesa (Eiropas Savienības tiesa, Eiropas Savienības tiesību akts vai Reglaments	Lietas Nr.	Termins	Latviešu valodas sprieduma tulkojums	Atbilstošais sprieduma angļu vai vācu valodas tulkojums vai saistītais termins
1.	2016.gada Vispārējās tiesas Reglaments - 16.panta 1.punkts	Reglamenta 16. panta 1. punkts	<i>withdrawal of a Judge</i>	tiesneša atstatīšana	Selbstablehnu ng eines Richters (vācu val)

Skaidrojums, kādēļ, autoprāt, minētais termins tiesneša atstatīšana būtu jāmaina uz “tiesneša atstatīšanās”:

1. Šis ir viens no gadījumiem, kad termins, nepareizas tā atveides dēļ pat maina savu nozīmi. Uz šādu acīmredzamu nozīmes maiņu un atšķirību starp terminiem “tiesneša atstatīšana” un “tiesneša atstatīšanās” norāda jau pats latviešu valodas termina neprecīzais formulējums. Tiesneša atstatīšana liecina, ka tiesnesi atstata (atsauc) kāds cits, nevis pats tiesnesis personīgi. Proti, tā ir citas personas veikta darbība, kurai nav brīvprātības elementa.
2. Turpretī termins “tiesneša atstatīšanās” ir precīzāks un labāks termins. Uz to norāda arī vācu valodas termina tulkojums “Selbstablehnung eines Richters“. Ar vārda daļu „selbst“ vācu valodā apzīmē kaut ko „paša veiktu“, šajā gadījumā Paša tiesneša atstatīšanos un nevis atstatīšanu. Tas norāda uz zināmu brīvprātības elementu formā – “es pats to izdarīju, tā ir manis paša darbība”. Tādejādi termina atveide “tiesneša atstatīšana” neiztur kritiku un būtu jāmaina. Šāds secinājums izriet arī no Literatūras apskata 1.5. nodaļā minētā.

2.	Tiesas Reglaments - 65. panta "Dalība pierādījumu savākšanas pasākumu veikšanā" 3.punkts	65. panta "Dalība pierādījumu savākšanas pasākumu veikšanā" 3.punkts	<i>attend the measure of enquiry</i>	piedalīties pierādījumu savākšanas pasākumos	der Beweisaufnahme beiwohnen (vācu val.)
----	--	--	--------------------------------------	--	--

Skaidrojums, kādēļ minētais termins būtu jāmaina uz “piedalīties pierādījumu vākšanā”:

1. Tas būtu jādara vienkāršības dēļ. “Pierādījumu savākšana” kā termins neatšķiras no termina “pierādījumu vākšana”. Turklāt vārds “pasākumi” ir lieks, jo “pierādījumu vākšana” pats par sevi ir pasākums.
2. Šāda termina atveide iespējams radusies, jo angļu valodā tiek lietots vārds “*measures*”. Tādējādi burtiski tulkojot šo vārdu, iegūst latviešu valodas ekvivalentu “pasākumi”. Tādējādi arī pašā terminā parādās vārds “pasākumi” Tomēr tas nav nepieciešams, jo arī “pierādījumu vākšana” ir darbība, tātad tiek veikti arī noteikti pasākumi. Vārds “pasākumi” latviešu valodā ir lieks, jo vākšana jau pati par sevi ir darbība.
3. Vācu valodā tiek lietota vārdkopa “Beweisaufnahme beiwohnen“, kas nozīmē “piedalīties pierādījumu vākšanā”, turklāt tā nesatur vārdu “pasākumi”. Tādējādi arī salīdzinot latviešu valodas un vācu valodas terminus nonāk pie tādiem pašiem secinājumiem. Šādus pašus secinājumus apstiprina arī Literatūras apskata 1.5. nodaļa.

3.	Tiesas Reglaments – 124. pants. Iebildumu raksta saturs	124. pants - Iebildumu raksta saturs	<i>defence</i>	iebildumu raksts	Klagebeantwortung (vācu val.)
----	---	--------------------------------------	----------------	------------------	-------------------------------

Skaidrojums, kādēļ minētais termins būtu jāmaina uz “atbilde uz prasību” vai “atbildētāja paskaidrojumi”:

1. Jau pats termina skaidrojums rada neskaidrības: “*Divu mēnešu laikā pēc tam, kad atbildētājam ir izsniegts prasības pieteikums, viņš iesniedz iebildumu rakstu, kurā*

ietver [..].” Precīzāka termina atveide būtu tieši “*atbildētāja paskaidrojumi*”, jo uz prasības pieteikumu atbildētājs atbild ar saviem paskaidrojumiem.

2. Termina atveide “iebildumu raksts” turklāt ir arī neprecīza. Pret prasību atbild, nevis ceļ iebildes. Turklāt termina atveide rada iespaidu, ka iebildums tiek kaut kādā veidā publicēts kādā rakstā, taču tās ir tikai atbildes uz jau izteiktiem argumentiem prasībā. Iebilst pret prasību var, taču tādā gadījumā rodas iespaids, ka atbildētājs lūdz, lai šāda prasība vispār netiktu celta, taču konkrētajā gadījumā uz prasību atbildētājs tieši atbild. Turklāt tas nav nekāds “raksts”.
3. Angļu valodas termina atveide *defence* ir pat ļoti dīvaina. *Defence* burtiski nozīmē *aizstāvība* (Angļu latviešu vārdnīca, 2004, 265). Kaut gan norādīts, ka tas ir juridisks termins, tomēr šajā termina atveidē nav pieminēti nedz «iebildumi» kā latviešu valodas terminā (*objections* -angļu val.), nedz kāds «raksts» (*writ* – angļu val.). Tātad netiek iesniegti nedz paskaidrojumi, nedz iebildumi, taču tiek nodrošināta “aizstāvība”.
4. Samērā precīza ir termina atveide vācu valodā, jo *Klagebeantwortung* nozīmē “atbildēt uz prasību”. Tieši to arī atbildētājs dara ar saviem paskaidrojumiem. Vācu valodas termina atveidē, tieši tāpat kā angļu valodas variantā nav nedz “iebildumi” (*Rüge* – vācu val.) nedz termins, kas burtiski skanētu šādi : “*Rügeschrift*” (Iebildes raksts; iebildraksts – vācu val.). Šāda termina atveide vācu valodā būtu nepareiza.
5. Tādejādi šāda termina atveide latviešu valodā ir pretrunā gan Literatūras apskata 1.5. nodaļai, gan vispārējiem juridisko tekstu atveides nosacījumiem.

4.	Tiesas Reglaments - 175. panta "Replikas raksts un atbildes raksts uz repliku" 2.punkts	175. panta "Replikas raksts un atbildes raksts uz repliku".	<i>Reply</i>	atbildes raksts uz repliku	Erwiderung (vācu val.)
----	---	---	--------------	----------------------------	------------------------

Skaidrojums, kādēļ minētais termins “atbildes raksts uz repliku” būtu jāsauc vienkārši par “repliku” un “atbildi uz repliku”:

1. Šāda termina atveide būtu vairāk kontekstatkāra, jo "atbilde uz repliku" jau ir tikusi sniegta ar attiecīgu rakstisku aktu. Proti, ja process notiek rakstveidā, tad "atbildes raksts" jau sevī ietver to, ka šāda atbilde būs izteikta rakstveidā.
2. Problēmas gan sagādā fakts, ka terminoloģijas datubāzē ir atrodams termins "replika" pats par sevi. Tomēr tas nemaina faktu, ka "atbildes raksts" uz repliku" kā termins skan smagnēji, turklāt vārds "raksts" konkrētajā gadījumā ir lieks.
3. Minētie apsvērumi saskan arī ar minēto Literatūras apskata 1.3. nodaļā, proti, terminam ir jābūt maksimāli īsam, saglabājot to pašu nozīmi.

5.	Tiesas Reglaments - 6. panta "Tiesneša vai ģenerāladvo kāta atlaišana no amata" 1.punkts	6. panta "Tiesneša vai ģenerāladvo kāta atlaišana no amata" 1.punkts	<i>make representat ions</i>	<u>sniegt</u> <u>apsvērumus</u>	Erklärungen abgeben ; sich außern ; Stellung nehmen (vācu val.)
----	---	--	--------------------------------------	------------------------------------	--

Skaidrojums, kādēļ minētais termins sniegt apsvērumus būtu jāmaina uz "sniegt viedokli".

1. Šis atkal ir viens no gadījumiem, kad termins ir ticis atveidots ne visai precīzi. Jau pats termina skaidrojums: *Gadījumos, kad Tiesai saskaņā ar Statūtu 6. pantu ir jālemj par to, vai tiesnesis vai ģenerālvokāts joprojām atbilst attiecīgajiem nosacījumiem vai prasībām, kas izriet no viņa pienākumiem, priekšsēdētājs uzaicina attiecīgo tiesnesi vai ģenerālvokātu sniegt savus apsvērumus.* Šādu secinājumu ļauj izdarīt ne tik daudz angļu valodas, kā vācu valodas termina atveide. *Sich äußern* un *Stellungnehmen* abi ir termini, kas liecina par kaut kāda viedokļa paušanu.
2. Apšaubāmi, vai šāda darbības vārda un lietvārda lietošana vispār būtu uzskatāma par terminu kā tādu. Tas neatbilst pašai Literatūras apskatā dotajai termina definīcijai, kas paģēr, lai termins *izteiktu kādu zinātnes jēdzienu* (Skujiņa, 1993, 9). Šāds lietvārda un darbības vārda apvienojums nevarētu tikt uzskatīts par "īstu terminu".
3. Turklāt latviešu valodā pēc termina konteksta būtu pieņemams arī šāda termina atveide: "sniegt paskaidrojumus". Šādu terminu pēc latviešu valodas konteksta

varētu atveidot arī kā konkrētās personas “uzklausīšanu” (to hear; hearing – *angļu val.*). Šāds termina tulkojums (*hearing*) atrodams arī terminoloģijas datubāzē IATE.

4. Angļu valodā Cambridge Dictionary vārdkopai *make representations* nozīme ir vairāk *sūdzēties oficiālai iestādei, nevis sniegt paskaidrojumus. (to complain officially to person or organization)*. Tādejādi arī termina atveide angļu valodā īsti neatbilst šī jēdziena skaidrojumam.
5. Šādu secinājumu pastiprina arī fakts, ka “apsvērumus” nevar sniegt. Šāda teikuma konstrukcija šķiet nedabiska un neloģiska latviešu valodā. Es nevis “sniedzu savus apsvērumus”, bet es “apsveru”, “tie ir mani apsvērumi.” Turpretī sniegt es varu tieši viedokli. Tādejādi arī termina atveidē izdevīgāk būtu aizvietot “*priekšsēdētājs uzaicina attiecīgo tiesnesi vai ģenerālvokātu sniegt savus apsvērumus*” ar *priekšsēdētājs uzaicina attiecīgo tiesnesi vai ģenerālvokātu sniegt savu viedokli*”. Turklāt šāds secinājums šoreiz izriet ne tik daudz no juridiskiem, cik no valodniecības aspektiem. Šāda termina atveide ir labskanīgāka un lasītājam saprotamāka no pareizas terminoloģijas viedokļa. Tas būtu saskaņā arī ar Literatūras apskata 1.5. nodaļā minēto.

2.3. Pētījuma rezultātu analīze

Pētījuma gaitā kopumā tika analizēti 13 termini. Šie Termini bija tieši Eiropas Savienības tiesību aktos sastopamie juridiskie termini.

No tiem 5 termini bija izvēlēti no Eiropas Savienības tiesas Reglamenta (Procesuālie termini.). 4 Termini tika izvēlēti no Eiropas Savienības tiesību aktos atrodamās migrācijas terminoloģijas un 4 Termini izvēlēti no publiskajiem iepirkumiem veltītās terminoloģijas.

Apkopojot iegūtos secinājumus un spriedumus par terminoloģijas atveides pareizību, jāsecina, ka visbiežāk tieši salīdzinošā metode noved pie priekšlikumiem, kā uzlabot terminu atveides kvalitāti (12 no 13 gadījumiem bija iespējams piedāvāt risinājumu, balstoties tiešu uz šo salīdzinošo metodi).

Atsevišķos gadījumos priekšlikumus termina atveidē var sniegt arī to saturiskā ietilpība (analīzes nolūkiem gan skaidrāk būtu teikt: termins saglabā savu saturisko nozīmi arī tad, ja no konteksta izriet, ka tas varētu tikt saīsināts. Tā tas tika konstatēts 3 no 13 gadījumiem. Atsevišķos gadījumos, piemēram, terminā “piedalīties pierādījumu savākšanas pasākumos” daudzi vārdi ir lieki un tos var aizstāt ar terminu “piedalīties pierādījumu vākšanā” vai vienkārši “vākt pierādījumus”).

Tas ļauj izdarīt secinājumu, ka salīdzinošā metode ir visefektīvākā, lai noteiktu terminu atveides kvalitāti un piedāvātu risinājumus.

Termina atveidei latviešu valodā ir jāatbilst noteiktām prasībām, saglabājot termina jēdzienisko ietilpību. Terminam ir jābūt tādām, kura atveide latviešu valodā ir pēc iespējas īsāka, valodas normām atbilstoša un tā nevar raisīt divdomību.

Jēdzienisko ekvivalenci, piedāvājot termina atveides uzlabojumus, ir visgrūtāk veikt tad, ja akadēmiskā terminu datubāze AkadTerm jau piedāvā vairākus ekvivalentus minētā termina atveidei (“kontrabandists, nelikumīgas pārvietošanas pāri valsts robežai veicējs”).

Secinājumi

Kā minēts, maģistra darba mērķis ir sniegt ieskatu raksturīgākajās terminoloģijas atveides problēmās, ar ko saskaras tulks vai tulkotājs, tulkojot juridisku tekstu, un piedāvāt risinājumus šīm problēmsituācijām.

Darba gaitā autora galvenie Literatūras apskatā izvirzītie pieņēmumi bija sekojoši:

5. juridiskā valoda ir jēdzieniski ietilpīga un tai ir jābūt precīzai, lai tā radītu noteiktas tiesiskas sekas, tādēļ pareizai terminoloģijas lietošanai ir izšķiroša nozīme;
6. juridiskā valoda atšķiras atkarībā no tiesību sistēmas, kuras sastāvdaļa ir konkrētais atveidojamais juridiskais teksts;
7. Lai salīdzinātu terminoloģijas lietojumu un veiktu pareizu terminu atveidi, lietderīgi ir izmantot salīdzinošo metodi, kurā konkrētais atveidojamais termins ir salīdzināts ar šī paša termina atveidi svešvalodās.
8. Eiropas Savienības tiesību sistēmā lietotie juridiskie teksti un terminoloģija ir īpaši pateicīga, lai novērtētu terminoloģijas pareizību, jo Eiropas Savienības tekstus var analizēt ar salīdzinošo metodi un daudzvalodības rezultātā daudzi terminrades procesā veidotie termini ir tapuši valstu kompromisu rezultātā, mijiedarbojoties dažādām valodām.

Maģistra darbā iegūtie rezultāti liecina, ka analizētajos terminos nebija daudz terminu ar ļoti plašu jēdzienisku ietilpību. Tika analizēti daži termini, kuru plašā nozīme gan varēja radīt pārpratumus (“līgumslēdzējs”).

Tā kā Eiropas Savienības tiesību sistēma ir tiesību sistēma *sui generis*, tad Literatūras apskatā veiktais Kontinentālās Eiropas un anglo - amerikāņu juridiskās valodas atšķirības tulkotajos terminos nebija izteiktas. Tādējādi ļoti reti tika novērots Literatūras apskata 1.4 nodaļā minētais. Tomēr bija sastopamas sarežģītas konstrukcijas teikumu konstrukcijas, kuras nevar nosaukt par terminiem, jo šādi “termini” paši sastāv no vairākām terminācijas vienībām. Tādējādi tika pierādīts Literatūras apskatā minētais, ka dažkārt par atsevišķiem terminiem ir nosaukti vārdu savienojumi, kuri paši satur vairākas terminācijas vienības. Tādēļ termina atveidē jāpiedāvā citas, īsākas alternatīvas (“patvērumtūrisms”).

Eiropas Savienības termini ļoti bieži ir kontekstatkarīgi un pareizu termina atveidi var noteikt tikai pēc konteksta. To galvenokārt nosaka lielais neoloģismu skaits Eiropas Savienības tekstos. Turklāt tieši salīdzinošā metode (salīdzinot dotā termina atveidi dzimtajā valodā ar kādu citu no Eiropas Savienībā lietotajām valodām), dod vislabākos terminu atveides pareizības rezultātus.

Lai pētījuma rezultāti būtu uzskatāmāki un izmantojami tālākai analīzei, būtu nepieciešams palielināt analizēto terminu skaitu. Tādējādi šī pētījuma praktiskā nozīme ir parādīt, ka terminu atveidē praktiski vislabāk izmantot salīdzinošo metodi, analizējot termina leksisko, semantisko, gramatisko un rakstības atveidi. Šī pētījuma vājums ir faktā, ka autoram būtu nepieciešams apskatīt vairāk terminu, lai iegūtie dati kļūtu ar kvantitatīvu nozīmi. Ja tiktu analizēti vairāk terminu, šādu pētījumu par juridiskās valodas īpatnībām būtu iespējams turpināt.

Tēzes

1. Terminoloģijas zinātne Latvijā ir attīstījusies laika gaitā no senatnes līdz pat mūsdienām un katros laikmetu griežos terminoloģijas zinātne ir pievērsusies atšķirīgu jautājumu noregulēšanai un noteiktu nozaru attīstībai.
2. Juridiskās terminoloģijas atveidi tieši ietekmē valstī pastāvošā tiesību sistēma. Tiešu no tā, kurai tiesību sistēmai tulkojamais raksts vai mutvārdu runa ir piederīgi, ir atkarīga arī atbilstošas terminoloģijas lietošana.
3. Juridiskajā valodā tiek konsekventi ievērota terminoloģiska precizitāte, jo juridiskie teksti mēdz būt ar visai sarežģītām teikumu konstrukcijām. Tādējādi, lai pareizi atveidotu terminus, kuru precīzs lietojums jurisprudencē ir īpaši svarīgs, nepieciešams meklēt terminu ekvivalentus mērķvalodā.
4. Pastāv veidi kā precīzāk atveidot noteiktu terminu. Jāvērtē, vai nav iespējams minēto terminu aprakstīt īsāk, skaidrāk, neizmantojot sinonīmus. Atsevišķos gadījumos būtu kritiski jāizvērtē arī autoritatīvos avotos atrodamie termini vai jāsalīdzina minētie termini ar līdzīgu (ekvivalentu) terminu atveidi no citām valodām. Tas būtu jādara tulkotājam, bet tulkam tas profesijas specifikas dēļ bieži nav iespējams laika trūkuma dēļ.
5. Tādējādi mutiskā tulkošana tiesās ir ar paaugstinātāku grūtības pakāpi nekā rakstiskā. To galvenokārt ietekmē fakts, ka ātrās runās tulkam saglabāt terminoloģisku ekvivalenci ar avotvalodā runāto īpaši sarežģītas, procesuālas juridiskas terminoloģijas gadījumā kļūst ļoti sarežģīti.
6. Tieši Eiropas Savienības institūcijās lietotā juridiskā terminoloģija ir interesants terminoloģijas pētījumu avots, jo paver plašas iespējas vērtēt un analizēt daudzus Eiropas Savienības institūcijās lietotos terminus to daudzvalodības dēļ.
7. Eiropas Savienības tiesas diskursā visplašāk izpaužas Eiropas Savienības ietvaros lietoto juridisko terminu atspoguļojums.
8. Tieši salīdzinošā metode ļauj visveiksmīgāk salīdzināt Eiropas Savienības ietvaros lietotās terminoloģijas pareizību.
9. Procesuālo terminu atveidē nereti tiek paskaidrots ne tik daudz termins, kā noteikta specifiska procesuāla darbība, ko nevarētu nosaukt par "īstu" terminu. Tajā tiek vienkārši lietots darbības vārds kopā ar lietvārdu.
10. Par terminiem nevar tikt atzīti vārdu savienojumi, kas paši par sevi sastāv no vairākām terminācijas vienībām.

Izmantotā literatūra un avoti:

1. Adams, K. A. (2008). *A Manual of Style for Contract Drafting*. Chicago: American Bar Association.
2. Arntz, P. (1996) – Arntz, Rainer, Picht, Heribert. *Einführung in die Terminologiearbeit*. Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag.
3. Belzēja Z. Birzvalka I. Jurka L. Mozere R. Raškevics J. Treilons A. (sast). Baldunčiks J. (red. un papild). (2004). *Angļu – Latviešu Vārdnīca*. Rīga: Jāņa Sēta.
4. Badinter, R. (2014). *Anglo-American Legal English, Concepts and Terminology*.
5. Bhatia, V. K. (1993). *Analyzing Genre: Language Use in Professional Settings*. London: Longman.
6. Birkavs, V., Vēbers, J. (1994). *Juridisko terminu vārdnīca*. Rīga: Rasma.
7. [b.a.] (2004). *Eiropas Savienības terminu vārdnīca*. Rīga: Madris.
8. b.a.] (2006) *Angļu-latviešu muitas terminu vārdnīca*. Rīga: RTU 2006
9. [b.a.] (2006) *Angļu-latviešu nodokļu terminu vārdnīca*. Rīga: RTU 2006
10. Cabre, T. (1999). *Terminology: Theory, Methods and applications*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
11. Charrow R. & V.R. Charrow. (1979). *Making legal language understandable: a psycholinguistic study of jury instructions*. Columbia: Columbia Law Review.
12. Eglīte, L. (2013) *Kontekstatkarīgo terminu izmantojums Eiropas Savienības tekstos* Rīga: LU Maģistra darbs
13. Fauvarque C., Mazeaud, D. *European Contract Law: Materials for Common Frame of Reference, Terminology, Guiding Principles, Model Rules*, Munich: Sellier. european law publishers.
14. Latvijas Republikas Civillikums (2001). *The Civil Law of the Republic of Latvia*. Rīga: Tulkošanas un terminoloģijas centrs un Tiesu Namu Aģentūra, 2001.
15. Darmstadter H. 2008. *Hereof, Thereof and Everywhereof: A Contrarian Guide to Legal Drafting*. Chicago: ABA Publishing.
16. Dubure, V. (1998). *Juridisko terminu vārdnīca*. Rīga: Nordik.
17. Gubby, H. (2016). *English legal terminology. Legal concepts in language* The Hague: Eleven International Publishing.
18. Heffer, C. (2005). *Communication in Jury Trial*. New York: Palgrave Macmillan.
19. Herbst R., Readett, A. G. (1989) *Dictionnaire des termes commerciaux, financiers et juridiques*, Thoune: Translegal S.A.
20. Hohnhold, I. (1990) . *Übersetzungsorientierte Terminologiearbeit: eine Grundlegung für Praktiker*. Stuttgart: In Tra.
21. Kahn, P. (2008). *The European Union*. New York: Chelsea House Publishers Infobase Publishing.
22. Klauberg, T. (Red). Rimša, S. (tulk) (2006). *1937. gada Latvijas Republikas Civillikuma tulkojums vācu valodā*, Rīga: Latvijas Vēstnesis sadarbībā ar vācu-latviešu juristu biedrību.
23. Mattila, H. E.S. (2006). *Comparative Legal linguistics* Ney York: Routledge
24. Mattila, H. E.S. (2016). *Comparative Legal linguistics 2.nd. Edition. Language of Law, Latin and Lingua Francas*. Ney York: Routledge.
25. Neimanis, J. (2004) *Ievads Tiesībās*. Rīga: aut. izd.
26. Nolfi E. A. (2009). *Legal Terminology Explained*. New York: Mc.Graw-Hill Higher Education.

27. Phillips, A. (2002). *Lawyers Language*. London and New York: Routledge.
28. Phillipson, R. (2004). *English-Only Europe?: Challenging Language Policy*. London and New York: Routledge.
29. Rey, A., Sager, Juan C. (Ed) (1995). *Essays on Terminology*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins B.V.
30. Sageder, D. (2010). *Terminology today: a science, an art or a practice : some aspects on terminology and its development*, Brno: Brno studies in English.
31. Sager Juan, C., Rey, A. (2000). *Essays on Definition*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins B.V.
32. Sarčević, S. (2016). *Language and Culture in EU Law: Multidisciplinary Perspectives*, London and New York: Routledge.
33. Somssich, R. (2013). *Study on lawmaking in the EU multilingual environment*. [Directorate-General for Translation \(European Commission\)](#).
34. Skujiņa, V. (1993). *Latviešu terminoloģijas izstrādes principi*. Rīga: Zinātne.
35. Skujiņa, V. (2007). *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Valsts Valodas aģentūra.
36. Rāta, A. (1991). *Latīņu valoda juristiem*. Rīga: Zvaigzne.
37. Rudziša, V. (2017). *Ekvivalences risinājumu meklējumi atšķirīgu tiesību kultūru juridiskajos tekstos*. Rakstu krājumā: Rudziša V. (red) (2017). *Juridisko tekstu tulkošana: Teorija un Prakse III. Rakstu krājums*. Ventspils: Ventspils Augstskola.
38. Širmane, L. (2017). *Pētījumi juridisko tekstu tulkošanā*. rakstu krājumā: Rudziša V. (red) (2017). *Juridisko tekstu tulkošana: Teorija un Prakse III. Rakstu krājums*. Ventspils: Ventspils Augstskola.
39. Širmane, L. (2017) *Eiropas Savienības aktu tulkošanas īpatnības: Parlamenta grozījumi*. Rakstu krājumā: Rudziša V. (red) (2017). *Juridisko tekstu tulkošana: Teorija un Prakse III. Rakstu krājums*. Ventspils: Ventspils Augstskola
40. Štekerhofa, S. (2017). *Juridisko tekstu tulkotājiem noderīgu avotu kritisks apskats*, rakstu krājumā: Rudziša V. (red) (2017). *Juridisko tekstu tulkošana: Teorija un Prakse III. Rakstu krājums*. Ventspils: Ventspils Augstskola.
41. Tiersma P.M.1999.*Legal Language*.Chicago:University of Chicago Press.
42. Valsts Valodas Centrs, *Tiesību Aktu Tulkošanas Rokasgrāmata TTC* (2006)
43. Veisbergs, A. (2005). *Mutiskās tulkošanas pamati*. Rīga: Latvijas Universitāte.
44. Veisbergs, A. (2016). *Konferenču tulkošana*. Rīga: Zinātne.
45. Vēbers, J. (1979). *Latvijas PSR Civilkodekss*. Rīga: Liesma.
46. Vjaterē, L. Andersone, I. (2004). *Vācu-latviešu vārdnīca* Rīga: Avots.
47. Juraševskis, P. Būmanis, A. Tieslietu Ministrija (1928) *Vietējo Civillikumu Kopojums* Rīga: Valters un Rapa
48. Vilbergs, H. J. (izd.) (2004). *Pilsonis tiesiskā valstī*. Rīga: Eurofaculty.

49. Williams, C. (2002). *Legal English and Plain Language: an introduction [b.v.]*: ESP Across Cultures 1.
50. Williams, C. (2011). *Legal English and Plain Language: an update [b.v.]*: ESP Across Cultures 8.
- Interneta resursi:
51. Administratīvā procesa likums, 2001, , pieejams <https://likumi.lv/doc.php?id=55567> [skatīts 30.04.2019]
52. Akadēmiskā terminu datubāze AkadTerm, pieejams <http://termini.lza.lv/term.php> [skatīts 27.05.2019].
53. Assignment of Rights, [b.g.], pieejams <https://lv.linguee.com/ang%C4%BCu-latvie%C5%A1u/tulkojumi/assignment+of+rights.html> [skatīts 30.04.2019],
54. Cambridge Dictionary [skatīts 27.05.2019], pieejams <https://dictionary.cambridge.org/>
55. Cilvēku tirdzniecība – izpratne, problēmas, risinājumi, Rokasgrāmata sociālajiem darbiniekiem, IOM STARPTAUTISKĀ MIGRĀCIJAS ORGANIZĀCIJA, 2006, , pieejams <http://cilvektirdznieciba.lv/data/Files/macibspekjiem/CT.pdf> [skatīts 30.04.2019]
56. Comparative Multilingual legal vocabulary, pieejams https://e-justice.europa.eu/content_glossaries_and_terminology-119-en.do?init=true [skatīts 30.04.2019]
57. Communication from the commission from the commission to the European parliament and the Council, 2007, pieejams <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0414:FIN:EN:PDF> [skatīts 30.04.2019]
58. Bowcott, O. Thousands of court cases adjourned due to failures in interpreting services 2016, pieejams <https://www.theguardian.com/law/2016/may/04/thousands-of-court-cases-adjourned-due-to-failures-in-interpreting-services> [skatīts 27.05.2019]
59. Eiropas Parlamenta Un Padomes Direktīva 2004/18/EK (2004. gada 31. marts) par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu, piegādes valsts līgumu un pakalpojumu valsts līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūru, 2004 <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32004L0018> [skatīts 29.4.2019]
60. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas Atzinums par tematu "Zaļā grāmata par topošo kopējo Eiropas patvēruma sistēmu" COM(2007) 301 galīgā redakcija [09.01.2014] / Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei par Dublinas sistēmas novērtējumu COM(2007) 299 galīgā redakcija, 2014, pieejams <https://iate.europa.eu/entry/result/3556721/all> [skatīts 30.04.2019]
61. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/98/ES (2011. gada 13. decembris) par vienotu pieteikšanās procedūru, lai trešo valstu valstspiederīgajiem izsniegtu vienotu uzturēšanās un darba atļauju dalībvalsts teritorijā, un par vienotu tiesību kopumu trešo valstu darba ņēmējiem, kuri kādā dalībvalstī uzturas likumīgi, 2011 pieejams <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0098&from=LV> [skatīts 29.04.2019.]
62. Padomes Direktīva 2005/85/EK (2005. gada 1. decembris) par minimāliem standartiem attiecībā uz dalībvalstu procedūrām, ar kurām piešķir un atņem bēgļa statusu, 2005 pieejams <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005L0085&from=SV> [skatīts 29.4.2019],

63. Elastība un drošība darba attiecībās, b.g. pieejams http://www.lm.gov.lv/lv/index.php?option=com_content&view=article&id=80651 [skatīts 29.04.2019],
64. European Union terminology b.g. pieejams <https://iate.europa.eu/search/standard/result/> [skatīts 29.04.2019].
65. Ekstralingvālie jeb ārpusvalodiskie principi, 2002 pieejams <http://www.vvk.lv/index.php?sadala=223&id=718> [skatīts 28.04.2019],
66. Ģenerālvokātes Kokott secinājumi, sniegti 2005. gada 10.martā. Eiropas Kopienų Komisija pret Spānijas Karalisti, 2005 pieejams <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:62003CC0503> [skatīts 29.04.2019],
67. Ieskats Latviešu terminoloģijas un tās izstrādes principu vēsturē, b.g. [skatīts 28.04.2019], pieejams <http://www.vvk.lv/index.php?sadala=220&id=702>
68. Latvijas Republikas Civillikums pieejams <https://likumi.lv/doc.php?id=225418> [skatīts 28.04.2019],
69. Lietas numurs C-216/17, 2018, pieejams <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=lv&td=ALL&num=C-216/17> [skatīts 30.04.2019],
70. Lietas numurs C-413/17, 2018, pieejams <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?oqp=&for=&mat=or&jge=&td=%3BALL&jur=C%2CT%2CF&num=C-413%252F17&page=1&dates=&pcs=Oor&lg=&pro=&nat=or&cit=none%252CC%252CCJ%252CR%252C2008E%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252Ctrue%252Cfalse%252Cfalse&language=lv&avg=&cid=4966472> [skatīts 30.04.2019],
71. Migrācijas tiesību krājums, [b.g.], pieejams https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/public_procurement_terminology_lv.pdf [skatīts 30.04.2019],
72. Misused English words and expressions in EU publications (2016), pieejams https://www.eca.europa.eu/Other%20publications/EN_TERMINOLOGY_PUBLICATION/EN_TERMINOLOGY_PUBLICATION.pdf [skatīts 27.05.2019]
73. Procesuālie Noteikumi: Tiesas Reglaments, 2012 pieejams <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:265:0001:0>[skat042:LV:PDF [skatīts 28.04.2019],
74. Publisko iepirkumu Terminoloģijas krājums, [b.g.], pieejams https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/public_procurement_terminology_lv.pdf [skatīts 28.04.2019],
75. Procesuālo terminu Krājums, Rules of Procedure of the Court of Justice of the EU, 2018 [skatīts 28.04.2019], pieejams https://e-justice.europa.eu/content_glossaries_and_terminology-119-en.do?init=true
76. Thousands of court cases adjourned due to failures in interpreting services, 2016 pieejams <https://www.theguardian.com/law/2016/may/04/thousands-of-court-cases-adjourned-due-to-failures-in-interpreting-services> [skatīts 16.05.2019],
77. Šveices Saistību tiesību kodifikācija, pieejams <https://www.gesetze.ch/inh/inhsub220.htm> [skatīts 26.05.2019],
78. Vai tiešām īsāk nevar, 2002 pieejams <http://www.vvk.lv/index.php?sadala=149&id=848> [skatīts 27.05.2019],
79. Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca, Rīga: Valsts valodas aģentūra, 2007, pieejams <http://termini.lza.lv/term.php?term=terminolo%C4%A3ija&list=terminolo%C4%A3ija&lang=LV> [skatīts 28.04.2019],
80. Vācijas Civillkodekss, 2002 pieejams <https://dejure.org/gesetze/BGB> [skatīts 28.04.2019],

1. Pielikums

Dokumentārā lapa

Maģistra darbs „Practical Aspects of translation of legal terminology” (Juridiskās terminoloģijas tulkošanas praktiskie aspekti) izstrādāts LU Humanitāro zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Artūrs Valters Freibergs

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs Dr. philol Asoc. prof. Arvils Šalme:

Recenzents:

Studiju metodiķe:

Darbs iesniegts Sastatāmās valodniecības un tulkošanas nodaļā

Darbu pieņēma:

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

2019. gada..... jūnijā, prot. Nr. ...., vērtējums .....

Komisijas sekretāre: